

Maaseudun UUSI AIKA

MAASEUTUTUTKIMUKSEN JA -POLITIIKAN AIKAKAUSLEHTI 3 | 2019

Maaseudun UUSI AIKA

MAASEUTUTUTKIMUKSEN JA -POLITIIKAN AIKAKAUSLEHTI

3 | 2019 | 27. vuosikerta

JULKAISIJA

Maaseudun uusi aika -yhdistys

TOIMITUSNEUVOSTO

Tuomas Kuhmonen, Turun yliopisto

Sulevi Riukulehto, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Jarkko Saarinen, Oulun yliopisto

Tiina Silvasti, Jyväskylän yliopisto

Maarit Sireni, Itä-Suomen yliopisto

Katriina Soini, Luonnonvarakeskus ja Helsingin yliopisto

Seija Tuulentie, Luonnonvarakeskus

PÄÄTOIMITTAJA

Antti Puupponen, Jyväskylän yliopisto

TOIMITUS JA TAITTO

Petja Kauppi, Tekstihuoltamo

KANNEN KUVA

Kuopiotahko.

PAINOPIIKKA

Grano Oy

ISSN 1237-413X

ISSN-L 1237-413X

Sisältö

- 3 KUNTATALOUS JA KAAMOSAIKA
ANTTI PUUPPONEN
- 6 KESKUSTELUJA MAASEUDUN UUSI AIKA -LEHDEN TULEVAISUUDESTA
KAISU KUMPULAINEN
- 7 YRITTÄJYYDEN EDISTÄMINEN MAASEUTUHALLINNOSSA:
PAIKKASOKEAA, PAIKKATIETOISTA JA PAIKKAPERUSTAISTA KEHITTÄMISTÄ
PÄIVI KUJALA; ILKKA LUOTO; SEIJA VIRKKALA
- 25 KALA JA LINTU RANNIKKOSEUDUN JÄLKITUOTANNOLLISESSA MUUTOKSESSA:
MIKSI MERIMETSOKIISTASTA ON KEHKEYTYNYT ILKEÄ ONGELMA?
PEKKA SALMI; KENNETH NORDBERG
- 41 BOOMING, BUSTING – TURNING, SURVIVING?
LECTIO PRAECURSORIA AT THE UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND, 18 OCTOBER
2019
MAIJA HALONEN
- 45 HUOMISEN MAASEUTU
ANTTI PUUPPONEN
- 49 ENEMMÄN VUOROVAIKUTUSTA, VÄHEMMÄN VASTAKKAINASETTELUA:
PALKITTU MAASEUTUGRADU TARKASTELEE PAIKKAPERUSTAISTA KEHITTÄMISTÄ
ANTTI PUUPPONEN; KAISU KUMPULAINEN
- 51 RUOKA, MAATALOUS JA KESTÄVYYSMURROS PUHUTTIVAT TUTKIJOITA JYVÄSKYLÄSSÄ
ANTTI PUUPPONEN; ARI PALOVIITA
- 53 RURAL TRUTHS – THE 6TH NORDIC CONFERENCE FOR RURAL RESEARCH

ANTTI PUUPPONEN

*Päätoimittaja**YTT, yliopistonopettaja**Jyväskylän yliopisto*

Kuntatalous ja kaamosaika

Olemme eläneet vuoden pimeintä ajanjaksoa. Valon puute väsyttää ja monet saattavat kärsiä kaamosmasennuksesta. Loppuvuoden uutisointia seurattaessa on voinut huomata, että myös monissa kunnissa on eletty hämärää ja raskasta aikaa. Eri puolilta Suomea on kuulunut huolestuneita puheenvuoroja kuntatalouden tilasta. Syksyn aikana useat kunnat ovatkin joutuneet korottamaan veroprosenttejaan, monissa on myös käynnistetty yt-neuvotteluja. Kuntatalouden ongelmien syinä pidetään ainakin pitkittynyttä ja yhä toteutumaton sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta sekä uudistuneen tulorekisterin ongelmia, jonka myötä kuntien verotulot ovat viivästyneet. (HS 18.10. 2019). Tilannetta on luonnehdittu jopa historiallisen surkeaksi.

Mitä siis lääkkeeksi? Esimerkiksi pohjoiskarjalaisen Juuan kunnanjohtaja Markus Hirvonen on todennut blogissaan, että kuntien ongelmien juurisyyt ratkaistaan eduskunnasta käsin: kunnat eivät pysty ottamaan enempää lakisääteisiä tehtäviä ja tarvitsevat valtionosuutensa (Hirvonen 2019). Samoin Kuntaliiton toimitusjohtaja Minna Karhunen on väläytellyt ajatusta, että kaikilla kunnilla ei voisi jatkossa olla enää kaikkia samoja tehtäviä. Joidenkin kuntien resurssit eivät yksinkertaisesti riitä. Vaikka ehdotus on perusteltu, se voisi kuitenkin johtaa myös perustuslaillisiin ongelmiin esi-

merkiksi kansalaisten yhdenvertaisuudesta ja osallisuudesta (HS 12.9.2019).

Markus Hirvosen johtama Juuka on perinteinen maaseutumainen kunta. Erityinen huoli monien maaseutukuntien tilasta onkin ollut tiedossa jo pitkään. Niiden osalta ongelma on myös kehittynyt pitkän ajan kuluessa, ja se on varsin monimuotoinen. Aihetta on sivuttu vuosien varrella *Maaseudun uusi aika* -lehdessä. Ilmiön voinee yhtäältä liittää jo 1990-luvulta alkaneeseen politiikkaan, jossa on tavoiteltu yhä suurempia kuntia (ks. Katajamäki 2018, 129). Toisaalta jo lähes kymmenen vuotta sitten on uumoiltu keskittymiskehityksen heikentävän maaseutualueiden todellisia kehittymismahdollisuuksia (esim. Anttiroiko ym. 2010, 5-6). Tuomas Kuhmonen ja Irene Kuhmonen (2014, 18) ovatkin osuvasti huomauttaneet, että maaseudun kehittämisessä kaikkien poliittisten tasojen ja johtamisjärjestelmien tulisi edetä samansuuntaisesti, sillä ristiriitaiset toimenpiteet heikentävät politiikkatoimien vaikuttavuutta. Joka tapauksessa tehdylle politiikalle olisi toisenlaisiakin mahdollisuuksia. *Maaseudun uusi aika* -lehdessä on paljon puhuttu esimerkiksi paikallisuuden, paikkaperustaisuuden, paikkojen moninaisuuden ja edellytyksiä luovan politiikan puolesta (ks. esim. Katajamäki 2013; Vepsäläinen 2014; Riukulehto 2015).

Kunnat hakevat myös yrittäjyydestä ja uusista yrityksistä elinvoimatekijää, vaihtelevin tuloksin. Samalla myös yrittäjyyttä voidaan tarkastella paikkaperustaisesti. Paikkaperustaisen kehittämisen käsitteellä tarkoitetaan paikallisten resurssien, toimintamahdollisuuksien ja voimavarojen hyödyntämistä sekä toisaalta myös esteiden huomioimista (Lehtonen 2015; Luoto & Virkkala 2017). Siihen liittyy yhteinen, tavoitteellinen ja omaehtoinen tekeminen, joka liittyy paitsi paikkaan myös sen ulkopuolisiin toimijoihin, jotka ovat mukana kehittämisessä kumppanuuksien ja verkostojen kautta (Luoto 2013; Luoto & Virkkala 2017). Tässä numerossa osallistutaan tähän keskusteluun. Lehdessä on tällä kertaa yksi vertaisarvioitu artikkeli, jonka kirjoittajat **Päivi Kujala, Ilkka Luoto ja Seija Virkkala** tarkastelevat paikkaperustaista kehittämistä juuri yrittäjyyden edistämisen näkökulmasta. Kirjoittajien mukaan enemmän paikkaperustaisuuteen pohjautuva hallinto voisi edistää esimerkiksi yritystukien tarkoituksenmukaisempaa kohdistumista ja tehokkuutta. Sitä kautta tuilla olisi epäilemättä myös vaikutuksia monen maaseutukunnan elinvoimaan.

Myös **Maija Halosen** aiemmin tänä syksynä hyväksytty väitöskirja sivusi aihetta, ja väitöksen lektio on mukana tässä numerossa. Halosen mukaan suuret yhteiskunnalliset ja talouden muutokset ovat vaatineet syrjäseutujen alueilta jatkuvaa uudistumiskykyä. Alueiden ulkoinen muutospaine saa aikaan entistä enemmän muutospainetta myös sisäisissä tekijöissä. Samantapainen mekanismi on helppo tunnistaa myös ajankohtaisesta kuntakeskustelusta.

Elokuun maaseutututkijatapaamisessa palkittiin vuoden maaseutugraduna **Nelli Eerikäisen** gradu-tutkielma, joka niin ikään käsitteli paikkaperustaista kehittämistä. Juttu Eerikäisen gradusta on myös mukana tässä numerossa.

Lehti sisältää myös **Pekka Salmen ja Kenneth Nordbergin** katsauksen, joka käsittelee rannikko-seutujen kalastuselinkeinoon asemaa yhteiskunnallisissa muutospaineissa ja erityisesti siihen liittyvää merimetsokiistaa. Lisäksi lehdessä on kirja-arvio Elina Hiltusen teoksesta *Tulossa huomenna – Miten megatrendit muokkaavat tulevaisuuttamme*. Mukana on myös kaksi raporttia ajankohtaisista

tapahtumista: Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran syyskokouksen ruokapolitiikan työryhmästä ja Maaseudun uusi aika-yhdistyksen syyskokouksesta.

Maaseutututkimuksessa tehdään siis työtä, jolle on selkeää tarvetta, kun halutaan edistää kuntien tilannetta ja maaseudun elinvoimaa, ainakin pitkällä aikavälillä. Ongelmat ovat kuitenkin nyt ilmeisen akuutteja, ja nopeita ratkaisuja on vaikea löytää. Hankaluus lienee myös siinä, että ratkaisut ovat joka kunnan kohdalla yksilöllisiä, eikä oikeaa toimintamallia voi suoraan jäljitellä joltain toiselta kunnalta. Kuntien onkin löydettävä juuri se itselle sopiva tapa toimia. Nyt käsillä olevilla pimeimmillä hetkillä tulevaisuus tietysti pelottaa ja ratkaisuja on vaikea nähdä selkeästi.

Asia on helppo tunnistaa myös yksilötasolla tehtävistä valinnoista. Edesmennyt kirjailija ja sosiaalietiikan asiantuntija Martti Lindqvist (1995, 201) onkin osuvasti todennut:

Vuosikierrossa valon ja pimeyden raja on koskettava kohta, koska siinä toivo ja epätoivo, elämä ja kuolema, hipaisevat toisiaan. Saman mielikuvan voi tavoittaa tähän vuodenaikaan myös joka päivä aamuhämärän hitaasti valjetessa tai alkuillan salaperäisessä sisäisessä hetkessä. Siinä kohdassa luontokin ikään kuin pidättelee henkeään.

Ainakin itse havaitsen tämän tietynlaisen vuodenaikaan liittyvän odotuksen tunteen. Odotus – jonka toteutumisesta ei etukäteen tiedä – saattaa johtaa joko yhä synkempään pimeyteen tai sitten kohti valoisampia hetkiä. Lapsillehan se tarkoittaa tähän aikaan usein joulun odotusta. Kuntatalouden kannalta monet toivovat nyt myös jonkinlaista joululahjaa – tai ainakin parempaa seuraavaa vuotta. Silti siinäkin piilee pettymyksen mahdollisuus, vaikka kunnan tulevan vuoden talousarviotyötä olisi tehty miten huolellisesti.

Joka tapauksessa raskaan ja pimeän syksyn jälkeen lähes kaikki toivovat valoisampia aikoja muutenkin. Joulukuun 22. päivän jälkeen päivä alkaa jälleen pitenemään. Ainakin valon määrä kasvaa, se on varmaa. Sitä kohti siis.

Päätoimittajan kauteni päättyy vuoden lopussa, ja tämä jää viimeiseksi toimittamakseni numeroiksi, ainakin toistaiseksi. Yhdistyksen hallituksen kanssa sovittiin alkuvuodesta 2018, että toimitan lehteä vuoden 2019 loppuun, joten mielsin toimenkuvani alun perinkin eräänlaiseksi siirtymäkauden päätoimittajaksi. *Maaseudun uusi aika* -lehti on avannut itselleni monia uusia näkökulmia maaseutututkimukseen ja maaseudun kehittämiseen. Parasta on kuitenkin ihmiset, joiden kanssa lehteä tehdään: tärkeänä apuna ovat olleet toimitussihteeri Petja Kauppi, yhdistyksen hallituksen puheenjohtaja Kaisu Kumpulainen sekä muu hallituksen väki, juttujen kirjoittajat, arvioitsijat, toimitusneuvosto ja monet muut yhteistyökumppanit.

Kiitos kaikille antoisasta vajaan kahdesta vuodesta.

Samalla toivotan tervetulleeksi seuraavan päätoimittajan, tutkimusjohtaja, HT Torsti Hyryläisen Helsingin yliopiston Ruralia-instituutista. Uusi päätoimittaja ei kuitenkaan varsinaisesti esitelyä kaipaa: Hyryläinen on pitkän linjan maaseutututkija ja toiminut lehden päätoimittajana aiemminkin, vuosina 1998–2000. Hänellä on myös hienoja uusia ideoita lehden kehittämiseksi, joita Kaisu Kumpulainen avaa yhdistyksen syyskokouksesta kirjoittamansa jutun yhteydessä seuraavalla sivulla.

Toivotan lehden lukijoille rauhallista joulua sekä hyvää ja valoisaa uutta vuotta 2020.

Kirjallisuus

- Anttiroiko, Ari-Veikko, Kallio, Olavi, Siitonen, Pentti & Valkama, Pekka 2010. Maaseutukunnat osaamiskeskittymien innovatiivisina kehittäjinä. *Maaseudun uusi aika* 18 (2), 5–20.
- HS 2019. Helsingin Sanomat: Kuntien tehtävien eriyttämistä on syytä selvittää, mutta se ei tarjoa pikaratkaisua ajankohtaisiin ongelmiin <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000006236519.html> (Viitattu 29.11.2019)
- HS 2019. Helsingin Sanomat: Kuntien tiukka taloustilanne johti yt-neuvotteluiden sumaan kunnissa ja kuntayhtymissä: Irtisanomisten lisäksi edessä on laajoja lomautuksia. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006277686.html> (Viitattu 29.11.2019)
- Hirvonen, Markus 2019. Onko Rahhoo vai ei? Blogi-kirjoitus. <https://www.juuka.fi/kunnanjohtajan-blogi/?blog=showComment&messageID=67> (Viitattu 29.11.2019).
- Katajamäki, Hannu 2013. Kuntauudistus ja lähidemokratia. *Maaseudun uusi aika* 21 (2–3), 104–111.
- Katajamäki, Hannu 2018. Maaseutututkijan tie. *Maaseudun uusi aika* 26 (2–3), 121–132.

- Kuhmonen, Tuomas & Kuhmonen, Irene 2015. Maaseutualueiden vaihtoehtoiset tulevaisuudet. *Maaseudun uusi aika* 23 (2), 5–23.
- Lehtonen, Olli 2015. Paikkaperustaisen aluekehittämisen indeksi. Askelia kohti erilaistavaa aluekehittämistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (1), 19–34.
- Lindqvist, Martti 1995. *Mieli vai tarkoitus*. Otava, Helsinki.
- Luoto, Ilkka 2013. Paikan henki ja paikkaperustainen ajattelu. Teoksessa Luoto, Ilkka, Katajamäki, Hannu ja Lundström, Niklas (toim.) *Oppiva alue, menestyvä alue: juhla kirjassa professori Seija Virkkalan 60-vuotispäiväksi*. Vaasan yliopisto, *Acta Wasaensia* 275, *Aluetiede* 12, 81–91.
- Luoto, Ilkka & Virkkala, Seija 2017. Paikkaperustainen aluekehittäminen strategisena ohjenuorana. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, TEM raportteja 2/2017. Työ- ja elinkeinoministeriö, Yritys- ja alueosasto.
- Riukulehto, Sulevi 2015. Taakasta voimavaraksi. Vanhat rakennukset ovat maaseudun vetovoimatekijä. *Maaseudun uusi aika* 23 (3), 3–4.
- Vepsäläinen, Mia 2014. Paikallisuus maaseutupolitiikan ja maaseudun kehittämisen voimavarana. *Maaseudun uusi aika* 22 (3), 3–4.

Keskusteluja *Maaseudun uusi aika* -lehden tulevaisuudesta

Maaseudun uusi aika -yhdistyksen hallitus ja tuleva päätoimittaja Torsti Hyryläinen kokoontuivat syyskokouksen yhteydessä Mikkelissä pohtimaan lehden tulevaisuutta ja mahdollisia kehittämisen painopisteitä. Aiempina vuosina keskustelua lehden kehittämisestä ovat hallinneet yhtäältä huoli lehden rahoituksen jatkumisesta ja toisaalta pohdinnat painetun lehden tulevaisuudesta. Nyt hallituksessa halutaan virittää keskustelua uudelle tasolle.

Jäsenistössä on ilmennyt välillä huolta lehden numeroiden laihtumisesta ja vertaisarvioitujen artikkelien niukkuudesta verrattuna lehden alkuaikoihin. Vaikka lehden tieteellinen taso on säilynyt, kirjoittajien houkuttelemiseksi joudutaan tekemään yhä enemmän työtä. Tämä ei ole tietenkään mitenkään poikkeuksellista. Tilanne on samanlainen monessa muussa kansallisessa ja kansainvälisessäkin tiedejulkaisussa. Koska kilpailu kirjoittajista on kova, pitää lehden kehittämisen tavoitteet olla myös kunnianhimoisia.

Tulevaisuus ja digitalisaation tuoma nopea muutos haastavat myös tieteellisiä julkaisuja miettimään uudelleen esimerkiksi viestintää, markkinointia ja uusia julkaisemisen tapoja.

Lehden lukijakunnan laajentuminen erityisesti tieteiden kentällä paranee ensi vuonna, kun siirrymme Tieteellisten seurain valtuuskunnan hallinnoiman Journal.fi -sivuston alle. Sivustolla on tällä

hetkellä 75 kotimaista tieteellistä julkaisua. Sieltä meidät löytävät toivottavasti myös ne tutkijat, jotka eivät ole ennen olleet lehdestämme tietoisia.

Koska *Maaseudun uusi aika* -lehti on ainoa kotimainen maaseutututkimukseen keskittyvä tiedejulkaisu, pitää maaseutututkijoiden yhteisön seurata aikaansa ja varmistaa, että lehden sisältö heijastaa aikansa tärkeitä maaseutututkimuksen teemoja ja tutkimusaloja. Toki historian tuntemuskin on tärkeää ja erityisesti maaseudun kehittämisen näkökulmasta myös vahva tulevaisuusorientaatio. Yhdistyksen hallitus ja Torsti Hyryläinen uutena päätoimittajana aikovatkin tehdä kyselyn jäsenistölle ja kartoittaa, mitkä ovat ne ajankohtaiset ilmiöt, joihin maaseutututkimuksen halutaan pureutuvan. Tulosten pohjalta tehdään lehdelle kolmivuotissuunnitelma. Hyryläinen haluaa viestittää, että olivatpa yksittäiset teemat tai painotukset mitä hyvänsä, on selvää, että maaseudun rooli osana kestävästä kehitystä on se laaja tavoite, jota myös lehden toiminnalla pyritään edistämään.

PÄIVI KUJALA
MMM, jatko-opiskelija
Vaasan yliopisto

ILKKA LUOTO
FT, yliopistonlehtori
Vaasan yliopisto

SEIJA VIRKKALA
HT, professori
Vaasan yliopisto

Yrittäjyyden edistäminen maaseutuhallinnossa

paikkasokeaa, paikkatietoista ja paikkaperustaista kehittämistä

Artikkelissa tulkitaan eksogeenisen, endogeenisen ja neoendogeenisen kehittämisen näkökulmia suhteessa laajempaan maaseudun kehittämisen teoriaperintöön. Tähän perustuen määritellään kolme yrittäjyyden edistämisen diskurssia: 1) paikkasokea, 2) paikkatietoinen ja 3) paikkaperustainen hallinto. Diskurssianalyysin keinoin tarkastellaan, millaisina nykyhetkeen kiinnittyvinä puhetapoina alueita ja paikkoja sanoitetaan maaseutuhallinnon toimijoiden ja yrittäjien puheessa maaseudun kehittämisohjelman yritystukien valmistelun ja toimeenpanon yhteydessä. Lisäksi pohditaan, millaisia jännitteitä näiden diskurssien välillä ilmenee. Tutkimuksen kontekstina on maaseudun erilaistuva ja alueelliseen vaihteluun perustuva kehitys Suomessa sekä siihen vaikuttava EU:n maaseutupolitiikka. Tutkimuksen tulosten perusteella maaseudun kehittämisohjelman toteutus vaikuttaa yritysten toimintaedellytyksiin paikkasokeasti tai opportunistisen paikkatietoisesti, mikä ei aidosti tue alueen omista tarpeista nousevaa kehittämistä.

Avainsanat: paikka, maaseudun kehittäminen, diskurssianalyysi, maaseutuhallinto, yritystuet

Maaseutualueet ovat viime vuosikymmeninä erilaistuneet johtuen esimerkiksi alue- ja paikallistason voimavaroista vastata tunnistettuihin makrotason muutoksiin, kuten maatalouden merkityksen vähenemiseen, maaseudun ja kaupungin suhteiden uudelleenjäsentymiseen ja globalisaatioon (vrt. Lee ym. 2010; Copus ym. 2011). Euroopan unionin koheesiopolitiikan tulisi tunnistaa alueiden, kulttuurien ja toimintatapojen erot, mutta viimeaikaisten tapahtumien perusteella yhteisöaluepolitiikka on murroksessa, kun alueet ovat erilaistuneet ja erot ovat kärjistyneet myös sisäisesti.

Euroopan unionin koheesiopolitiikka on pyrkinyt vastaamaan alueellisen erilaistumisen haasteeseen paikkaperustaisen kehittämisen idealla jo kahden ohjelmakauden ajan (Baltina 2014; Solly 2016; Sipikal ym. 2017). Paikkaperustaisen kehittämisen termi ei kuitenkaan esiinny Euroopan unionin maaseutupolitiikan eli yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) toisen pilarin mukaisessa Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmassa (Kahila 2016, 66), vaikka paikkaperustainen kehittäminen on ollut laajan maaseutupolitiikan ohjenuora (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2014). Manner-Suomen maa-

seudun kehittämisohjelman 2014–2020 (myöhemmin: maaseudun kehittämisohjelma; Maa- ja metsätalousministeriö 2019) painopisteenä on kyläkin maaseudun elinvoiman ja elämänlaadun lisääminen sekä tavoitteena maaseudun elinkeinojen monipuolistuminen ja vaikuttamisen mahdollisuuksien paraneminen. Maaseudun sisäinen erilaistuminen sen sijaan nähdään ainoastaan negatiivisena tekijänä, eikä sen myönteisiä merkityksiä tunnisteta (Antikainen ym. 2014, 34). Maaseudun kehittämisohjelman yritystukialueluokitus ohjaa maaseutuhallinnon yritystukipäätöksiä, mutta ei ota huomioon paikallisuutta esimerkiksi verkostosuhteiden kautta. Maaseutuhallinto ei toimi sijaintitekkijöiden tai paikan viehkoustekkijöiden¹ aktiivisena kehittäjänä, vaan hakemusten perusteella tehtävien yritystukien jakajana.

Tarkastelemme paikan merkitystä maaseudun kehittämisohjelman toimijoiden ja yrittäjien kehittämispuheessa yritystukien valmistelun ja toimeenpanon yhteydessä. Artikkelin aineisto koostuu 38 maaseutuhallinnon toimijan sekä maaseudun kehittämisohjelman mukaista yritystukea saaneen yrittäjän puolistrukturoiduista teemahaastattelusta. Tarkastelutapamme on teoriaohjautuva, hyödynnämme aineiston tulkinnessa maaseutututkimuksessa käytettyjä eksogeenisen, endogeenisen ja neoendogeenisen kehittämisen paradigmoja. Johdamme niistä käsin kolme yrittäjyyden edistämisen diskurssia maaseutuhallinnon ja maaseudun kehittämisen konteksteissa. Kyseiset diskurssit jäsentävät haastateltavien puhetta aineistossamme, josta etsittiin ilmauksia alueista ja paikoista yritystukien valmisteluun ja toimeenpanoon liittyen. Artikkelin pyrkii vastaamaan seuraaviin kysymyksiin: 1) Miten paikan ja alueen merkitys rakennetaan osana yrittäjyyden kehittämisen diskursseja maaseutuhallinnon kontekstissa? 2) Milloin puhutapojen kautta maaseudun kehittämisohjelman toimijat määrittelevät paikan yritystukien valmistelussa ja toimeenpanossa?

1 Tarkoitamme 'viehkoustekkijöillä' paikan piirteitä pitäen sisällään palvelut, luonnonresurssit sekä sijaintiin kiinnittyvät aineettomat hyvinvointitekijät, kuten maiseman, paikkatunteen ja luonnonrauhan. Viehkoustekkijät vastaavat lähinnä englanninkielistä *'amenities'*-sanaa.

Yritykset tunnustetaan tärkeiksi maaseutualueiden elinvoimaisuutta rakentaviksi toimijoiksi (Kuhmonen 2012; Niska & Vesala 2013) ja yritystoiminnan tuet ovat keskeinen väline maaseudun kehittämisohjelmien toimeenpanossa (Maa- ja metsätalousministeriö 2019). Kuhmonen (2012, 24) toteaa, että yrittäjyys on paitsi aikaan myös paikkaan kiinnittyvä ilmiö ja korostaa, että elleivät politiikkakeinot ole linjassa yrittäjien tavoitteiden kanssa, niille ei ole kysyntää. Lehtonen ja Muilu (2016) osoittavat tutkimuksessaan yritys- ja hanketukien kohdentumisesta suhteessa paikallisen kehityksen edistämisen tarpeeseen, että valintakriteerit tunnustivat heikosti yrittäjyysympäristöjä, jotka ovat varsin erilaisia esimerkiksi Joensuun seutukunnassa verrattuna Pohjois-Karjalan itäosiin. Hyttiä (2014) mukaan maaseutualueiden tukeminen edellyttää näille alueille kohdennettuja politiikkatoimenpiteitä. Niska ja Vesala (2013) ovat tutkineet yritysten kehittämisen toimeenpanijoiden (*policy implementer*) ja yrittäjien (*entrepreneurship*) välistä vuorovaikutusta diskurssianalyysin avulla. Heidän esittämässään pienyritys-diskurssissa politiikan toimeenpanijat toteuttavat yhteiskunnan tavoitteita yrittäjien välityksellä, kun taas yrittäjyys-diskurssissa politiikan toimeenpanijat palvelevat yrittäjien tarpeita.

Paikan merkitystä ei ole tietäaksemme tutkittu diskurssianalyysin avulla yritystoiminnan tukien toimeenpanon yhteydessä. Lisäksi yritystukien hallinnon toimintatapojen tutkimusta on vain vähän suhteessa yrittäjyyden tutkimukseen. Tässä tutkimuksessa pyrimme täyttämään näitä tutkimusaukoja.

Diskurssien kuvausten avulla tuomme näkyväksi alueiden ja paikkojen määritelmällisten perusteiden muuttumisen ja siitä johtuvat haasteet yritystukien kohdentamisessa. Tämä teema näyttäytyy erityisesti paikkasokean hallinnon diskurssissa, mutta myös opportunistisesti sijaintia korostavan paikkatietoisien diskurssin kohdalla. Paikkasokeutta ja paikkatietoisuutta haastava paikkaperustaisen hallinnon diskurssi edistää laaja-alaisesti yritystoiminnan mahdollisuuksia maaseudulla perustuen paikallisiin ja ylipaikallisiin verkostoihin ja yhdistyvyyteen.

Artikkelissa tarkastellaan seuraavaksi maaseudun kehittämisohjelman yritystuen piirteitä, minkä jälkeen esitellään artikkelin teoreettinen viitekehys, joka sisältää maaseudun kehittämisen paradigmat ja niistä johdetut paikkasokean, paikkatietoisien ja paikkaperustaisen kehittämisen diskurssit. Tämän jälkeen kuvataan tutkimusaineisto ja sen suhde menetelmään. Analyysiosuudessa diskursseja käsitellään haastattelunäytteistä nostettavien esimerkkien avulla. Lopuksi pohdinnassa esitellään tutkimuksen keskeisimmät tulokset, joissa diskurssit liitetään maaseudun kehittämisen viitekehukseen sekä yritysten tukipolitiikkaan ja siihen liittyvään sääntelyyn.

Maaseudun kehittämisohjelman mukainen yritystuki

Maa- ja metsätalousministeriö toimii maaseudun kehittämisohjelman hallintoviranomaisena ja vastaa ohjelman laadinnasta, toimenpiteiden suunnittelusta, lainsäädännöstä sekä rahoituksen jaosta alueiden käyttöön. Ruokavirasto – aiemmin Maaseutuvirasto – vastaa Euroopan unionin maataloustuki- ja maaseuturahastojen varojen käytöstä Suomessa, toimii EU:n maksajavirastona ja huolehtii EU-tukien ja kansallisten tukien toimeenpanosta sekä sähköisestä asioinnista ja tietojärjestelmistä. Ruokavirasto vastaa myös paikan päällä tehtävistä otantatarkastuksista. ELY-keskukset vastaanottavat yritystukihakemukset ja päättävät tuen myöntämisestä sekä tuen maksamisesta. Leader-ryhmät rahoittavat investointeja oman strategiansa mukaisesti, harkiten tukien tarkoituksenmukaisuuden, minkä jälkeen ELY-keskus tarkastaa tuen myöntämisen laillisuuden ja päättää tuen myöntämisestä. Kunnat toimivat yritystukien osalta lähinnä neuvonantajana maaseutuhallinnon yhteistoiminta-alueiden tai kuntien elinkeinoyhtiön kautta. EU-komissio hyväksyy kansallisen maaseudun kehittämisohjelman. (Tarasti ym. 2016; Maa- ja metsätalousministeriö 2019.)

Yritystuet ovat yrityskohtaisia tukia ja niiden vaikuttavuuslogiikka on Pyykkösen ym. (2016, 69) mukaan hyvin suoraviivainen. Ne myönnetään yritystoiminnan aloittamiseen, investointeihin ja uusien työpaikkojen luomiseen, joten ne tukevat

suoraan maaseudun kehittämisohjelman keskeisiä tavoitteita. Yritystuet ovat osaltaan mahdollistaneet pienyritysten kilpailukyvyn kehittämisen. Tällä tavalla yritystuet ovat varmistaneet yritysten elin- ja toimintamahdollisuuksia. (Pyykkönen ym. 2016, 71.) Yritystukea saavien yritysten on sijaittava maaseudulla, tukikriteerien mukaista maaseutua lasketaan Suomen pinta-alasta olevan 95 % (Elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskus 2018). Kuntarajoihin perustuva kaupunki–maaseutu-luokitus on muodostunut ongelmalliseksi kuntien koon kasvaessa. Saman kunnan alueella voi olla sekä kaupunkimaisia että maaseutumaisia alueita. Kuntarajoista riippumattomien paikkatietoaineistojen käyttö mahdollistaa alueiden tarkemman tunnistamisen ja luokittelun (Suomen Ympäristökeskus 2018; ks. kuva 1). ELY-keskukset ovatkin tehneet omat yritystukialueidensa rajaukset, jolloin käytännössä vain suurimpien kuntien ja kaupunkien keskuksia on rajattu maaseutualueen ulkopuolelle (Ruokavirasto 2019).

Kuluvalle ohjelmakaudelle 2014–2020 on laadittu yritystukien valintaperusteet, joita ELY-keskukset käyttävät arvioidessaan yritysten rahoituskelpoisuutta. Valintaperusteet koostuvat seitsemästä eri aihealueesta, joista yksi on suunnitellun yrityksen sijainti painotuskertoimen ollessa 5 tai 15 % tukityypin mukaan. Leader-ryhmillä on omat, paikallisiin strategioihin pohjautuvat valintaperusteensa. (Ruokavirasto 2019.)

Maaseudun kehittämisohjelman yritystuet ovat osa Euroopan unionin yhteistä maatalouspolitiikkaa (CAP), joten niihin liittyvä sääntelyn prosessi on osa CAP-kokonaisuutta. Yritystukien toimeenpanon ongelmiksi on tunnistettu jo ensimmäisestä EU-ohjelmakaudesta alkaen raskaat hallinnolliset toimintatavat, yrittäjien riskinotto-kyvyn vähäisyys ja vähäinen kiinnostus tarjottuun tukeen (Maa- ja metsätalousministeriö 2001; Kataja & Patjas 2001; Ponnikas ym. 2008; Antikainen ym. 2014; Pyykkönen ym. 2016).

Paikan ja alueen käsitteet maaseudun kehittämisen paradigmoissa

Paikan arkikielinen käyttö perustuu kulttuuriisiin sopimuksiin, joiden puitteissa se sopii väljästi niin esineiden ja asioiden sijainnin osoittamiseen kuin hallinnollisten ja maantieteellisten alueiden synonyymiksi. Onkin syytä huomata, että käsitteellä 'paikka' tarkoitetaan hyvinkin erikokoisia alueita.

Maantieteessä paikalla on tarkoitettu nimenomaan kokemuksellista paikkaa. Kuitenkin viime vuosien aikana paikan käsite on yleistynyt aluekehittämispuheessa (Barca 2009; Luukkonen 2016, 31), kun on haluttu korostaa alueiden erityisyyttä ja omia lähtökohtia. Kehittämisen puhetavoissa paikka ja alue ovat jossakin määrin synonyymisiä, tosin sillä erotuksella, että paikalla ei ole aina yksiselitteisiä rajoja, mutta alueet ovat hallinnollisesti tai muilla sovituilla kriteereillä määriteltyjä. Paikka on tilallisuutena ilmenevä muutoskokemuksia jäsentävä prosessi, joka perustuu toimijoiden arvoihin, hallintokulttuuriin, sosiaalisiin suhteisiin ja historiallisuuteen (Riukulehto 2016; Massey 2008, 31–32).

Paikat voidaan käsittää myös kokoavina soluina, jotka tuovat yhteen paikallisia, alueellisia, kansallisia ja kansainvälisiä toimintoja. Maaseudun kehittämisen käsitteenä "paikka" toimii näin ymmärrettynä hyvin, kun alueyhteisöllisyys ja paikallinen erityisyys tulevat huomioiduksi. (Esim. Gustafson 2001; Soini ym. 2006; Vanclay 2008.)

Alueen ja paikan sosiokulttuurinen määrittely osana politiikkatoimia kytkeytyy maaseudun kehittämisen sääntelyyn. Maaseutualueiden kehittämisen puhetavat ovat kielellisesti tuotettua yhteiskunnallisuutta, jonka kautta sanoitetaan ja siten myös toiminnallistetaan alueyhteisöjä, aluetaloutta ja aluehallinnon rakenteita. Maaseudun kehittäminen perustuu siksi myös institutionaalisia tietorakenteita ylläpitäviin puhetapoihin. Niissä kohtaavat sääntelyyn perustuvat prosessit ja alueiden erityispiirteet, kuten sosiaaliset, taloudelliset institutionaaliset rakenteet (Ray 2006; Shucksmith 2009, Kahila 2013, Antikainen 2014, 34).

Eksogeenisen (ulkosyntyisen), endogeenisen (sisäsyntyisen) ja neoendogeenisen (uusisisäsyntyisen) alueellisen kehityksen mallit ovat useiden tutkijoiden maaseudun kehittämisessäkin tunnistamia teoreettisia lähtökohtia (esim. Lowe ym. 1995, Atterton ym. 2010, Gkartzios ja Scott 2014, Bosworth ym. 2016, Bock 2016 sekä Gkartzios ja Lowe 2019). Kutsumme näitä teoreettisia malleja paradigmoiksi, koska ne ovat muodostuneet historiallisesti ja olleet vallitsevia eri vuosikymmeninä, mutta ne ovat jääneet kehittämisen kerrostumiksi, sillä uudet paradigmat eivät ole täysin korvanneet vanhoja. Nykyisen maaseutupolitiikan voidaan katsoa olevan kerroksellista ja siitä löytyy aineksia näistä kolmesta paradigmasta, joita tarkastelemme siis ideaalityyppisesti. Nämä paradigmaattiset puhetavat ovat lähinnä eri tavalla maaseudun kehittämisen ja maaseutuhallinnon tilannekuvia perustelevia ajattelutapoja, joiden painotukset ovat muuttuneet kulloistenkin yhteiskunnallisten ja poliittisten olosuhteiden seurauksena.

Eksogeenisen kehittämisen malliin pohjaavat teoriat tarkastelevat paikallisuuksien kyvykkyyttä ulkoa päin vaikuttavien ympäristöllisten, yhteiskunnallisten ja globaalien voimien kautta (esim. Bosworth ym. 2016, 431). Alueita yksiselitteisinä objekteina tarkasteleva puhetapa on ominaista aluemaantieteelle, jossa alueet nähdään passiivisina ja vailla omaa tahtoa, koska aluetulkinnat tehdään ikään kuin ylhäältä käsin annettavina objektiivisina kehyksinä (esim. Martin 2005). Suomessa alueellistuminen tapahtui viime vuosisadan alusta lähtien osana kansakunnan rakentamista ja kansallista integraatiota. Maaseutualueiden roolina tässä integraatiossa ja eksogeenisen kehittämisen mallin mukaisessa puhunnassa oli tuottaa elintarvikkeita, energiaa ja raaka-aineita (esim. Lowe ym. 1995, 89; Bock 2016, 12). Eksogeenisen kehittämisen mallissa maaseutualueiden kehitys perustuu niiden omiin resursseihin, mutta niiden tulevaisuus riippuu kehittäjien tulkitsemasta enemmän ulkoisista tekijöistä kuin sisäisistä tekijöistä, eikä malli huomioi juurikaan paikalliseen erityisyyteen perustuvaa sisäsyntyistä potentiaalia ja toimijuutta (vrt. Pike ym. 2008, 175–184). Siksi eksogeenisen kehittämisen malli on samalla perustelu niin

sanottuun paikkasokeaan politiikkaan. Paikkasokeaan diskurssiin perustuvat kehittämistoimenpiteet johtavat viime kädessä eriarvoisuuden kasvuun, koska kohdellessaan kaikkia alueita näennäisen tasavertaisesti ne eivät huomioi alueiden erityispiirteitä (Sipikal ym. 2017).

Vastareaktionä eksogeenisen kehittämisen suuntaukseen maaseutututkijat ryhtyivät 1970-luvulla korostamaan paikallisia resursseja, yrittäjyyttä, kylätoimintaa ja alhaalta ylös -näkökulmaa eli endogeenistä kehittämistä (esim. Atterton ym. 2011; Hyryläinen, ym. 2011). Samaan aikaan humanistiset lähestymistavat yleistyivät, jolloin paikasta tuli salonkikelpoinen kehittämisen käsite. Yhteiskunnallisten rakenteiden tiedostamisen ja subjektiivisen merkitysten korostamisen myötä myös paikallisen voimaantumisen liikkeet yleistyivät (Peet & Thrift 1989). Endogeenisen eli sisäsyntyisen kehittämisen paradigmassa omatoimiset paikallisyhteisöt, perinteisesti kylät, ovat alueensa rakentajia kehittäen paikallisia voimavaroja, yrittäjyyttä ja maaseudun monimuotoisuutta (Kumpulainen 2013; vrt. Rosenqvist 2008, 73). Paikallisyhteisöt esitetään mallissa ainutkertaisina ja erityisinä, minkä johdosta maaseutukin jäsentyy toimintojen ja paikkojen mosaiikiksi (Katajamäki & Kaikkonen 1991). Endogeenisessä lähestymistavassa ihmiset ja yritykset kiinnittyvät paikkaan samalla kun paikallisuuksia nostetaan kehittämistoiminnan kohteiksi (Ray 1999, 259; Atterton ym. 2011, 259). Endogeeninen paradigma selittää aineistossa esiteltävää paikkatietoista diskurssia, mutta ei suinkaan yksiselitteisesti. Se pohjustaa tietynlaista vääristynyttä paikkauskoa, jolloin maaseutupaikkoja yhtäältä romantisoidaan tai niiden itseriittoisuutta ylikorostetaan. Toisaalta esimerkiksi harvaan asutun maaseudun mahdollisuudet yrittäjyyden ympäristönä nähdään olemattomana, vaikka juuri harvaan asuttu maaseutu mahdollistaisi luontoon ja luonto-osaamiseen perustuvien tarjontojen hyödyntämisen.

Neoendogeeninen kehittämissuuntaus syntyi, kun maailmanlaajuiset tapahtumat ja ylipaikalliset verkostot alkoivat vaikuttaa yhä suuremmin paikallisyhteisöihin (Hyryläinen ym. 2011). Neoendogeenisyyteen perustuva paikkaperustaisen kehittämisen paradigma korostaa strategisuutta ja hal-

lintaa (Copus ym. 2011, 121; Luoto 2016), jossa tunnustetaan paikallisia ongelmia ja voimavaroja ja aluetta kehitetään poikkihallinnollisesti sisäisiin ja ylipaikallisiin verkostoihin perustuen. Paikka määrittyy sosiaalisten suhteiden, ideoiden ja taloudellisen vaihdannan kohtaamisessa, ja paikan kehittäminen perustuu toimijaryhmien yhteistyöhön (Sack 2010). Neoendogeenisessä maaseudun kehittämisessä huomioidaan paikkojen ominaispiirteet ja resurssit, mutta niitä käytetään vuorovai- kutuksessa ulkoisten verkostojen ja resurssien kanssa (Bosworth ym. 2016, 429). Näin edistetään alueyhteisöjen kykyä toimia itsenäisemmin osana laajempia kehittämisen ja osaamisen verkostoja (ks. myös Zasada ym. 2015; Eskelinen 2016) Mikäli maaseutupolitiikka jää sektoripolitiikan ansaan (Kahila 2013, 59), se saattaa joutua globalisaatiokehityksen välinputoajaksi. Tällöin perinteisille maaseututoimialoille kohdistuvien sektoripolitiikkatoimien vaikutukset saattavat olla jopa negatiivisia paikallisyhteisöjen elinvoimaisuuden näkökulmasta (Olfert & Partridge 2010, 151). Aineisto-osiossa esiteltävän paikkaperustaisen hallinnon diskurssin johtojatukseksi on, että paikka määritellään liikkuvuuden ja saavutettavuuden kautta. Liikkuvuus ymmärretään ihmisten, tavaroiden ja tiedon liikkeiden lisäksi myös kulttuuri- sena vaihdantana sekä maaseudun ja kaupungin välisenä keskinäisriippuvuutena. Siten maantieteellinen sijainti on vain yksi ulottuvuus, kun keskustellaan maaseudun yhteiskunnallisesta sijainnista.

Maaseutualueet eivät määrity vain paikkasokeutta, paikkatietoisuutta tai paikkaperustaisuutta heijastelevina diskursseina. Nämä diskurssit kuitenkin kuvaavat riittävästi niitä lähtökohtia, joita vasten analysoimme tutkimusaineistoa. Nykyhetkessä määritelmänsä saavat diskurssit kantavat aina mukanaan myös historiallisia kaikuja, joista haastateltavat eivät aina ole itse tietoisia.

Aineisto

Tutkimusaineisto koostuu 38 puolistrukturoidusta teemahaastattelusta. Haastattelut tehtiin neljällä ELY-keskuksen toimialueella: Etelä-Pohjanmaalla, Hämeessä, Lapissa ja Pohjois-Karjalassa. Lisäksi

haastateltiin keskeisiä maaseutuhallinnon toimijoita valtakunnan tasolla. Maa- ja metsätalousministeriöstä ja Maaseutuvirastosta haastateltiin johto- ja asiantuntijatasen viranhaltijoita ja eduskunnasta maa- ja metsätalousvaliokunnan jäseniä. ELY-keskusten haastatellut henkilöt olivat rahoitusasiantuntijoita, maksatuspäälliköitä ja maaseutu- ja energiayksikön päälliköitä. Jokaisella ELY-keskusalueella haastateltiin yhtä Leader-ryhmän toiminnanjohtajaa, yhtä kunnan viranhaltijaa sekä kolmea maaseutuohjelman mukaista yritystoiminnan tukea saanutta yrittäjää. Yrittäjät toimivat muun muassa matkailu-, elintarvikkeiden valmistus- ja palvelualueilla. Haastateltavat edustivat siten Suomen koko maaseutuhallinnon ketjun toimijoita yrittäjästä lainsäätäjään, jolloin saatiin runsas ja rikas haastatteluaineisto.

Haastatellut henkilöt jaettiin aineiston analyysia varten viiteen ryhmään tehtäväkuvan mukaisesti (ks. taulukko 1). Norminantaja-ryhmään lukeutuivat maa- ja metsätalousministeriön ja Maaseutuviraston viranhaltijat sekä kansanedustajat, päätöksentekijä-ryhmään lukeutuivat ELY-keskusten viranhaltijat, kehittäjiin kuntien yhteis-

toiminta-alueiden ja elinkeinoyhtiöiden viranhaltijat sekä Leader-ryhmien toiminnanjohtajat. Yrittäjä-ryhmän muodostivat maaseutuohjelman mukaista yritystukea saaneet yrittäjät ja arvioitsija-ryhmän muodostivat Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmien arviointia tehneet tutkijat.

Haastatellut yrittäjät ja kehittäjät sijoittuivat kaupunki–maaseutu-luokituksen mukaiselle kaupungin kehysalueelle, maaseudun paikalliskeskukseen, kaupungin läheiselle maaseudulle, ydinmaaseudulle ja harvaan asutulle maaseudulle (kuva 1). ELY-keskusten edustajien voidaan katsoa edustavan omaa aluettaan ja norminantajien ja arvioitsijoiden koko maata. Nämä haastattelut tehtiin kaupunkialueilla.

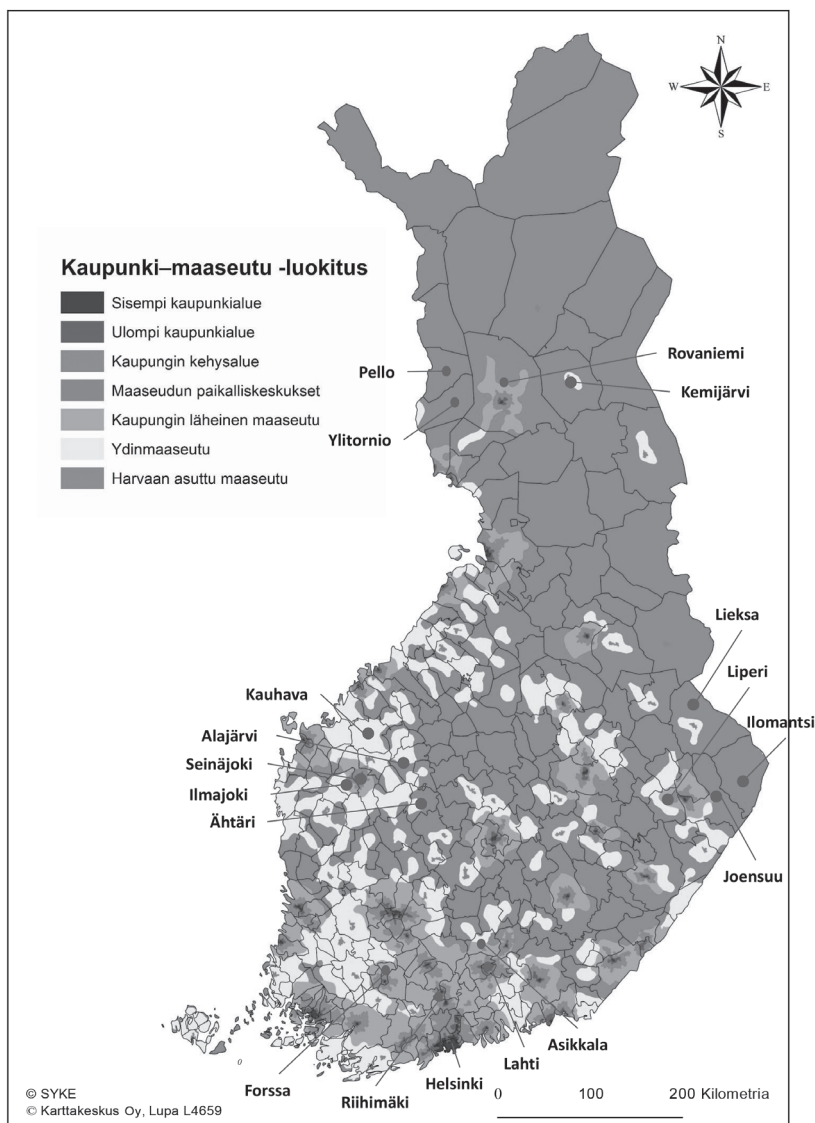
Haastattelut tehtiin vuoden 2016 maalīs–syyskuun aikana yritysten tai organisaatioiden omissa tiloissa, kolme haastattelua tehtiin puhelimitse haastateltavien kiireiden vuoksi ja yksi haastattelu siirtyi tammikuulle 2017. Haastattelujen pituudet vaihtelivat 46 minuutista yli kaksituntisiin saakka, haastattelupuhetta kertyi yhteensä 51 tuntia 30 minuuttia.

Taulukko 1. Tutkimuksen haastattelut muodostettujen ryhmien mukaisesti

Haastatellut	Lukumäärä
Norminantaja:	
Kansanedustaja	2
Maa- ja metsätalousministeriön viranhaltija	4
Maaseutuviraston viranhaltija	3
Päätöksentekijä:	6
ELY-keskuksen viranhaltija	
Kehittäjä:	
Kuntien yhteistoiminta-alueen viranhaltija	2
Kuntien elinkeinoyhtiön viranhaltija	2
Leader-toimintaryhmän toiminnanjohtaja	4
Yrittäjä:	12
Maaseutuohjelman mukaista yritystukea saanut yrittäjä	
Arvioitsija:	3
Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman arvioitsija	
Yhteensä	38

Haastattelukysymysten teemat olivat samat kaikille haastateltaville, mutta niitä varioitiin riippuen haastateltavan työtehtävästä. Haastattelut keskittyivät Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman mukaisen yritystuen valmisteluun ja toimeenpanoon. Haastattelut tehtiin siis kuluvalle EU-ohjelmakaudella 2014–2020, mutta haastateltavia pyydettiin kertomaan mahdollisia kokemuksia myös Suomen EU-jäsenyyden alusta alkaen, vuodesta 1995 lähtien. Teemojen läpäiseviä

aiheita olivat maaseutuhallinnon toiminta, yrityksen toimintaympäristön merkitys sekä paikan ja alueen määrittäminen kehittämisen kontekstissa. Alueen ja paikan määrittämiseksi kysyttiin muun muassa sitä, mitä merkitystä haastateltavan kokemusten mukaan sijainnilla oli yritystoiminnalle. Haastattelurunko lähetettiin haastateltaville etukäteen tutustuttavaksi. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin sanatarkasti yhtä haastattelua lukuun

Kuva 1. Haastattelupaikkakunnat kaupunki-maaseutu-luokituskartalla (Karttapohja: SYKE 2018)

ottamatta, joka sekin kuitenkin taltioitiin muistiinpanojen muodossa.

Haastattelujen lisäksi tutkimuksen taustaineistona käytettiin Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman arviointiraportteja Suomen EU-ohjelmakausilta. Arviointitiedon merkitystä korostetaan EU-ohjelmien toimeenpanossa, vaikkakin arviointitietoa on hyödynnetty liian vähän (Uusitalo 2009; Bachtler 2010).

Diskurssianalyysi puheen tunnistamisessa

Olemme pyrkineet tarkastelemaan paikkasokean, paikkatietoisien ja paikkaperustaisen hallinnon diskurssien esiintymistä ja käyttöä osana haastateltavien puhetta ja maaseutuhallinnon tavoitteita ja toimintaa. Aineistolukua jäsentävät diskurssit johdettiin maaseudun kehittämisen kolmesta teoreettisesta mallista, joita kutsumme paradigmoiksi. Foucault (2005, 258) näkeekin, että diskurssi on rakentunut olennaisesti historiallisista, todellisista ja peräkkäisistä tapahtumista. Diskursseissa ei ole kyse vain informaation välittämisestä vaan sääntelyn, hallinnon, asemien ja identiteettien tuottamisesta. Valta ja tieto kytkeytyvät toisiinsa, millä on makrotason institutionaalisia seurauksia. (Alasuutari 2011, 185, 188.) Tässä mielessä maaseudun kehittämisen instituutiot tuottavat ja toteuttavat tietynlaista diskursiivista muodostumaa.

Aineiston analyysissä sovellettiin väljästi diskurssianalyysia Willigin mallin mukaisesti (Willig 2015, 155–161; Burr 2015, 191; ks. myös Alasuutari 2011, 185) ja kielen konstruktiiivinen rooli maaseutuhallinnon ja sääntelyn toteutumisessa on aineistotulkinnan keskiössä. Paradigmoihin nojaavat diskurssit kuvaavat sitä, kuinka tietynlaiset semioottiset muodostumat määrittävät alueille ja paikoille annettavia sisältöjä. Hallintopuhe kantaa mukanaan myös institutionaalisia ja sosiaalisia rakenteita, jotka vaikuttavat yritystukien valmisteluun ja toimeenpanoon.

Analyysin aluksi ilmiö eli paikkapuhunnan tuottaminen paloiteltiin osiin: miten paikka käsitteellistetään ja arvotetaan diskurssissa? Miten ohjelman alueellisuus ja paikallisuus määritellään

diskurssissa? Seuraavaksi haastateltujen toimijoiden puhetavoista etsittiin paikkasokeuden, paikkatietoisuuden ja paikkaperustaisuuden ilmauksia yritystukiin liittyvistä sääntelyn prosesseista, hallintokäytännöistä ja maantieteellisistä erityispiirteistä. Tutkimuksessa ei tarkasteltu ryhmien erilaisia tapoja tuottaa toimijakohtaisia diskursseja (ks. Jokinen ym. 2016, 80) eikä myöskään mahdollisia aluekohtaisia eroavaisuuksia, vaan tarkoituksena oli etsiä puheissa esiintyviä laajempia yhteisiä merkityksiä ja ristiriitaisia jännitteitä. Tavoitteena oli näin saada esille haastateltujen yhteisesti tunnistamia paikan ja alueen määritelmiä osana hallinto- ja kehittämispuhetta.

Tässä tutkimuksessa sääntelyyn liittyvät prosessit ja hallinnon toimintatavat nousevat haastateltavien puheissa kriittisen tarkastelun kohteeksi. Suomalaisen viranomaisen ja yrittäjän toimintatapaan kuuluu lakien ja asetusten noudattaminen, mikä korostuu kritiikin sijaan haastateltavien eetos- ja päätospuheena. Tämän asian suhteen haastateltujen puheet eivät juurikaan eronheet toisistaan.

Diskurssien kautta esitämme myös tulkinnan maaseutuhallinnon päätöksentekijöiden ja yrittäjien subjektipositioista ja siitä, mitä aitoja toiminnan mahdollisuuksia nämä asemat tarjoavat. Samalla kyetään tarkentamaan kuvaa siitä, miten institutionaalisen vallankäytön ja tiedon tuotannon kohtaamisissa muodostetaan joko virallista puhetta tai sitä haastavaa, alueiden määritelmällistä perustaa muuntelevaa puhetta. Paikkasokeaa puhetta haastavat sekä paikkatietoinen diskurssi, joka näkee sijainnin strategisesti tärkeänä, että paikkaperustainen diskurssi, jonka puitteissa tukeudutaan verkostomaisesti määrittävään paikan käsitteeseen.

Diskurssit ovat kertomuksia samasta kohteesta, jolloin ne ovat myös erilaisia tapoja merkityksellistää, kuvailla, ilmaista ja havainnollistaa maailmaa (Burr 2015, 75). Diskurssia ei voida analysoida riippumatta ajasta, jossa se kehkeytyy. Aineistosta nostetuilla diskursseilla on historialliset juuret ja nykyhetken tulkinnat, mutta myös tavoitetilat, joihin ne pyrkivät yhteiskunnassa vaikuttamaan. Diskurssintutkija on myös aina osa tutkimustaan ja rakentamassa diskursseja (Jokinen ym. 2016).

Tämän tiedostaen pyrimme rakentamaan diskurssija määritteleviä tulkintoja aineiston huolellisella analysoinnilla, hyödyntäen kuitenkin myös omaa kokemustamme ja olemassa olevaa tietoa haastattelupuheen merkitysten ymmärtämiseksi.

Paikkasokean hallinnon diskurssi

Paikkasokean hallinnon diskurssissa yritystoiminnan sijainti riippuu tukijärjestelmien valintakriteereistä ja alueluokituksesta, jotka puolestaan norminantaja on määritellyt kansallisesti. Kehittämisessä on siten vahvat eksogeeniset piirteet eikä se tunnista alueiden ainutkertaisuutta. Paikkasokean hallinnon diskurssi on haastatteluissa selvästi erottuva diskurssi, joka tähtää maaseutuohjelman tasa-arvoiseen toteuttamiseen ja virheettömän hallinnon kulttuuriin.

Paikkasokean hallinnon diskurssissa korostuvat raskaat hallinnolliset toimintatavat ovat tulleet Suomen EU-ohjelmakausien aikana taakaksi sekä päätöksentekijöille että yrittäjille. Alueluokitukseseen perustuva tukialuekartta nousee haastateltavien puheessa esille uusimpana kuormittajana. Tukialueiden rajaukset koettiin keinotekoisiksi ja ne aiheuttivat runsaasti karttahaaroituksia sekä yritystukien päätöksentekijöille että kehittäjille. Yrityksen sijainnilla harvaan asutulla maaseudulla, ydinmaaseudulla tai kaupungin läheisellä maaseudulla ei viranomaisten puheen mukaan juuri ole merkitystä, vaikka kehittämisohjelman tavoitteissa asiaa on painotettu.

Että sen sijainnin painoarvo taitaa olla se viis prosenttia siellä valintakriteereissä, että ei se viime kädessä erottele niitä eri aluetyypeillä olevia hakemuksia. (Päätöksentekijä H25)

Ja sitten se rajanveto, että miten se on tulkittu mut, meillä alueellisesti on linjattu ne alueet, missä sitä maaseutuohjelmaa toteutetaan. No meillä nyt sitten nää suurimmat kaupungit --- niitten keskusta-alueet on rajattu tän maaseututuen ulkopuolelle. (Päätöksentekijä H25)

Maaseudun kehittämisohjelmaa kuvataan tässä diskurssissa rahanjako-ohjelmaksi, ei niinkään potentiaalisten kehittämisideoiden aktivoijaksi. Maksatusten seuranta muodostuu toimenpiteiden mittariksi ja rahankäyttö kuvaa vaikuttavuutta.

Ohjelman koetaan onnistuneen, kun rahat on käytetty. Kehittämisotetta, yhteisiä tavoitteita ja toimenpiteiden vaikuttavuutta odotetaan, mutta vähäväkisiä alueita arvotetaan sen kautta, missä määrin niiden yritystoiminta on kannattavaa. Samalla maaseutuhallinnon omalla toiminnalla ohjataan keskittyvään kehitykseen, kun maaseutuohjelman välineet tunnistetaan riittämättömiksi maaseudun kehittämistyössä.

Ja usein sitte tulee se kipukohta siinä, ettei ymmärretä miksei tätä palvelua tänne tueta. Mut siin tullaan siihen et nähdään, että eihän sitä kannata valtion rahaa laittaa sellaseen ku ei siellä oo niit asiakkaita. (Norminantaja H10)

Paikkasokean hallinnon diskurssissa korostuu myös puhe siitä, että hallinnon käytännöissä kaiken pitää olla kaikille mahdollista, millä tahansa alueella. Tällä tavoin toiminnasta tulee tehotonta. Toisaalta uuden ohjelmakauden myötä tullut rajoite siitä, että tukea ei myönnetä pelkästään paikallisilla markkinoilla toimiville yrityksille, on koettu ristiriitaisestikin paikallisen kehittämisen esteeksi. Lupaukset kehittämisohjelman innovatiivisuudesta ja kokeilukulttuurista eivät haastateltavien puheen mukaan olleet ainakaan ohjelmatyön alkuvaiheessa toteutuneet.

Sillä tavalla, se et kaikki pitää olla mahdollista. Niin kun kaikki on mahdollista niin mikään ei oikein tuu miksikään. (Norminantaja H10)

Meidän työkalupakki on heikentynyt ja mä koen aika hämentävänä sen, että meidän puheet on, että tällä ohjelmakaudella piti kokeilukulttuuri nostaa, mutta höpö höpö sellaista ei oo nyt nähtävissä, koska kaikki on heikentynyt viime kaudesta. (Kehittäjä H19)

Yrittäjien odotukset neuvoa antavasta viranomaisesta nousevat esille haastateltavien puheessa, mutta yritystukipäätöksiä tekevien viranomaisten ilmaisemissa käytännöissä muun muassa tukihakemusten valintajakso ja ajankäyttö rajoittavat neuvontaa. Sen sijaan maksatustarkastaja käy yrityksissä tarkistamassa toimenpiteeseen liittyvät kuitit tuen maksatusta haettaessa. Päätöksentekijä asemoituu diskurssissa tukien toimeenpanijaksi ja tukiehtojen valvojaksi. Yrittäjä kokee olevansa lähinnä valvonnan kohde, ja paikkasokean hal-

linnon ohjaus suuntautuu yrityksen perustamisen ja kehittämisen osalta ylhäältä alas. Tämän seurauksena yrittäjät menettävät kiinnostustaan tarjolla olevaan tukeen.

Sitte ku haettiin toimintaryhmästä rahaa, haettiin tuota aika loppuvaiheessa kautta kuitenkin, niin kyllä sitä yritysrahaa, sitä ois ollu kuule. Siis sitä on, kaikkien rahastoitten yritysrahaa, koska sen saaminen on tehty niin p--n vaikeeksi niinkö tässä nyt tuli aikasemmin jo ilmi, ettei kellään pk-sektorin yrittäjillä tai mikroyrityksillä oo resursseja sitä käyttä. (Yrittäjä H21)

Paikkasokean hallinnon diskurssi ei huomioi riittävästi maaseudun yritystoiminnan muuttunutta merkitystä. Yrittäjät asuvat maaseudulla, mutta eivät suurimmaksi osaksi ole juurikaan yrittäjien perinteiseen maatalouteen. Yritysten liikevaihto on kasvanut, jolloin myös puhe maaseudun kehittämisohjelman yritystuesta tuntuu vieraalta ja voi rajoittaa kiinnostusta yritystuen hakemiseen.

Nyt puhutaan maaseudun yritystoiminnasta. Se on kans vähän ristiriitainen, koska osa yrityksistä ei tunne olevansa kotoon, kun puhutaan maaseuturahotuksesta. (Päätöksentekijä H12)

Sokeasti toimiva hallinto välttelee kehittämisvastuuta pyrkiessään kohtelevaan tasaveroisesti kaikkia alueita ja toimijoita. Päätöksiä perustellaan lainmukaisuudella, mikä on luonnollisesti hyvän hallinnon perusta, mutta tasapäistäminen ei lisää osumatarkkuutta potentiaalisten maaseututoimijoiden ja yritysten tukemiseksi.

Paikkatietoisien hallinnon diskurssi

Paikkatietoisien hallinnon diskurssi näyttäytyy ristiriitaisena maaseudun kehittämisen diskurssina. Yrityksen tarkka sijainti tunnistetaan merkitykselliseksi, toimialakohtaiseksi asiaksi. Käytännössä, joista sekä norminantajat, päätöksentekijät että neuvonantajat puhuvat, yritystoiminnan paikka saa uuden, kaksipuolaisen luokituksen: syrjäinen maaseutu ja kaupungin läheinen maaseutu. Maaseudun eriytyminen ikään kuin syvenee huomattavasti. Autioituvan maaseudun ja keskittävän kehityksen on koettu edenneen Suomen maaseudulla jo niin pitkälle, että myös maaseudun kehittämisohjelman valmistelijoiden ja toimeenpani-

joiden puhunnassa toimenpiteet suunnataan tietoisesti kaupungin läheiselle maaseudulle.

Se vaan on pikkuhiljaa, ku meidän palveluita karsitaan koko ajan maaseudulta pois että, siel on tämmösiä aivan yllättäviäkin tekijöitä ollu, mitkä on vieny sitä asukasintoo. Tietysti nämä koulukysymykset nyt on ollu vuosikymmenet, kohtahan niitä ei tarvi enää pohtia, ku niitä ei oo. Mutta sitten, esimerkiksi tämmönenkin ku, muuttivat näitten Kela-kyytien korvausmenettelyä, ni sillon lähti maaseudulta taksit. (Kehittäjä H8)

Kannattaako johonkin hyvin syrjäiseen kylään rakentaa isohko teollisuushallia, että sitten jos menee huonosti niin, sen arvo on aika mitätön. Mutta jos sen rakentaa johonki kirkonkylään tai jonku, vähä isomman kaupungin läheisyyteen niin sillonhan sillä saattaa olla jo markkina-arvoaki, sillä hallilla. (Päätöksentekijä H12)

Laaja-alaisen maaseudun kehittämisen kannalta paikkatietoisien hallinnon diskurssi koostuu negatiivisuuden sävyttämästä puheesta, koska puheet liittyvät yhtäältä maaseutualueiden tyhjenemiseen ja toisaalta ylikorostuneeseen käsitykseen paikan itseriittoisuudesta. Tämän diskurssin sisällä haastateltavat tunnistavat sijaintiedut ja -haitat. Ohuesti tunnistetut paikan viehkoustekijät pyrkivät kääntämään puhetta positiiviseksi.

Paikan viehkaus näkyy haastateltujen puheissa niin, että paikka on itsessään arvokas, vaikkei se välttämättä ole sidottu mihinkään tuotannontekijään eikä ole suoranaisesti taloudellisen lisäarvon lähde. Viehkoustekijöinä nousevat esille muun muassa sähköttömyys, kokemus puhtaasta vesisteestä, telminen vitivalkoisessa lumessa, ympäristön mystiikan ja terapeuttisen vaikutuksen kokemus, paikan historian tuottama positiivinen jännite ja syrjäisen maaseutualueen vapauden tunne. Myöskin perinteinen maalaismaisema, järvet ja hoidetut pellot koostuvat edelleen tärkeäksi osaksi maaseudun paikallisuuksien pito- ja vetovoimaisuutta.

Ja sitten puhtaus. Että just nää, Kaukoidästäkin nyt on täällä porukkaa, ne oli justin eilenkin ihan haltioissaan, kun sataa kirkasta vettä. Sanoi, että Kaukoidässä niin kirkasta vettä ei oo satanu vuosikymmeniin. (Yrittäjä H38)

Eli tää on sikäli ihan loistava paikka -- kaupunkilaisten mielestä tää on erämaata ja meidän mielestä me ollaan tosi hyvällä keskeisellä sijainnilla. (Yrittäjä H38)

Yritystuen valintakriteerit eivät tunnista riittävästi paikan erityispiirteitä, mukaan lukien viehkoutta, resurssitekijänä. Syrjäinen maaseutu nähdään helposti kannattamattomana yritystukien myöntämiselle, jolloin maaseutualueiden potentiaaliset yritysideal eivät kehity täysimääräisesti yritystoiminnaksi. Ohjelmallisen kehittämistyön ja alueellisen toimeenpanon ristiriita on kuultavissa erityisesti päätöksentekijöiden puheissa, minkä koetaan rajoittavan alueen lähtökohdista ja tarpeista nousevaa toimintaa. Valtakunnallisen ohjelman toimeenpanon käynnistyessä kokemus ”ylhäältä” tulevasta ohjauksesta alueille on vahvaa.

Mä sanoisin näin että, meidän ohjelmat ovat siirtynyt enemmän ja enemmän siihen suuntaan, että meillä annetut raamit ja se, mahdollisuus vaikuttaa päätöksiin ja tehdä tulkintoja siellä ELY-keskuksissa, missä näitä hakemuksia käsitellään, on kavennettu ja kavennettu ohjelmasta toiseen. (Norminantaja H24)

Päätöksentekijä asemoituu diskurssissa yritystuekchiehtoihin liittyvän tiedon välittäjäksi ja ehkä osin tahtomattaan myös maaseutu–kaupunki-dikotomian voimistajaksi. Yrittäjä asemoituu diskurssissa luovaksi kehittäjäksi, joka hyödyntää yritysympäristönsä potentiaalia. Yhteiskunnan ympäröivä todellisuus rajoittaa kuitenkin molempien mahdollisuuksia toimia.

Paikkatietoisien hallinnon diskurssissa nähdään tärkeäksi, että yrittäjät sitoutuvat tiettyyn paikkaan itse tunnistettujen vahvuustekijöiden kautta. Pito-voimaa syntyy myös yrittäjän kyvystä suunnata yritystoimintaansa uudelleen ja hyödyntää alueen tarjontoja monipuolisesti ja paikalliseen tietoon perustuen. Yritysten kiinnittymistä määrättyyn paikkaan lisää myös se, että yrittäjät tunnistavat onnistuneensa välittämään paikan hengen asiakkailleen.

Elikkä se miljöö on justiin se, joka mahdollistaa, ja tästäki monet sanoo, että täs on jotaki mystiikkaa ja tätä terapeuttista vaikutusta tietenkä ja siihen uskon, koska mä, oon nyt täällä toistakytä vuotta tehny töitä ja en muista, että olisin koskaan pahalla päällä lähtenyt kotia. Että, kyllä tämä miljöö on sellanen, jonka varaan mä ny rakennan justiin tätä uutta. (Yrittäjä H4)

Paikkatietoisien hallinnon diskurssi nostaa kriittisesti esille ohjelmallisen kehittämistyön vähäisen integroitumisen muuhun yhteiskunnan kehittämiseen, ja samalla myös yhteistä kansallista maaseudun kehittämisen tahtotilaa peräännuulutettiin. Huolta aiheutti myös norminantajan maaseudun tuntemuksen oheneminen. Maaseudun arjen koettiin olevan kaukana norminantajien todellisuudesta, ja sinänsä myös hyvinkin paikkatietoisien keskittämispolitiikan olevan vallitseva käytäntö.

Ja toinen puoli vielä, ihan tän ulkopuolelta on se et mikä on kansallinen tahtotila. Siis ei puhuta maaseudusta. Ei puhuta alueista, siis siitä et minkälaisia ne on. (Arvioitsija H1)

Keskittämispolitiikka elää sielläki kuitenkin takaraivossa että, saa nähä, mä kyl tuun seuraan nyt tätä, oikeen maaseudun osuutta, mitä sinne menee. (Norminantaja H18)

Paikkatietoinen hallinto luo sääntelyä ja perustele päätöksensä kulloinkin vallitsevan poliittisen ilmapiiin mukaisesti. Yksilöotteiset ja polarisoivat maaseututulkinnat sopivat huonosti globalisoituneeseen yhteiskuntaan, jossa toimitaan osana jatkuvaa muutosta sekä haastetaan totuttuja tietorakenteita.

Paikkaperustaisen hallinnon diskurssi

Paikkaperustaisen hallinnon diskurssi tähtää kehittämistyön vaikuttavuuteen huomioimalla globalisaation ja digitalisaation kehityksen lisäksi maaseutu–kaupunki-vuorovaikutuksen. Paikkaperustaisessa puhunnassa yhteistyö tapahtuu verkostoissa osana laajempaa tilanne- tai tehtäväkokonaisuutta. Sijainnillisuus ei silloin ole toiminnan este eikä rajoite, vaan toiminnan kehys. Paikallisia erityispiirteitä kehitetään alueen ulkopuolisen tiedon

avulla, jolloin luodaan uusia kasvun mahdollisuuksia.

Tässä diskurssissa nousee esille, että yksin yrittäminen ei ole aina paras vaihtoehto. Yrittäjien verkoston keskeisiä osallisia ovat omat työntekijät, tavarantoimittajat, alihankkijat, naapuriyrittäjät, viranomaiset, neuvojat ja muut yhteistyökumppanit. Yritysten asiakkaat tulevat eri puolilta maailmaa, ja yrittäjät etsivät uusia ideoita ja toimintatapoja aktiivisesti opintomatoilla ja messuilla. Myös viranomaisten puhuttavassa korostuu yhä enemmän verkostomainen tekeminen, siinä missä hallinnon omat käytännöt kehittyvät verkostomaisiksi.

Verkostoja on norminantajien, päätöksentekijöiden, kehittäjien ja yrittäjien kesken, paikallisesti, kansallisesti, Euroopan laajuisesti ja globaalisti. Ohjelmatyössä hanketoiminnan merkitys on tunnistettu verkostojen rakentamisen apuvälineeksi.

Joo. Ja tänä päivänä et sä voi toimia ilman verkostoa. (Yrittäjä H4)

Tämmönen verkostojattemallumalli on tärkeä, eli me ollaan kannustajia, sparraajia, mahdollistajia, mut sitten että, meillä täytyy olla semmonen verkosto siellä taustalla, jonka kautta asioita hoidetaan ja haetaan sitä, oikeanlaista asiantuntemusta. (Päätöksentekijä H23)

Täs pitäis muistaa että, tästä yksittäisen pienyrittäjän yhen hengen yrityksen ideaalista päästäs siihen, että pitäis kuitenkin yritysyritystyötä ja verkostoja rakentaa. Ja tässä tullaan siihen, mihin meidän pitäis käyttää niitä elinkeino- ja kehittämishankkeita. (Norminantaja H18)

Päätöksentekijä asemoituu paikkaperustaisen hallinnon diskurssissa mahdollisuuksien rakentajan subjektipositioon sekä hallinnon verkoston solmukohdaksi, yrittäjästä tulee sääntelyyn liittyvän prosessin osallinen eikä pelkkä kohde. Diskurssi mahdollistaa päätöksentekijän ja yrittäjän tasavertaisenkin keskustelun, koska sijaintipuhunta asetetaan osaksi laajempaa yhteiskunnallista ja jopa globaalia verkostonäkökulmaa. Diskurssissa yrittäjän avarakatseinen ajattelu saa ilmaa siipiensä alle maaseutuluokituksesta riippumatta. Viranomaisille diskurssi tarjoaa mahdollisuuden muun

muassa kokeilukulttuurin entistä parempaan huomiointiin.

Paikkaperustaisen hallinnon diskurssi tunnistaa yrityksen sijainnin merkityksen myöskin toimialakohtaisena asiana, kuten paikkatietoisien hallinnon diskurssikin, mutta positiivisesti. Palvelualat, muun muassa hoivayritykset, tarvitsevat asiakaspotentiaalia ympärilleen, ja yritykset tarvitsevat myös osaavaa työvoimaa. Tästä tunnistettiin myös poikkeuksia: esimerkkeinä mainittiin metsäkoneyritys Ponsse Oy, joka harjoittaa vientitoimintaa syrjäisyydestä huolimatta ja Veljekset Keskinen Oy, joka on Suomen suurin kyläkauppa 500 asukkaan Tuurin kylässä. Yrittäjien puheissa korostuu luontainen yhteistyö ja jatkumo maaseudun ja kaupungin välille.

Niin sehän häviää se etäisyyden merkitys. Mut tän ymmärtäminen tässä yhteiskunnassa on äärettömän vaikeeta, koko ajan kuvitellaan, että se keskittäminen Helsinkiin tarvitaan, niin paljo lisää asuntoja ja työpaikkoja ja kuitenkin iso osa työstä on semmosta, et sillä paikalla ei oo tuon taivaallista merkitystä. (Norminantaja H18)

Elikkä meillä nyt esimerkiks vois olla tämä pieni ympyrä, kun meiltä katotaan, niin toi keskusta on se pieni ympyrä, josta löytyy ruokakaupat, elintarvikkeita, viinakauppa, apteekki, sairaala ja tämmöset. Ja sitten se isompi ympyrä --. Sitten seuraava iso rinki --. (Yrittäjä H6)

Diskurssissa paikallinen tieto jalostuu toimijoiden viranomais- ja kehittäjäverkostoissa. Päätöksentekijöiden tietomäärää arvostetaan ja yhteistyö koetaan helpoksi, niin sidosryhmien kuin yrittäjien taholta, mikä itsessään haastaa viranomaisia jatkuvaan oppimiseen.

Siel voi olla pieni sektori, millä ne vois jopa päästä vientiin. Ja sillan maaseutuhallinnon hanskassa pitäis olla kaikki nää Team Finland ja nää palvelut ja nehan periaatteessa ELY-jen kautta on. Mut pystyykö yrittäjä itse näkemään tavoitteensa ja pystyykö hallinto tukemaan siinä. (Norminantaja H35)

Paikkaperustaisen hallinnon diskurssissa huolenaiheina nousevat esille ennen kaikkea toimimatomat tietoliikenneyhteydet, Suomen tiestön huono kunto ja vähäiset julkisen liikenteen yhteydet. Tekemistä koetaan olevan vielä jäljellä, vaikka

ohjelmatyössä erityisesti digitalisaatioon on haasteltavien mukaan panostettu.

Mut sit taas digitalisaatio, kun se toimii ja maaseutuohjelmastakin on esimerkiksi viime kaudella rahotettu 42 laajakaistahanketta niin, ne on tietysti luonu mahdollisuuksii siihen et yritystoiminnalle ei ole este sijoittua minne se haluaa. (Norminantaja 33)

Ja niin ku sanottu niin meillä ei edelleenkää 4G toimi täällä mitä me toivottais. Meillä olis yrityksen kehittämisideoita sen tiimoilta. (Yrittäjä H32)

Paikkaperustaisen kehittämisen yhdeksi tärkeäksi osatekijäksi tunnistettiin paikallisen yhteisön sosiaalinen pääoma. Maaseudun paikallisyhteisöön sopeutumisen vaikeutta kuvaa yhden yrittäjän toteamus siitä, että muualta muuttanut yrittäjä perusti paikkakunnalle yrityksen ohella myös kodin, mutta kotiutuminen uuteen asuin-kuntaan ei ole tapahtunut. Asia tunnistetaan haasteelliseksi myös norminantajan puheessa.

Me ollaan sopeuduttu tälle omalle alueelle, siis omaan, tähän omalle tontille ja omaan paikkaan hyvin, mutta kumpikaan meistä ei ole kotiutunu ”tähän kotikuntaan”. (Yrittäjä H30)

Ja siinä tullaan nyt siihen kylän kehittämiseen ja yhteisölliseen kehittämiseen siitä et miten vastaanotetaan sitä vierasta. Et se, yrityksen maallemuuttoki niin se on, se lähtee siitä asumispreferenssistä, eli tarkoittaa et sen yhteisön kans on otettava vastaan. Tää on aika iso asia. (Norminantaja H18)

Paikkaperustainen hallinto perustuu osallistumiseen ja verkostomaiseen hallintaan. Nykyinen lainsäädäntö ja hallinto sekä hallinnollisiin alueisiin perustuvat perinteiset tietorakenteet eivät kuitenkaan tue paikkaperustaisia käytänteitä vielä riittävästi.

Pohdinta

Tässä artikkelissa tarkasteltiin yrittäjyyden edistämisen käytäntöjä maaseutuhallinnossa, kontekstina maaseudun erilaistuva kehitys ja Suomessa harjoitettava EU-politiikka. Aineiston diskurssianalyttinen läpivalaisu osoittaa, että maaseudun kehittämistä ohjaavat erilaiset alue- ja paikkakäsitykset, joilla on myös paradigmaattiset historial-

liset juuret. Paikkasokean, paikkatietoisien ja paikkaperustaisen hallinnon diskurssit perustelevat yritystukien maksamiseen liittyviä vallitsevia käytäntöjä. Parhaimman selitysvoiman analyysi tarjoaa tuomalla näkyviin ilmeisiä puutteita ja käsitteellisiä kivetymisiä sekä tätä kautta myös maaseutuhallinnon kehittämisen mahdollisuuksia. Diskurssit tulee ymmärtää ideaalisina, sillä usein ne esiintyvät päällekkäin, mutta ovat myös keskenään kilpailevia ja toisiaan haastavia. Tulokset on esitelty tiiviisti taulukossa 2 (seuraavalla sivulla).

Paikkasokean hallinnon diskurssissa on eniten eksogeenisen kehittämisen piirteitä ja paikka rakentuu siinä heikosti. Paikkasokean hallinnon diskurssi kuitenkin dominoi ja se on vahva institutionaalinen käytäntö, jonka hegemoninen asema perustuu vallitseviin lakeihin, asetuksiin ja muuhun sääntelyyn. Tukehdot koetaan tiukoiksi ja ehdottomiksi. Paikkasokean hallinnon diskurssissa alueet eivät kilpaile keskenään, sillä alueellisten toimijoiden liikkumavara suhteessa hallintoon on vähäistä. Ohjelmallisen kehittämisen alueellisen tasa-arvon vaatimus estää kuitenkin paikkojen ominaispiirteiden huomioimista. Tämä diskurssi perustuu rationaalisen suunnittelun ideaan, jonka mukaan päättäjät allokoivat resurssit ja tekevät yritystukipäätökset sääntelyn puitteissa ennalta määrättyjen kriteerien mukaan, virheitä välttämällä. Yritystuen positiiviset ulkoiset vaikutukset eivät pääse paikkasokean hallinnon diskurssissa esille, koska raskas hallinnollinen taakka nousee yritystuen vallitsevaksi ominaisuudeksi (vrt. Ray 1999, 260).

Paikkatietoisien hallinnon diskurssissa endogeenisen kehittämisen piirteet ovat vallitsevia. Tavoitteena on kehittää paikan resursseja ja hyödyntää sen tarjontoja. Paikkatietoisien hallinnon diskurssissa yrityksen sijaintia pidetään tärkeänä, mutta opportunistisesti osana kulloinkin valittuja lähtökohtia. Esimerkiksi viehkoustekijät ovat alueellisen identifioitumisen, tiedon, osaamisen ja positiivisten emootioiden lähteitä, mutta hallinto ei järjestelmällisesti tunnista näitä maaseutuyritysten kilpailutekijöiksi. Paikkatietoisuus on sisäisesti ristiriitainen ja jopa paradoksaalinen diskurssi, koska se tuottaa myös keskittymisen ja kaupunkien läheisyyden tärkeyttä painottavaa puhetta.

Taulukko 2. Paikkasokean, paikkatietoisien ja paikkaperustaisen hallinnon diskurssien vertailu

	Paikkasokea hallinto	Paikkatietoinen hallinto	Paikkaperustainen hallinto
Maaseudun kehittämisen paradigma	Eksogeeninen	Endogeeninen	Neoendogeeninen
Diskurssin asemoituminen ja käyttö	Hallinnon vallitseva käytäntö, tasa-arvoista päätöksentekoa eriarvoistavassa paikkojen maailmassa	Työkalun kaltainen ja opportunistinen, käytetään jopa toisillensa ristiriitaisten asioiden perusteluna	Muutoksen selittäjä ja muita diskursseja haastava, laajentaa paikan määritelmällistä perustaa
Paikan merkitys diskurssin käytännöissä	Paikan heikko tunnistaminen, kohtelu annetun alueluokituksen tai muun normin mukaista	Paikan arvottaminen sijainnillisesti määrittyvien näkökulmien ja toimijuuksien kautta	Paikka alueellisten ja globaalien verkostojen risteysasemana, saavutettavuus laajasti ymmärrettynä
Yritystukien toimeenpano ja tuen paikantuminen	Ohjelmaa toteutetaan ennalta vahvistetun suunnitelman mukaisesti, virheitä välttämällä. Tuet ja paikalliset tarpeet eivät aina kohtaa	Sijaintihyödyt ja -haitat perusteluina, mutta myös paikallinen tieto, tunne ja taito. Tuki kohtaa helpommin jo menestyvät paikat	Joustavasti määriteltävä paikka, verkostojen voimalla yhteistyötä. Tuki voi kohdentua niin ongelmiin kuin mahdollisuuksiinkin
Sääntelyn prosessi	Sääntely rajoittaa, prosessit ovat ehdottomia. Toisaalta, kun kaikki on kaikille mahdollista, toimeenpano on tehotonta	Sääntelyn prosessit ovat paradoksaalisia, koska tarkastelussa samanaikaisesti haasteet ja mahdollisuudet	Sääntelyn prosesseista keskustellaan ja ne nähdään mahdollisuutena, tavoitteena laaja osallistuminen
Päätöksen-tekijän rooli	Ohjelman toimeenpanija, lainvartija ja konkreettisen vallan käyttäjä	Tiedon välittäjä ja aluepoliittisten trendien seuraaja, mutta vallitseva käytäntö rajoittaa	Alustojen, verkostojen ja mahdollisuuksien rakentaja, mutta vallitseva käytäntö rajoittaa
Yrittäjän rooli	Valvonnan kohde, tuen vastaanottaja	Luova kehittäjä, trendien ja paikkatarjontojen hyödyntäjä	Verkostotoimija, asemoituminen kehittämisen osalliseksi

Diskurssi on reitti alueiden kilpailuun ja kääntyy lopulta keskittymispuheeseen heikentäen syrjäisten paikkakuntien kehitysedellytyksiä. Vaikka paikallinen tieto nähdäänkin arvokkaaksi, paikkatietoisien hallinnon diskurssi ei huomioi riittävästi ohjelmallisessa kehittämistyössä ”alhaalta ylös” tulevia ideoita ja ehdotuksia.

Paikkaperustaisen hallinnon diskurssissa on eniten neoendogeenisen kehittämisen piirteitä. Haastateltavien puheessa paikkaperustaisen hallinnon diskurssi esiintyy jossakin määrin muodikkaana suhtautumistapana, kun se haastaa samalla sekä paikkasokean että paikkatietoisien hallinnon diskurssia. Paikkaperustainen kehittäminen ja hallinto voidaan toisaalta liittää laajaan maaseutupolitiikkaan. Yleisyydestään huolimatta puhunta alueiden verkostoista, digitalisaatiosta ja sosiaalisesta pääomasta ei kuitenkaan vaikuta samassa laajuudessa hallinnon käytännöissä. Tämä diskurssi liittyy ajattelutapaan, jonka mukaan paikat ovat monenlaisten alueellisten ja yli paikallisten verkostojen risteymiä. Siten paikkojen ainutlaatuisuus syntyy erilaisten verkostojen kohtaamisesta ja niiden yllättävästäkin yhteisvaikutuksesta. Paikan määritelmällistä perustaa laajennetaan ja maaseutumaisuuden ilmentymät saatetaan nähdä merkitysrakenteina, hallinnan verkostoina ja esimerkiksi tietoverkkojen kautta tapahtuvana saavutettavuutena.

Mitä tärkeämpiä paikat ovat ohjelman toteutuksessa, sitä enemmän maaseutuhallinnon toimijoilla on toimintatilaa. Paikkasokean hallinnon diskurssissa paikallisen kehittämisen toimintatila jää vähäiseksi, sillä runsaan sääntelyn takia hallinnon päätöksentekijät kokevat alistuneisuutta kehittämisohjelman toteuttamisessa. Paikkatietoisien hallinnon diskurssissa päätöksentekijöitä kuvataan tiedon välittäjinä ja solmukohtina, mutta myös aluepoliittisten trendien seuraajana. Tämä näkyy esimerkiksi siten, että yhteiskunnassa vallitseva keskittävän kehittämisen käytäntö muodostuu myöskin maaseutuohjelman toteutuksen rajoitteeksi. Tukiperusteet saattavat niin ikään vaikuttaa epäjohdonmukaisilta. Mikäli hallinnolla olisi mahdollisuus toimia aidosti paikkaperustaisen diskurssin hengessä, eri toimijoilla olisi enemmän toimintatilaa ja he voisivat luoda alustoja ja tukea

alueen sisäisten ja ulkoisten verkostojen rakentamista.

Paikkasokeassa hallinnossa paikallinen toimijuus häviää paitsi hallinnolta myös yrittäjiltä, kun yrittäjästä tulee valvonnan kohde ja hänen asemansa määräytyy tukikriteereistä käsin. Paikkatietoisien hallinnon diskurssissa yrittäjät ovat luovia kehittäjiä, jotka ovat kiinnittyneet maaseudulle asuinpaikan tai ilmeisen ansaintapotentiaalin kautta, mutta hallinnon käytännöt rajoittavat näiden tekijöiden kehitysroolia. Paikkaperustaisen hallinnon diskurssissa yrittäjistä tulee kehittämisen osallisia, ja he luovat verkostoja yhdessä hallinnon toimijoiden kanssa. Mitä vahvemmin yrittäjät asemoidaan yritystukiprosessin yhteydessä kehittämisen osallisiksi, sitä vaikuttavampaa yritystukien käyttö on yrittäjyyden edistämisen välineenä maaseutualueiden kehittämisen kannalta.

Nykyinen maaseudun kehittämisohjelman tukijärjestelmä perustuu maaseutuhallinnon alueuokitukseen, joka tulkintamme mukaan ei ota riittävästi huomioon paikan ominaispiirteitä ja viehkoustekijöitä eikä yrittäjien verkostomaisia suhteita. Maaseutuhallinto on käytännössä paikkasokeaa, vaikka niin paikkatietoinen kuin paikkaperustainenkin puhunta on aineistossamme yleistä. Toisinaan norminantajien ja päätöksentekijöiden puheissa on ylikorostunutta paikkauskoa, jossa paikka tai alue nähdään itseriittoisena tai maaseutua esitetään romantisoituna toimintaympäristönä. Samalla tavalla paikkaperustaisen hallinnon diskurssissa yrittäjien paikat tulevat osaksi laajempia verkostoja. Usein tähän diskurssiin liittyvissä puhetavoissa ei kuitenkaan osata eksplisiittisesti määritellä alueiden toiminnallista tai hallinnollista roolia riittävän selkeällä tavalla.

Näyttäisi kuitenkin siltä, että paikkaperustaisen hallinnon lisääminen voi edistää yritystukien tehokkuutta, sillä se korostaa verkostoitumista ja resurssien jakamista. Kun paikallisuutta määritellään myös temaattisesti, on mahdollista irrottautua ainakin osittain perinteisemmästä aluemaantieteellisestä paikkakäsityksestä.

Näkemyksemme mukaan paikkaperustaisuutta tulisi kehittää paikkakohdistuvuutena, jolloin yritystukia maksetaan maaseutuvaikutusten eikä yrityksen sijainnin perusteella. Kaupunkiyhteistyön

avulla kehiterään maaseutua esimerkiksi siten, että kaupungeissa sijaitsevat yritykset voisivat panostaa maaseutupalvelujen tarjontaan, temaattisesti maaseutumaisuuteen tai tietyille maaseutupaikkakunnille tai alueille. Paikkaperustaisuus tarkoittaa alueiden ominaispiirteiden varassa toteutettavaa kehittämisstrategiaa, kun kehittymistä edistävät toimijat edustavat paikallista näkökulmaa, vaikka eivät välttämättä toimisi itse alueelta käsin. Tämä

edellyttää, että keskushallinto ymmärtää paremmin monenlaisten maaseutujen strategisen tulevaisuuspotentialin esimerkiksi ilmastomuutoksen suhteen. Nyt tulisi aktiivisesti etsiä tukimuotoja, jotka soveltavat joustavaa aluekäsitystä, vaikuttavat yrityksistä houkuttelevilta ja saavat aikaiseksi positiivisia maaseutuvaikutuksia. Maaseutuvaikutusten arviointi voisi olla osa yritystysten valintakriteeristöä.

Lähteet

Alasuutari, Pertti 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Vastapaino, Tampere.

Atterton, Jane, Robert Newbery, Gary Bosworth & Arthur Affleck 2011. Rural enterprise and neo-endogenous development. *The Handbook of Entrepreneurship in Agriculture and Rural Development*. 256–280

Antikainen, Janne, Petri Kahila, Simo Palviainen, Sinikukka Pyykkönen & Maria Ylikoski 2014. Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2014–2020 ennakoarviointi. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2/2014, Helsinki.

Bachtler, John 2010. Place-Based Policy and Regional Development in Europe. *Horizons* 10:44, 54–58.

Baltiņa, Līga 2014. A Place-Based Approach in EU Regional Development and Its Application in Latvia. *Baltic Journal of European Studies* 4:1, 34–53.

Barca, Fabrizio 2009. An agenda for a reformed cohesion policy: A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations. Independent Report prepared at the request of Danuta Hübner. European Commission, Brussels.

Bock, Bettina B. 2016. Rural Marginalisation and the Role of Social Innovation; A Turn Towards Nexogenous Development and Rural Reconnection. *Sociologia Ruralis* 56:4, 552–573.

Bosworth, Gary, Ivan Annibal, Terry Carroll, Liz Price, Jessica Sellick & John Shepherd 2016. Empowering Local Action through Neo-Endogenous Development; The Case of LEADER in England. *Sociologia Ruralis* 56:3, 427–449.

Burr, Vivien 2015. Social constructionism. Routledge, London and New York.

Castells, Manuel 2000. Materials for an exploratory of the network society. *British Journal of sociology* 51:1, 1–18.

Copus, Andrew K., Mark Shucksmith, Thomas Dax & David Meredith 2011. Cohesion Policy for rural areas after 2013. A rationale derived from the EDORA project (European Development Opportunities in Rural Areas)—ESPON 2013 Project 2013/1/2. *Studies in Agricultural Economics* 113:2, 121–132.

Elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskus. Saatavissa: <https://www.ely-keskus.fi/web/ely/maaseudun-yrityusrahoitus1>. [Viitattu 11. 2 2019].

Eskelinen, Heikki 2016. Paikkaperustainen kehittäminen - Suomi isossa kuvassa. Teoksessa Luoto, Ilkka, Mari Kattilakoski & Peter Backa (toim.). Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Helsinki. 47–55.

Foucault, Michel 2005. Tiedon arkeologia. Toinen painos. Vastapaino, Tampere.

Gkartzios, Menelaos & Philip Lowe 2019. Revisiting neo-endogenous rural development. Teoksessa: Scott, Mark, Nick Gallent & Menelaos Gkartzios (ed.). *The Routledge Companion to Rural Planning*. Routledge, New York.

Grillitsch, Markus 2018. Place-based entrepreneurship and innovation policy for industrial diversification. *Papers in Innovation Studies* 2018/3, Lund University, CIRCLE - Center for Innovation, Research and Competences in the Learning Economy.

Gustafson, Per 2001. Meanings of place: everyday experience and theoretical conceptualizations. *Journal of Environmental Psychology* 21:1, 5–16.

Hyryläinen, Torsti, Hannu Katajamäki, Sirkku Piispanen & Vesa Rouhiainen 2011. Neoendogeenisen maaseutupolitiikan ilmeneminen kylätöiminnassa. *Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 19:2, 20–38.

Jokinen, Arja, Kirsi Juhila & Eero Suoninen 2016. Teoria, peruskäsitteet ja käyttö. Vastapaino, Tampere.

- Kahila, Petri 2016. Paikkaperustaisuuden kehittäminen vahvasti paikkaperustaisessa maassa. Teoksessa Luoto, Ilkka, Mari Kattilakoski & Peter Backa (toim.). Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Helsinki. 59–72.
- Kahila, Petri 2013. Uusi erilaistuva eurooppalainen maaseutu. Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti 21:2–3, 47–61.
- Kataja, Jukka-Pekka & Martti Patjas 2001. EU:n tavoite 5B- ja 6-ohjelmat ja maaseudun kehitys Suomessa vuosina 1995–1999. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita, Helsinki.
- Katajamäki, Hannu & Rauno Kaikkonen 1991. Maaseudun kolmas tie. Sarja A:1. Helsingin yliopisto. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki.
- Kuhmonen, Tuomas 2012. Maatilarittäjien tavoitteiden moniulotteisuus ja yrittäjyysspolitiikka. Maaseudun Uusi Aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti 20:3, 14–28.
- Kumpulainen, Kaisu 2013. Tutkimusmatka suomalaiseen kylätutkimukseen. Maaseudun Uusi Aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti 21:2–3, 12–22.
- Lee, Richard, Mark Schucksmith & Hilary Talbot 2010. Synthesis of Theme Papers. EDORA. Working Paper 10.
- Lehtonen, Olli & Toivo Muilu 2016. Paikallisesta kehittämistarpeesta kriteeri paikkaperustaisen aluekehittämisen kohdentamiselle. Teoksessa Luoto, Ilkka, Mari Kattilakoski & Peter Backa (toim.). Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Helsinki. 109–128.
- Luoto, Ilkka, Mari Kattilakoski & Peter Backa 2016. Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Helsinki.
- Luukkonen, Juha 2016. Paikallisen tiedon mahdollisuus kansainvälisessä toimintaympäristössä. Teoksessa Luoto, Ilkka, Mari Kattilakoski & Peter Backa (toim.). Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Helsinki. 29–46.
- Lowe, Philip, Jonathan Murdoch & Neil Ward 1995. Networks in Rural Development: Beyond Exogenous and Endogenous Models. Julkaisussa: Jan Douwe van der Ploeg & Gert van Dijk (ed.). Beyond modernisation: the impact of endogenous rural development. Van Gorcum, Assen.
- Maa- ja metsätalousministeriö 2001. Alueellinen maaseudun kehittämisohjelma tavoite 1-ohjelman ulkopuoliselle alueelle vuosille 2000–2006. Helsinki.
- Maa- ja metsätalousministeriö 2015. Mahdollistavaa maaseudun kehittämistä. Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatia, Avaintaito Osuuskunta Suomi, Helsingin yliopisto/ Ruralia-instituutti & MDI Public Oy. Helsinki.
- Maa- ja metsätalousministeriö 2019. Saatavissa: <https://mmm.fi/maaseutu/manner-suomen-maaseudun-kehittamisohjelma-2014-2020>. [Viitattu 13.12. 2019].
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2014. Mahdollisuuksien maaseutu. Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2014–2020. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 9/2014, Helsinki.
- Martin, Geoffrey J. 2005. All possible worlds. A history of geographical ideas. Oxford University Press, New York.
- Massey, Doreen 2008. Toim. Mikko Lehtonen, Pekka Rantanen & Jarno Valkonen. Suom. Janne Rovio. Samanaikainen tila. Vastapaino, Tampere.
- Niska, Miira & Kari M. Vesala 2013. SME Policy implementation as a relational challenge. Entrepreneurship & Regional Development 25:5–6, 521–540.
- Olfert, Rose M. & Mark D. Partridge 2010. Best Practices in Twenty-First-Century Rural Development and Policy. Growth and Change Vol. 41:2, 147–164.
- Peet, Richard & Nigel Thrift (toim.) 1989. New models in geography. The political-economy perspective. Routledge, London.
- Pike, Andy, Andre´s Rodriguez-Pose & John Tomaney 2008. Local and Regional Development. Routledge, New York.
- Ponnikas, Jouni, Verna Mustonen, Heikki Keränen, Sirpa Korhonen, Keimo Sillanpää, Tommi Ålander, Liisa Kytölä & Timo Tiainen 2008. Alueellisen maaseudun kehittämisohjelman (ALMA) 2000–2006 jälkiarviointi. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 6/2008, Helsinki.
- Pyykkönen, Perttu, Liisa Kytölä, Irene Kuhmonen, Jouni Ponnikas, Reijo Keränen & Kyösti Arovuori 2016. Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2007–2013 jälkiarviointi. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 10/2015, Helsinki.
- Ray, Christopher 2006. Neo-endogenous rural development in the EU. Teoksessa: Cloke, Paul, Terry Marsden & Patrick Mooney. Handbook of Rural Studies. SAGE, London. 278–291.
- Ray, Christopher 1999. Endogenous Development in the Era of Reflexive Modernity. Journal of Rural Studies 15:3, 257–267.
- Riukulehto, Sulevi 2016. Kunnat, rajat, kulttuuri. Muutoskokemuksia. SKS, Helsinki.
- Rosenqvist, Olli 2008. Kilpailukykyisen Suomen kehittäminen - keskustelua valtakunnallisen maaseutupoliittisen strategian lähtökohdista. Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti 16:3, 73–77.
- Ruokavirasto. Saatavissa: <https://www.ruokavirasto.fi/yritykset/Yritystuet/maaseudun-yritystuet>. [Viitattu 11.2. 2019.]

- Sack, Robert D. 2010. Geography as a tool for developing the mind: a theory of place-making. The Edwin Mellen Press, Lewiston.
- Shucksmith, Mark 2009. Disintegrated Rural Development? Neo-endogenous Rural Development, Planning and Place-Shaping in Diffused Power Contexts. *Sociologia Ruralis* 50:1, 1–14.
- Sipikal, Miroslav, Valeria Szitasiova, Peter Uramova & Maria Pisar 2017. Spatially Blind or Place Based Policy? A comparison of innovation support in the Czech and Slovak Republic. *E+M Ekonomie a Management; Liberec* 20:1, 16–28.
- Soini, Katriina, Hannes Palang & Semm Kadri 2006. From places to non-places? Landscape and sense of place in the Finnish and Estonian countryside's. Teoksessa: Terkenli, Theano S. & Anne-Marie d' Hauteserre. *Landscapes of a New Cultural Economy of Space*. Springer Netherlands. 117–148.
- Solly, Alys 2016. Place-based Innovation in Cohesion Policy: Meeting and Measuring the Challenges. *Regional Studies, Regional Science* 3:1, 193–198.
- Suomen Ympäristökeskus 2018. Kaupunki-maaseutu -luokitus. Saatavissa: <http://www.ymparisto.fi/kaupunkimaaseutuloukitus>. [Viitattu 25.4.2018.]
- Tarasti, Lauri, Sami Kouki, Mikko Saarinen, Outi Ryyppö & Sanna Sihvola 2016. Valtion aluehallinnon ja maakuntahallinnon uudistaminen—lukuun ottamatta sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamista. Valtiovarainministeriön julkaisu 3/2016, Helsinki.
- Uusitalo, Eero 2009. Maaseutu—väliinputoajasta vastuunkantajaksi: maaseutupolitiikan itsenäistyminen alue- ja maatalouspolitiikan puristuksessa. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti, Helsinki.
- Vanclay, Frank 2008. Place matters. Making sense of place: exploring concepts and expressions of place through different senses and lenses. Edited by Franc Vanclay, Matthew Higgins and Adam Blackshaw. National Museum of Australia Press. Ch 1: 3–11.
- Willig, Carla 2015. Discourse Analysis. Teoksessa: Jonathan A. Smith (toim.). *Qualitative Psychology. A practical guide to research methods*. SAGE Publications Ltd, London. 143–167.
- Zasada, Ingo, Michaela Reutter, Annette Piorr, Marianne Lefebvre & Sergio Gomez y Paloma 2015. Between capital investments and capacity building—Development and application of a conceptual framework towards a place-based rural development policy. *Land Use Policy* 46:178–188.

PEKKA SALMI
YTT, tutkija
Luonnonvarakeskus

KENNETH NORDBERG
YTT, tutkija
Åbo Akademi

Kala ja lintu rannikkoseudun jälkituotannollisessa muutoksessa

Miksi merimetsokiistasta on kehkeytynyt ilkeä ongelma?

Kalastus on rannikkoseutujen, saariston ja järvien perinteisin elinkeino, jonka toimintaympäristö on nopeasti muuttunut viime vuosikymmeninä. Suomalaiset haluaisivat syödä enemmän kotimaista kalaa. Miksi kalastusammatin elinvoima erityisesti rannikolla on kuitenkin hiipunut ja lähivesillä pyydetyn kalan saatavuus kaupoissa on harvinaista ulkomaiseen ja kasvatettuun kalaan verrattuna? Vastaus kytkeytyy viimekädessä yhteiskunnallisiin muutoksiin sekä luonnonvarojen käytön hallinnan uusiin muotoihin ja painotuksiin, joissa pienen elinkeinon ääni kuuluu heikosti. Merimetsoista jo lähes 20 vuoden ajan käyty kiistely kertoo osaltaan rannikkoseudun ja sen luonnonvarojen hallinnan nykytilanteesta.

Kalastuselinkeinolla on ollut vaikeuksia pärjätä rannikon ja yleensä maaseudun muutoksessa, jota voidaan kuvata käsitteellä jälkituotannollinen (postproduktivistinen) transitio. Siinä siirrytään tuotantonäkökulmasta kohti elämyksiä, vapaa-aikaa ja luonnon monimuotoisuuden suojelua. Lähestymistapaa on käytetty yleensä maatalouden kontekstissa, mutta sitä voidaan käyttää kuva-

maan maaseudun muutosta myös monisisemmin ja laajemmin (Rannikko & Salmi 2018). Kuten produktivistinen maaseutukäsitys myös jälkituotannollinen ajattelu nojaa maaseudun luonnon ulkopuoliseen kontrolliin: ristiriitoja syntyy, kun maaseutua muokataan ulkopuolisten näkökulmasta mahdollisimman houkuttelevaksi, tuottoisaksi tai monimuotoiseksi. Myös kalastuksessa ristiriidat ovat lisääntyneet uusien intressiryhmien ja arvojen sekä hierarkkisen hallintajärjestelmän myötä (Salmi 2013). Noin 96 % Suomen kaupallisista kalastajista harjoittaa pienimuotoista pyyntiä joko rannikolla tai sisävesillä (Salmi & Mellanoura 2019). Erityisesti rannikkokalastajat ovat joutuneet viime aikoina ahtaalle vesien käytön painopisteen siirryttyä elinkeinoista ja luonnonvarojen talteenotosta yhä enemmän suojeluun ja virkistykseen (Rannikko & Salmi 2018).

Suomen rannikkokalastuksen kriisiajat alkoivat jo 1950-luvulla, kun kalastajamäärät hupenivat heikon kannattavuuden myötä kaikilla rannikkoalueilla (Eklund 1994). Sitten keskusjohtoiset säätelytoimet ja kilpailu vesillä ovat kiristyneet ja kalastajien työssään arvostamat piirteet, itsenäisyys

Merimetsot Lankoslahdella. Kuva: Pekka Salmi 2006.

ja vapaus, ovat hiipuneet. Viimeisten 20–30 vuoden aikana rannikkokalastuksen kehittämistä ovat alkaneet erityisesti rajoittaa nopeasti lisääntyneiden hylkeiden ja merimetsojen tuomat tappiot (Salmi 2009; Setälä ym. 2019). Nämä lajit ovat oppineet syömään kaloja suoraan pyydyksistä. Ne myös vaurioittavat saaliskaloja ja repivät pyydyksiä. Kalastajien kokemien suorien menetysten lisäksi linnut vaikuttavat elinalueillaan enemmän tai vähemmän myös kalakantoihin ja kalojen käyttäytymiseen. Merimetsojen mahdollisia epäsuoria vaikutuksia kalastukselle on kuitenkin lähes mahdotonta osoittaa vedenpitävästi.

Harmaahylkeen aiheuttamia tappioita on pystytty lieventämään pyyntiteknisin keinoin, mutta silti hylje on useimmille rannikkokalastajille merimetsoa suurempi haaste (Salmi ym. 2010). Hylkeen metsästys on rajoitetusti mahdollista. Merimetsan häirintä tai tappaminen vaatii poikkeuslupan, koska se on suojeltu EU:n lintudirektiivin perusteella. Merimetsokiista on myös hyvin kansainvälinen: esimerkiksi Suomessa pesivät linnut muuttavat talveksi Keski- ja Etelä-Eurooppaan. Merimetsan ja kalastuksen välisiä konflikteja on

vaihtelevalla menestyksellä yritetty lieventää jo pitkään useissa Euroopan maissa (Russel ym. 2012; Salmi 2015).

Tässä katsauksessa tarkastelemme merimetsokiistaa yhtenä viime aikojen näkyvimmistä rannikon jälkituotannollista muutosta ilmentävistä konflikteista, joka on jakanut mielipiteitä vahvemmin kuin hyljekiiista. Merimetsokantojen kasvu ja sen vaikutukset ovat kuohuttaneet tunteita pitkään, eivätkä osapuolten, erityisesti rannikkoseudun asukkaiden ja ympäristöhallinnon, näkemykset ole havaittavasti lähentyneet toisiaan. Suomessa, kuten muuallakin Euroopassa, keskustelu on polarisoitunut kalatalouden ja lintujen suojelun edustajien väliseksi konfliktiksi (Salmi 2015). Kyse on pitkälti siitä, saako – ja jos saa niin missä määrin – merimetsoja häiritä tai lintumäärää pienentää vahinkojen lieventämiseksi. Kiistassa on samoja piirteitä kuin muissakin eläinkonflikteissa, mutta erojakin on. Kuten se, että kyseessä ei ole uhanalainen eläin: merimetsa poistettiin erityistä suojelua vaativien lajien joukosta jo vuonna 1997 (Cheyne 2012).

Katsauksen lopussa pohdimme, miksi merimetso-
kysymystä ei ole kyetty ratkaisemaan lukuisista
yrityksistä huolimatta. Mihin toimenpiteisiin tulisi
ryhtyä kiistojen lieventämiseksi ja rannikon kalas-
tuselinkeinon elvyttämiseksi? Kyse on hallintajär-
jestelmien toimivuudesta. Tarkastelemme meri-
metsokiistaa esimerkkinä niin sanotusta ilkeästä
ongelmasta, jonka lieventämiseksi tarvitaan osallis-
tumiseen ja vuorovaikutukseen perustuvaa halli-
ntaa. Suomessa ympäristöhallintajärjestelmä
korostaa kansalaisten osallistumista, mutta meri-
metsokiistan vaiheet heijastavat pikemminkin
ylhäältä alas suuntautuvaa autoritääristä hallinta-
mallia (Nordberg & Salmi 2019). Empiiriset
havainnot perustuvat aiheesta 15 vuoden kuluessa
tehtyihin selvityksiin, raportteihin ja artikkeleihin.
Tarkastelemme kiistoja erityisesti kalastuselin-
keinon näkökulmasta. Muun aineiston ohella hyö-
dynnämme kolmea alueellista raporttia, jotka kos-
kevat merimetsojen vaikutuksia Merenkurkun ja
Satakunnan rannikkoalueilla. Usein tehdyt selvi-
tykset ovat melko rajattuja paitsi alueellisesti myös
informanttien määrän tai kohteeksi valittujen osa-
puolten osalta. Niiden pohjalta voidaan kuitenkin
havaita alueellisia ja ajallisia yhteneväisyyksiä,
jotka auttavat hahmottamaan kokonaiskuvaa
kiistan ominaisuuksista ja etenemisestä.

Julkaisujen ja raporttien lisäksi käytämme pri-
määriaineistona vuosina 2015 ja 2016 Pohjan-
maalla Merenkurkussa tehdyn tutkimuksen posti-
kysely- ja haastatteluaineistoja. Samaa aineistoa on
käytetty jo aiemmassa tutkimusraportissa (Nord-
berg 2018), jossa tehtiin laajempi sosioekonomi-
nen arvio merimetson haitoista. Tässä katsauk-
sessa aineisto täydentää aiempia tutkimustuloksia,
ja painopisteenä ovat merimetson vaikutukset
kalastuselinkeinon edellytyksiin. Kysely lähetettiin
kaikille ruotsinkielisen Pohjanmaan ammattikalas-
tajille (N = 418, vastausprosentti 57). Kyselylo-
makkeeseen sisältyi kolmekymmentä kysymystä,
sekä avoimia että strukturoituja. Kysymykset kar-
toittivat kalastajien mielipiteitä merimetsojen ja
hylkeiden Pohjanmaan kalataloudelle aiheutta-
mista haitoista. Kvantitatiivinen kyselyaineisto
analysoitiin yksinkertaisella varianssianalyysillä.
Merenkurkun tapaustutkimuksen puolistruktu-
roidut haastattelut tehtiin Monå-Kantlax-Oravais-

alueella, jossa sijaitsevat Pohjanmaan vanhimmat
ja merkittävimmät merimetsoalueet. Kysymykset
koskivat pääasiassa eri sidosryhmien kokemuksia
merimetsosta. Haastateltavien joukko koostui
ammattikalastajista, mökkiläisistä, lintuharrasta-
jista sekä paikallisyhteisön, kalastusjärjestöjen ja
veneilyseurojen edustajista. Matkailualan yrittäjät
eivät olleet läsnä tutkituilla alueilla. Haastatteluja
tehtiin kaikkiaan 13 ja ne analysoitiin sisällönanaly-
ysin avulla. Lisäksi haastateltiin neljää ympäristö-
virkamiestä. Näissä neljässä haastattelussa keskityttiin
erityisesti merimetsoon liittyvän hallintojärjes-
telmän ja -käytäntöjen toimivuuteen.

Ilkeät ongelmat

Ilkeän ongelman käsitteen kehittivät Rittel ja
Webber (1973), jotka erottivat ilkeät (*wicked*) ja
kesyt (*tame*) ongelmat toisistaan. Jälkimmäiset
ongelmat ovat helposti määriteltävissä, ristiriidat
ovat vähäisiä, ja ratkaisu voidaan toteuttaa erillään
muista ongelmista. Yksi esimerkki kesystä ongel-
masta on koneiden korjaus, jossa yksi ainut asian-
tuntija, konekorjaaja, voi itse saavuttaa kelvon rat-
kaisun. Sen sijaan ilkeät ongelmat ovat erittäin vas-
tustuskykyisiä yksioikoisille ratkaisuille. Ongelmat
voidaan määritellä ja niitä voidaan perustella
monin eri tavoin, jotka pitkälti riippuvat määritte-
lijän maailmankuvasta. Ilkeän ongelman ominai-
suuksiin kuuluukin, että kaikkien osapuolten
täytyä konsensusta arvoista, ongelman luonteesta ja
ratkaisukeinoista ei ole löydettävissä (Balint ym.
2011). Onkin syytä etsiä optimaalisten ratkaisujen
sijaan riittävän hyviä tai tyydyttäviä päätöksiä
(Balint ym. 2011).

Rittel ja Webber (1973) korostavat myös, että
jokaista ilkeää ongelmaa voidaan pitää merkinä
jostain toisesta ongelmasta. Toisaalta se, mikä
yhdestä näkökulmasta voi olla suuri ongelma, ei
ehkä lainkaan ole ongelma toisesta näkökulmasta.
Ilkeiden ongelmien määrittely ei itse asiassa kos-
kaan tule täydelliseksi, vaan useita oikeutettuja
määritelmiä ja ratkaisuja esiintyy samanaikaisesti.
Yksittäinen tieteenala epäonnistuu monesti täl-
laisten ongelmien ratkaisemisessa, koska moni-
mutkaisissa ja useaa intressiryhmää koskevissa
ongelmissa tutkimuskysymyksen määrittäminen

määrittelee suurelta osin myös tuloksen luonteen (Sörlin 2013). Siitä johtuen tieteelliset tutkimukset johtavat usein ristiriitaisiin johtopäätöksiin, jolloin konfliktin molemmat osapuolet löytävät tieteellisiä todisteita vaatimuksilleen. Tällä tavoin ilkeästä ongelmasta löytyy aina subjektiivinen aspekti, jossa kaikki toimijat ovat osittain oikeassa ongelman ominaisuuksista. Ongelmat ovat niin monimutkaisia, että täyttä kuvaa niiden laajuudesta tuskin koskaan saavutetaan, vaan ”tutkimukset johtavat uusiin tutkimuksiin” (Conklin 2005, 20).

Ilkeät ongelmat ovat yleistyneet nopeasti viime vuosikymmeninä, erityisesti yhteiskunnan kiihtyneestä monimutkaisuudesta ja keskinäisestä riippuvuudesta johtuen. Yhteiskunnallinen kehitys itsessään luo monimutkaisuutta, mikä näkyy yhteiskunnan eri aloilla: tuotteet ja toimitukset joutuvat monimutkaistuviksi, yksilöllistyminen, alakulttuurien ja ihmisten liikkuvuuden kasvu lisäävät sosiaalista monimutkaisuutta, monitasoinen hallinta ja kansainvälistyminen tuovat mukanaan yhä monimutkaisempia riippuvuuksia. Samalla arvot ja asenteet ovat muuttuneet nopeasti. Ihmis-eläin-konfliktit koskevat useimmiten maaseutualueita, kuten rannikko- ja saaristoalueita, ja monimutkaistuminen on vaikuttanut niihin osana jälkituotannollista muutosta.

Luonnonvaroihin ja ympäristöön liittyvät ongelmat, kuten metsäkiistat, uhanalaisten lajien suojeleminen ja ilmastomuutos, ovat tyypillisesti ilkeitä (Ludwig 2001, 759). Kalastuksessa ongelmakentän ilkeyttä lisäävät muun muassa kalakantojen runsauden, sen muutosten ja parvien liikkeiden vaikea ennustettavuus, kalavaroihin liittyvien omistusoikeuksien kirjavuus, intressiryhmien moninaisuus sekä päätöksentekojärjestelmän monitasaisuus (Salmi 2013). Vuorovaikutukset laajempaan vesialueiden käytön tai suojelun kokonaisuuteen, kuten tässä artikkelissa merimetsopolitiikkaan, lisäävät systeemin monimuotoisuutta ja kompleksisuutta.

Kuten Jentoft ja Chuenpagdee (2009) kalastukseen liittyvässä artikkelissaan korostavat, hallintajärjestelmän onnistuminen tai epäonnistuminen kytkeytyy siihen, miten hyvin ongelmien ilkeys osataan tunnistaa. Kaikki hallittavat ongelmat

eivät ole yhtä ilkeitä. Oleellista on, että valitut hallintakeinot sopivat yhteen hallittavan ongelman kanssa. Hallinnan epäonnistuminen johtuu usein siitä, että ilkeitä ongelmia käsitellään ikään kuin ne olisivat kesyjä. Tällöin tehdään nopeita korjausliikkeitä, vaikka tarvittaisiin laajaa vuoropuhelua, kumppanuuksia ja yhteishallintajärjestelyjä (Jentoft & Chuenpagdee 2009). Knightin (2000) mukaan ristiriidat ihmisten ja luonnon välillä ovat itse asiassa ”jännitteitä, erimielisyyksiä ja vihamielisyyksiä” ihmisten välillä. Tämä tarkoittaa sitä, että kelvolliset ratkaisut harvoin syntyvät keskusjohtoisen politiikan kautta, vaan vaaditaan sidosryhmien suoraa osallisuutta, jolloin myös kulttuuriset, sosiaaliset ja psykologiset näkökohdat saavat tilaa prosessissa (Whitehouse 2015; Hiedanpää 2013).

Miten hallita ilkeitä ongelmia?

Jokainen ilkeä ongelma on omanlaisensa, joten ei ole yhtä ennalta määriteltyä mallia niiden lieventämiseksi. Koska itse ongelman ja sen ratkaisumahdollisuuksien ymmärtäminen nivoutuvat toisiinsa, asiassa eteenpäin pääsemiseksi tarvitaan neuvottelevia osapuolten kesken koskien ongelman määrittämistä ja parhaita keinoja kiistan lieventämiseksi (Leong ym. 2009; Raisio 2010). Jos ilkeiden ongelmien käsittely ei pohjautu laajaan vuorovaikutukseen, on vaarana, että yksittäinen näkökulma ja tietolähde hallitsevat mahdollisia ratkaisutoimia. Voidaan myös kysyä riittääkö pelkkä osallistuminen, vai sisältääkö se myös aidon mahdollisuuden vaikuttaa. Jos muut osapuolet eivät koe päätöksiä ja säädöksiä legitimeiksi, tilanne voi johtaa kansalaistottelemattomuuteen, mikä on melko tavallinen ilmiö eläinkonflikteissa. Susikonfliktissa on tehty salakaatoja ja merimetsokiistassa lintuja on ammuttu ja pesiä tuhottu laittomasti.

Hallinnan vuorovaikutteinen ja kontekstuaalinen näkökulma tarjoaa vaihtoehdon esimerkiksi kalastuksen päätöksenteossa pitkään vallalla olleelle rationaaliselle, ennustettavuuteen, käsikyihin ja kontrolliin pohjautuvalle päätöksenteolle (Song ym. 2017; Salmi 2013). Lähinnä yhteiskuntatieteen edustajat, kuten Jan Kooiman (2003), ovat kehittäneet vuorovaikutteista yhteishallinnan

teoriaa, joka sisältää monenlaisia osapuolten osallistumiseen perustuvia institutionaalisia järjestelyjä. Käsiteltäessä luonnonvarojen käyttöön ja eläinkäistoihin liittyviä ilkeitä hallintahaasteita, esiin nousee kysymys hallittavuudesta (*governability*). Hallittavuus kertoo siitä, mitä voidaan hallita ja miten hallintajärjestelyillä voidaan parhaiten vastata hallittavan sosio-ekonomisen systeemin haasteisiin (Song ym. 2017). Oleellista on, miten hallintajärjestelmä ja hallinnan taustalla olevat paradigmat sopivat yhteen hallinnan kohteena olevaan systeemiin kanssa.

Leong ym. (2009) ovat tutkineet luonnonvarojen hallintaan liittyviä päätöksenteon haasteita valkohäntäpeuraa koskevien yhdysvaltalaisen esimerkkitapausten avulla ja päätyneet korostamaan, että hallinnan eri paradigmat soveltuvat erilaisiin tapauksiin. He jaottelevat hallinnan paradigmat kolmeen ryhmään. Ensimmäinen on ylhäältä alas suuntautuva keskusjohtoinen malli, jossa päätöksentekijä käyttää valtaansa ilman merkittävää vuorovaikutusta osallisten tahojen kanssa. Toisessa paradigmassa osalliset tahot voivat esittää näkemyksiään ja päätöksentekoviranomainen on vuorovaikutuksessa heidän kanssaan, mutta päätöksentekijä on selkeästi erillään muista tahoista. Kolmas paradigma soveltuu erityisesti ilkeiden ongelmien käsittelyyn. Siinä edistetään päättäjörganisaation ja muiden intressiryhmien välistä vuoropuhelua, jolla rakennetaan keskinäistä luottamusta, oppimista ja monipuolisen asiantunteumuksen hyväksikäyttöä. Tässä tasavertaisempaan yhteishallintaan pyrkivässä paradigmassa myös viranomaiset asemoivat itsensä osaksi yhteisöä (Leong ym. 2009).

Leongin ym. (2009) määrittelemän jaottelun kolmannen paradigman mukainen vuorovaikutteinen hallinta tähtää paitsi toisten osapuolten näkökulmien ymmärtämiseen myös päätöksentekoprosessin ja itse päätösten parempaan hyväksyttävyyteen – sekä kansalaisoikeuksien toteutumiseen. Jotkut tutkijat ovat kuvanneet vuorovaikutusta pyrkimyksenä ”kollektiiviseen mieleen”, eli yhteiseen näkemykseen ongelman luonteesta (Weick & Roberts 1993). Kansalaisten, tutkijoiden, virkamiesten, järjestöjen ja muiden tahojen välisellä vuorovaikutuksella tavoitellaan myös

laaja-alaista asiantuntemusta, kontekstuaalista tietoa ja kokonaiskuvaa monitahoisesta ongelmasta.

Ympäristöhallinta ja merimetso

Jälkituotannollinen muutos näyttää johtaneen tilanteeseen, jossa ympäristöpainotteisesta hallinnasta esimerkiksi rannikkoalueilla on tullut muita tavoitteita varjostava metaparadigma. Siinä päätökset tehdään usein hierarkkisesti biologiseen tietoon nojautuen, ilman esimerkiksi maanomistajien tai muiden intressitahojen mukaan ottamista (Andersson & Lehtola 2011). Myös kalastuksessa keskusjohtoinen tiedeperusteinen hallinta näyttää voimistuneen samalla kun ympäristönäkökohdat ovat saaneet aiempaa suuremman painoarvon (Salmi 2013). Strickland-Munro ym. (2016) korostavat, että merialuesuunnittelussa sosiaaliset näkökohdat jäävät usein vähemmälle huomiolle kuin ekologiset näkökohdat. Paikallisten toimintojen ja prosessien, kuten kulttuuristen erityispiirteiden ja paikallisten toimeentuloedellytysten, sivuuttaminen voi vaikeuttaa ristiriitoja (Munro ym. 2017).

Toisaalta ympäristöhallinnassa korostetaan osallistavaa, vuorovaikutteista ja läpinäkyvää päätöksentekoa. Vaikutusvaltainen Århusin sopimus, joka on vuonna 2001 hyväksytty monitasoinen ympäristösopimus (UNECE 1998), on esimerkki tästä. Sopimuksessa edistetään kansalaisten tiedonsaantia ja hallinnan avoimuutta ympäristöasioissa. Myös kansalaisten osallistaminen on yksi kolmesta pilarista, joille yleissopimus perustuu. Osallistuminen ympäristöhallintaan tuo mukanaan sen, että tarvitaan monipuolisia lähestymistapoja. Sama tarve on myös eläinkonflikteissa, joita on perinteisesti pyritty ratkaisemaan vain luonnontieteiden avulla.

Vuonna 2005 julkaistiin valtakunnallinen merimetson hoitosuunnitelma (Ympäristöministeriö 2005). Jännite eri ryhmien välillä oli jo tuolloin selkeä. Ympäristöhallinnon kutsuman työryhmän tekemässä suunnitelmassa esitettiin tiedon tason parantamista ennen kuin toimenpiteisiin voidaan ryhtyä (Salmi 2009). Kalastajien ja maanomistajien edustajat sen sijaan esittivät eriävässä

mielipiteessään, että tuolloin olisi välittömästi tullut ryhtyä toimenpiteisiin merimetsokannan hillitsemiseksi. Tämän jälkeen merimetsokiistan tiimoilta on kokoontunut useita työryhmiä. Vuodesta 2009 lähtien toimi laajasti eri tahoja osallistanut Varsinais-Suomen merimetsoneuvottelukunta. Ympäristöministeri kutsui valtakunnallisen merimetsotyöryhmän kokoon vuonna 2015 (Merimetsotyöryhmä 2016). Sen ehdotuksesta perustettiin uudet alueelliset yhteistoimintaryhmät. Vuonna 2018 perustettiin jälleen valtakunnallinen työryhmä, jonka tavoitteena on kehittää strategia ja toimintasuunnitelma merimetsojen aiheuttamien vahinkojen rajoittamiseksi.

Merimetsan valtakunnallisessa hoitosuunnitelmassa vuonna 2005 taloudelliset korvaukset mainittiin yhtenä keinona kiistojen lieventämiseksi (Ympäristöministeriö 2005). Samoin vuonna 2016 julkaistussa merimetsotyöryhmän raportissa todettiin, että "... vahinkojen ja niiden ennaltaehkäisyyn aiheuttamiin kustannuksiin liittyviä korvausjärjestelmiä tulisi tutkia ja kehittää". Rannikkokalastajille on maksettu tietyin ehdoin ns. hylkeen-sietopalkkioita. Vuonna 2016 korvausjärjestelmää muutettiin niin, että korvauserusteissa mainitaan myös merimetsojen saaliille aiheuttamat vahingot. Kalastajien mukaan korvaussummat eivät vastaa todellisia tappioita. Lisäksi kalastajat haluavat mieluummin kalastaa kuin nostaa korvauksia – heidän mielestään merimetsokannan rajoitustoimien tulisi olla ensisijainen hallintakeino (Salmi ym. 2010).

Rannikon asukkaan ja ammattikalastajan näkökulmasta keinot merimetsan vaikutusten rajaamiseen ovat vähäiset, koska laji on suojeltu. Kalanpyydysten suojaaminen merimetsan aiheuttamilta haitoilta on usein mahdotonta. Merimetsojen määrään ja pesimäalueisiin vaikuttaminen edellyttää ympäristöviranomaisen myöntämää poikkeuslupaa. Viime aikoina EU:n lintudirektiiviin nojautuvasta poikkeuslupapolitiikasta on muodostunut merimetsokiistan ydinkysymys.

Rannikkoyhteisöjen näkökulmat

Merimetsa kotiutui Suomeen 1996 johtuen Euroopan alueella tapahtuneesta kannan kasvusta

ja esiintymisalueen laajentumisesta. Vuonna 2004 maassamme pesi 2931 paria 21 yhdyskunnassa ja määrä kasvoi jyrkästi. Vuonna 2005 pareja oli noin 4 500 ja 2018 pesi jo 26 700 paria noin 50 yhdyskunnassa koko Suomen rannikolla Ahvenanmaata lukuun ottamatta (SYKE 2018). Lintujen kokonaismääräksi Suomessa on arvioitu jopa yli 150 000. Vuonna 2004 ympäristöministeriö asetti työryhmän laatimaan merimetsan kannanhoitosuunnitelman, joka valmistui seuraavana vuonna (Ympäristöministeriö 2005). Työryhmän enemmistö katsoi, että välittömästi ei ollut tarvetta puuttua merimetsojen määriin. Sen sijaan dokumentoinnin tasoa olisi parannettava.

Kiistan polarisoituminen oli nähtävissä jo konfliktin alkuvuosina merimetsan kannanhoitosuunnitelmaa laatineessa työryhmässä. Suunnitelman hyväksynyt enemmistö koostui ympäristöviranomaisista ja tutkijoista (Ympäristöministeriö 2005). Ammattikalastajien sekä maa- ja metsätaloustuottajien edustajat jättivät muistioon eriävän mielipiteen, jossa he vaativat välittömiä toimia merimetsojen aiheuttamien paikallisten ongelmien ratkaisemiseksi. Toimenpiteitä lintujen aiheuttamien haittojen vähentämiseksi ovat yleisimmin vaatineet kalastajat, kalankasvattajat, rannikon asukkaat, paikalliset maanomistajat ja paikoin myös kesäasukkaat. Lintujen suojelijat pitävät merimetsan aiheuttamia haittoja yleensä olemattomina tai niin vähäisinä ettei toimiin ole tarvetta ryhtyä. Jakolinjat suhtautumisessa merimetsaan eivät aina ole olleet yksioikoiset, mutta pitkään jatkuva kiistely ja laittomat pesien tuhoamiset kertovat rannikon asukkaiden turhautumisesta tilanteeseen.

Jo vuonna 2002 – ennen kannanhoitosuunnitelmaa – tehdyssä ympäristöbiologian seminaarityössä nostettiin esiin huoli lisääntyvän merimetsokannan vaikutuksista kalastukseen ja kalakan-toihin muun muassa Tanskasta ja Ruotsista saatujen kokemusten perusteella (Sarlin 2002). Vuonna 2005 Pohjois-Satakunnan rannikolla tehdyssä haastatteluissa lintuharrastajat kokivat merimetsan mielenkiintoisena tulokkaana, kun taas ammattikalastajat pitivät lintua uhkana heidän elinkeinolleen ja elämänmuodolleen (Ronkainen 2006). Kesäasukkaat kommentoivat tuolloin, että

lintu ei ole vielä ongelma mutta uhka kylläkin. Yhdeksän vuotta tämän jälkeen Merikarvian kunnan merimetsotyöryhmän (2014) Lankoslahden merimetsokolonian läheisten kiinteistöjen omistajille tekemän kyselyn mukaan valtaosa omistajista oli kokenut haju- ja maisemahaittoja. Yli puolet ilmoitti myös, että oli havainnut merimetsosta aiheutuneita vaikutuksia kalakannoille ja pyydyksille – samoin veden laadun ja kiinteistön arvon alenemista. Vuonna 2015 Lankoslahdella pesi 4120 merimetsoparia neljällä pikkuluodolla ja Suomen ympäristökeskuksen tutkijat kutsuttiin tutustumaan tilanteeseen. Keväälle 2016 ympäristöviranomaisen myönsi poikkeusluvan merimetsojen pesinnän estämiseksi. Häirintätoimet onnistuivat eivätkä linnut alkaneet pesiä yhdelläkään luodolla. Todennäköisesti ne siirtyivät pesimään pohjoisemmaksi Vaasan seudulle.

Vuonna 2010 tehdyssä koko Suomen rannikkokalastusta koskevassa tutkimuksessa noin puolet kalastajista kertoi merimetsan vaikeuttavan heidän kalastustoimintaansa (Salmi ym. 2010). Kalastuselinkeinon kokemat merimetsan aiheuttamat haitat voidaan jakaa suoriin ja välillisiin. Suorat vaikutukset johtuvat lintujen saalistaloille tai pyydyksille aiheuttamista vaurioista. Jos kala otetaan pyydyksestä kokonaan, tappio on vaikeammin havaittavissa. Vielä hankalammin mitattavia vaikutuksia ovat merimetsojen kalakannoille ja kalojen käyttäytymiselle aiheuttamat muutokset. Esimerkiksi kalaparvet saattavat merimetsaa – tai hyljettä – peläten kadota perinteisiltä pyyntialueilta. Vesien omistussuhteista johtuen kalastajien on yleensä vaikea vaihtaa pyyntialueita kalojen perässä. Merenkurkussa lähes puolet haastatelluista kalastajista oli sitä mieltä, että merimetsa karkottaa kalat ja tästä syystä he saavat vähemmän saalista (Rönn 2013).

Suhtautuminen merimetsan vaikutuksiin Merenkurkussa

Tämän katsauksen primääriaineiston mukaan noin 80 prosenttia Merenkurkun kalastajista kertoi merimetsan vaikeuttavan heidän kalastustoimintaansa. Noin 57 prosenttia väitti merimetsan vaikuttavan kalakantoihin erityisesti heikentämällä

niiden uusiutumista. Samaan aikaan toiset kalastajat huomauttivat, että kaloja löytyy vielä. Toisaalta 74 prosenttia kalastajista koki ongelmalliseksi sen, että merimetsot pelottavat kalat pois pyyntialueilta. Vastaava osuus oli 94 prosenttia niiden kalastajien joukossa, jotka kokivat merimetsan vaikeuttavan heidän kalastustoimintaansa. Merenkurkun kalastajat kuvasivat miten merimetsa metsästää suurissa parvissa ja pelottaa kalat pois laajoilta alueilta useaksi viikoksi. Sekä hylkeen että merimetsan on raportoitu vahingoittavan pyydyksessä olevaa saalista, ja kalastajat kuvaavat miten he tämän välttämiseksi tarkastavat pyydyksiään useammin, kalastavat aiempaa lyhyempiä aikoja, yrittävät pelotella petoeläimet pois ja jopa kalastavat yöllä. Kaikki nämä ovat aikaavieviä, kalliita ja hankalia tehtäviä.

Merenkurkussa tehdyn tutkimuksen tulokset osoittavat, että merimetsa tekee kalastustoiminnasta raskasta ja vaikuttaa siten myös ammatin houkuttelevuuteen. Kalastajien suuri huolenaihe on elinkeinon kasvava epävarmuus, koska saaliiden ja tulojen ennustettavuus on heikentynyt. Jopa 36 prosenttia vastaajista ilmoitti, että kalastus ei ole houkutteleva ammatti ja harkitsee lopettamista merimetsojen ja hylkeiden aiheuttamien ongelmien vuoksi. Vastaajat arvioivat, että hylkeiden ja merimetsojen vuoksi heidän tulonsa olivat vähentyneet keskimäärin 36 prosenttia. He, jotka eivät ole kokeneet merimetsan vaikutuksia, arvioivat, että hylkeiden ja merimetsojen aiheuttama taloudellinen tappio on 22 prosenttia, kun taas he, joihin merimetsot ovat vaikuttaneet, arvioivat tappioiden olevan 38 prosenttia. Tämä viittaa siihen, kuten kalastajien omat lausunnotkin osoittivat, että kahden lajin kombinaatio käytännössä sulkee pois mahdollisuudet löytää uusia strategioita tilanteeseen sopeutumiseksi. Merenkurkussa kalastajat ovat hylkeiden aiheuttamien tappioiden vuoksi siirtäneet siiankalastuksesta pyytämään ahvenia matalammissa vesissä. Merimetsojen saapumisen myötä tämä strategiamuutos ei useinkaan enää lyö leiville, koska merimetsot pyytävät myös ahvenia matalissa vesissä.

Paikallinen väestö kuvaa merimetsojen vaikuttavan ensisijaisesti vapaa-ajankalastukseen sekä veden laatuun. Ympäristöviranomaiset tarkkailevat

veden laatua tutkimalla bakteerien ja ravinnon tasoa, ja tutkimukset ovat osoittaneet, että merkittäviä muutoksia ei ole nähtävissä. Samanaikaisesti vapaa-ajanasukkaat, jotka asuvat kolonioiden lähellä, valittivat veden hajusta ja pölystä. Myös esimerkiksi uiminen oli muuttunut epämiellyttäväksi. Suurin osa haastatelluista koki, että tilanne lisää stressiä ja psyykkistä kuormittavuutta sekä heikentää hyvinvointia. Merenkurkussa haastatellut paikalliset pitivät merimetsoa, yhdessä viranomaisten välinpitämättömyyden kanssa, hyökkäyksenä heidän elämäntapaansa vastaan.

Merimetsokiistan hallinta

Vaikka merimetsa ei ole uhanalainen, se ei myöskään kuulu riistalajeihin, ja näin ollen toimiin vaaditaan ympäristöviranomaisen myöntämä poikkeuslupa. Kuten edellä totesimme, poikkeuslupapolitiikasta on muodostunut merimetsokiistan keskeinen kysymys ja kiistakapula. Ympäristöviranomaiset tekevät päätökset poikkeuslupahakemusten hyväksymisestä tai hylkäämisestä. Päätöksissä on kyse EU:n lintudirektiivin säädösten tulkinasta. Lintudirektiivin mukaan poikkeus voidaan myöntää muun muassa viljelmille, kotieläimille, kalataloudelle ja vesistölle koituvan vakavan vahingon estämiseksi. Direktiivin alkupe-
räinen termi ”fisheries” on Suomessa virallisissakin dokumenteissa (esim. Ympäristöministeriö 2005) käännetty koskemaan vain ”kalavesiä”, vaikka kyse on sekä eri kalastusmuodoille että kalavesille koituvista vahingoista. Poikkeuslupia haetaan yleensä lintujen häirintään, ampumiseen tai munien käsittelyyn esimerkiksi öljyämällä.

Merimetson kannanhoitosuunnitelma vuonna 2005 ei johtanut edistysaskeliin kiistan lieventämiseksi. Poliittista painetta kertyi, kun hallitusohjelmaan 2007–2010 tehtiin kirjaus, joka edellytti merimetsokantoihin kohdistuvia toimia ongelmalluilla (Salmi 2009). Vuonna 2010 ympäristöministeriön ohjeistus ELY-keskuksille laajensi mahdollisuuksia hakea poikkeuslupia merimetson häirintään, pesien käsittelyyn ja ampumiseen (Ympäristöministeriö 2010). Vuosina 2005–2009 tehtiin vain kolme päätöstä koskien merimetsojen aiheuttamien vahinkojen torjuntaa, mutta 2010 ja

2011 poikkeuslupia myönnettiin kaikkiaan 26 (Aalto 2015). Turun hallinto-oikeus kumosi ELY:n tekemän myönteisen päätöksen vuonna 2011. Seuraavina vuosina poikkeuslupia vahinkojen torjuntaan myönnettiin enää 1–3 vuodessa. Viranomaiset korostavat, että lupa edellyttää perusteltua selvitystä aiheutuneista haitoista (Aalto 2015). Hakemus on hylätty myös, jos tueksi ei ole esitetty riittävästi kvantitatiivista ja konkreettista selvitystä merimetsojen aiheuttamasta taloudellisesta vahingosta kalastukselle.

Tuomioistuinpäätökset ovat vaikuttaneet ympäristöviranomaisen poikkeuslupapolitiikan muotoutumiseen. Aiemmista alueellisen ympäristöviranomaisen myönteisistä päätöksistä, joista valitettiin hallinto-oikeuteen, lähes kaikissa ratkaisussa katsottiin selvityksen vakavasta vahingosta olleen riittämätön (Merimetsotyöryhmä 2016). Vain yhdessä alueellisen hallinto-oikeuden ratkaisussa perustelut vakavista vahingoista katsottiin riittäviksi ja ELY-keskuksen lupapäätös pysyi voimassa, mutta hallinto-oikeuden ratkaisu kumottiin myöhemmin korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Hallinto-oikeuksien päätösten myötä merimetson poikkeuslupapolitiikka tiukentui vuodesta 2012 alkaen.

Vuosina 2010 ja 2011 myönnettiin merimetson ampumislupia yhteensä 890, mutta vain 205 lintua ammuttiin (Aalto 2015). Tämän jälkeen ampumislupia myönnettiin vähemmän ja toimet painottuivat häirintään. Vuonna 2010 tehdyissä haastatteluissa ammattikalastajat kuitenkin pitivät metsästystä sekä munien ja pesien tuhoamista tärkeimpinä merimetsojen aiheuttamien haittojen lieventämiskeinoina (Salmi ym. 2010). Poikkeuslupien saannin vaikeus on aiheuttanut voimattomuuden tunnetta. Paikoin rannikkoalueilla koettiin, että lailliset toimet eivät olleet riittäviä, ja useana vuonna raportoitiin laittomista pesien tuhoamisista.

Poikkeusluvut ja todistustaakka Merenkurkussa

Vastuu poikkeuslupapolitiikan toteuttamisesta keskitettiin Varsinais-Suomen ELY-keskukselle tammi-kuussa 2015. Tätä ennen Etelä-Pohjanmaan ELY-

**Lankoslahdella käytettiin muun muassa karkotustykkiä merimetsojen pesimisen estämiseen.
Kuva: Pekka Salmi 2016.**

keskus ehti käsitellä kuusi poikkeuslupahakemusta. Kaikki hakemukset hylättiin tuomioistuimissa joko ELY-keskuksen tai valituksen jälkeen. Hakijat saivat yleensä ELY-keskukselta pyynnön täydentää hakemusta. Hakemus vuodelta 2011 (EPOELY / 884/07.01/2011) on erityisen mielenkiintoinen,

koska se johti Korkeimmassa hallinto-oikeudessa ennakkotapauksena toimivaan tuomioon (KHO:2014:44).

Hakemuksessa viisi kalastajaa raportoi merimetsojen ammatilliselle toiminnalleen aiheuttamista haitoista. ELY-keskus pyysi täsmällisempiä

arvioita taloudellisesta vahingosta, ja tiedot koottiin seitsemän ammattikalastajan laskelmista. KHO katsoi, että ”alueella pesivien merimetsojen lukumäärän kasvusta huolimatta asiassa esitetyn selvityksen perusteella ei ollut mahdollista katsoa, että alueen kalavesille aiheutuneet vahingot olisivat olleet lintudirektiivin 9 artiklassa tarkoitettuja vakavia vahinkoja” ja ”ennen asian ratkaisemista ELY-keskuksen olisi tullut neuvotella asiasta Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen ja Suomen ympäristökeskuksen kanssa”. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos huomauttaa myöhemmin Merenkurkun alueella tehtyä hakemusta koskevassa lausunnossaan (RKTL 550/401/2014), että tutkimuksia merimetson ruokavaliosta ei ole tehty Merenkurkussa, ja siksi ei ole mahdollista arvioida merimetsojen vaikutusta siikakantaan kyseisellä alueella. Tutkimuslaitos uskoi, että kalastukselle koituvien haittojen riski merimetson pesimäalueiden läheisyydessä on iso, mutta tutkimukset puuttuvat näilläkin alueilla. Lisäksi todettiin, että yksityiskohtaiset tiedot kalastajien menetyksistä on hankittava itse kalastajilta. Samalla Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos kuitenkin totesi, että kalastajat eivät pysty kuvaamaan merimetson aiheuttamaa kalojen karkottumista pyyntialueilta riittävällä tarkkuudella. Hallinnosta vastaava virkamies totesi haastattelussa, että hakijoiden mahdollisuudet esittää riittäviä todisteita olivat pienet:

Heidän ongelmansa oli se, että heidän oli voitava todistaa, että kyseessä on vakava vahinko -- Hakijoilla ei ollut aineistoa käytettävissä tähän tarkoitukseen.

Hakijat olivat turhautuneita korkeista todistusvaatimuksista:

Kalastusalueemme on pieni. Se maksaa paljon, mistä saamme rahat? Kuinka luotettavia todisteet ovat? Kalastajille on annettu kaksi tilaisuutta ilmoittaa, mitä he katsovat menettävänsä, mutta se ei vielä ole riittänyt. Toisella kerralla vastauksia ei juuri tullut. Miksi he vastaisivat toisen kerran, kun viranomaiset eivät huomaa ensimmäistä kertaa? He alkavat kyllästyä.

Hakijat edellyttivät viranomaisilta aktiivisempaa roolia tutkimusten ja riittävän todistusaineiston aikaansaamiseksi. Virkamies kuitenkin selittää, että heidän tehtävänsä on olla puolueettomia, että he eivät voi ajaa osapuolien asioita:

”Viranomaisen rooli tarkoittaa että ... emme voi olla kenenkään konsultti ... puolueettoman viraston täytyy olla hieman ulkopuolella”. Viranomaiset Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksessa katsoivat kuitenkin, että oli tarvetta lisätutkimuksille ja keskusteluille sidosryhmien kanssa. ELY-keskus käynnisti sitä varten hankkeen, jossa järjestettiin muun muassa useita kokouksia sidosryhmien kanssa. Virkamiesten mielestä hanke oli onnistunut, koska ”he löytävät viranomaisille kasvot, ja me löydettiin sidosryhmiä, jotka voivat kertoa mistä tässä on kysymys, ja minkälaiset tunteet heillä on”. Toisaalta, sidosryhmät olivat pettyneitä hankkeen tulokseen, koska he todennäköisesti toivoivat, että saataisiin todisteita merimetsojen aiheuttamista vakavista vahingoista: ”emme edistyneet mihinkään. Suurin ongelma oli se, että viranomaiset ... sulkivat pois sen, että asia voisi johtaa toimintaan”. Hankkeen loppuun mennessä KHO:n tuomio oli annettu, mikä käytännössä tarkoitti, että viranomaiset eivät voineet hyväksyä muita poikkeuslupia ongelma-alueiden ulkopuolella. Virkamiehet ilmoittavat selkeästi, että kokoukset auttoivat heitä ymmärtämään sidosryhmien aseman, mutta sidosryhmät eivät olleet tyytyväisiä hankkeeseen. Hanke ei sisältänyt sosioekonomisia tutkimuksia eikä kokonaisarviota ammatillisten kalastajien toimintaedellytyksistä. Virkamies näki myös sosioekonomisten tutkimusten puuttumisen:

Se mikä puuttui oli ettemme tee sosioekonomisia arviointeja -- me teemme vain biologisia arviointeja lintudirektiivin mukaisesti -- se heijastaa, että tämä puuttuu.

Työryhmistäkö ratkaisu?

Kuten aiemmin todettiin, valtakunnallisen merimetson hoitosuunnitelman laatimisen jälkeen perustettiin Varsinais-Suomen merimetsoneuvottelukunta. Tavoitteena oli ottaa käyttöön vuorovaihtuteisuuteen perustuva toimintamalli, jossa käytetään monipuolista asiantuntemusta, keskustellaan, opitaan ja keskinäisen luottamuksen kautta aikaansaadaan järkevät ratkaisut (Ranta-aho 2016). Neuvottelukunnan toiminta kuitenkin hiipui muutamien vuoden kuluessa, kun tavoitteisiin ei päästy.

Työryhmää vetänyt Kari Ranta-aho (2016) totesi, että törmättiin ”suomalaiseen todellisuuteen -- kielämällä ongelman olemassaolon se ikään kuin poistuu”.

Vuonna 2015 perustetun valtakunnallisen merimetsotyöryhmän tehtäväksi asetettiin esittää toimenpide-ehdotukset merimetsojen aiheuttamien ongelmien vähentämiseksi kestäväällä tavalla. Tavoitteena oli saavuttaa eri tahojen välillä yhteisymmärrys merimetsokannan kokoon ja kasvuun liittyvistä tiedoista, lintujen aiheuttamien vahinkojen rajoittamistarpeesta ja rajoittamiskeinoista sekä tehdä jatkotoimia koskevia ehdotuksia (Merimetsotyöryhmä 2016). Työryhmän keskeinen esitys koski alueellisten yhteistoimintaryhmien perustamista parantamaan vuorovaikutusta ja tietojen vaihtoa haittaa kokevien tahojen (mm. kesämökkiläisten ja muiden paikallisten asukkaiden sekä kalastajien), viranomaisten, järjestöjen, tutkijoiden ja kuntien kesken.

Merimetsotyöryhmän (2016) raportissa todetaan, että

--[alueellisten yhteistoimintaryhmien] tehtävänä olisi tunnistaa asiantuntijaorganisaatioiden (LUKE, SYKE) tuottaman tiedon ja paikallistutemuksen pohjalta erityiset ongelma-alueet ja --tilanteet alueillaan ja keskustella konkreettisista toimenpiteistä, joita tarvitaan vahinkojen ehkäisemiseen ja torjuntaan. Ne tuottaisivat ja täsmentäisivät paikallisia olosuhteita koskevaa tarkkaa ja objektiivista tilannetietoa todettujen ongelmien luonteesta, kohdentumisesta ja mahdollisten vakavien vahinkojen ilmenemisestä ja perusteista sekä erityisistä luontoarvoista, jotka tulee ottaa huomioon vahinkojen torjuntakeinoja ja ennaltaehkäisyä arvioitaessa. Tiedot olisivat lupaviranomaisten käytettävissä poikkeuslupahakemuksia käsiteltäessä ja voisivat siten osaltaan edesauttaa vakavan vahingon osoittamista.

Vuonna 2016 ympäristöhallinto lähetti ohjekirjeen (Ympäristöministeriö 2016) viidelle ELY-keskukselle alueellisten yhteistoimintaryhmien perustamiseksi. Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan alueellinen merimetsoyhteistyöryhmä (2017) julkaisi jo seuraavana vuonna Pohjanmaan rannikkoalueen merimetsan toimenpidesuunnitelman. Siinä yhteisesti laaditut suuntaviivat ja niitä koskevat perustelut eri osa-alueiden merimetsa-ongelmien lieventämiseksi eivät kuitenkaan näytä merkittävästi

vaikuttaneen poikkeuslupia koskevaan päätöksen tekoon. Pohjanmaa on toistaiseksi ainoa alueellinen yhteistoimintaryhmä, joka on laatinut suunnitelman oman alueensa merimetsa-ongelmien lieventämiseksi.

Vuonna 2018 perustettiin jälleen valtakunnallinen työryhmä, jonka tavoitteeksi asetettiin kehittää strategia ja toimintasuunnitelma merimetsojen aiheuttamien vahinkojen rajoittamiseksi. Merkittävällä osalla työryhmän jäsenistä on kytköksiä lintuharrastajien organisaatioihin ja kalatalouden edustajat ovat vähemmistönä (Nyqvist 2019). Työryhmän jäsenistössä on neljä ympäristöviranomaisten edustajaa, mutta ei yhtään kalatalousviranomaista (Nyqvist 2019).

Vuorovaikutteisuus mahdollisuutena

Aikoinaan Eila Ronkaisen (2006) tekemissä haastatteluisia Pohjois-Satakunnan kalastajat pelkäsivät, että ”merimetsojen kanssa käy samalla tavalla kuin hylkeiden kanssa, että niitä on joka paikka täynnä, eikä niille enää voida mitään”. Tämän artikkelin havainnot osoittavat, että kalastajien pelko on toteutunut: kolmentoista vuoden aikana merimetsokiista on laajentunut alueellisesti ja lintupopulaation moninkertaistuttua myös sen hallinta on vaikeutunut – hallintajärjestelmä ei ole kyennyt löytämään toimivia ratkaisuja. Merimetsokiistasta on kehkeytnyt jälkituotannon aikakauden ilkeä ongelma, jonka lieventäminen edellyttäisi toimivia vuorovaikutteisia hallintajärjestelyjä.

Konfliktin vaikeutumisen on aiheuttanut epäsuhta hallittavan ongelman ja hallintajärjestelmän välillä. Keskusjohtoinen hallinto voi toimia hyvin, jos ongelmat ovat kesyjä ja yksinkertaisia ja jos tiedetään mistä tutkimusalasta löytyy asiantuntevasta ongelman ratkaisemiseksi. Tämä katsauksemme osoittaa, että merimetsokiistassa on kyse ilkeästä eli monimuotoisesta, ristiriitaisesta ja tiedollisesti epävarmasta ongelmasta. Siihen on vaikea löytää tyydyttävää ratkaisua keskusjohtoisen ja osallistavan hallintamallin (Leong ym. 2009) avulla. Poikkeuslupapäätökset heijastavat keskusjohtoisuutta. Ilkeän ongelman ja keskusjohtoisen

hallinnon yhdistelmä mahdollistaa pahimmillaan hyvin yksipuolisen määritelmän ongelman laajuudesta. Lukuisat työryhmät ovat osoitus pyrkimyksestä osallistavaan hallintamalliin. Käytännössä työryhmätyö on kuitenkin tähdännyt tiedon keruuseen hallinnolle, eikä niinkään ilkeän ongelman lieventämiseen paremmin soveltuviin tapoihin lieventää ristiriitoja, eli tasavertaiseen vuoropuheluun sekä ongelman ja niiden ratkaisukeinojen yhteiseen määrittelyyn.

Merimetsokiistassa kyse on ollut paljolti siitä kuka – tai mikä sidosryhmä – saa määritellä sen mikä on ongelma. On selvää, että ammattikalastajat ja vapaa-ajanasukkaat ovat tärkeitä sidosryhmiä merimetsokysymyksessä ja että näiden ryhmien näkökulmat ovat jääneet vähälle huomiolle käytännön päätöksenteossa. Näemme tähän epäsuhtaan useita syitä. Yksi tekijä voi johtua osittain sattumasta. Suomen ympäristöhallinto rakennettiin aikoinaan ympäristökoulutettujen henkilöiden ympärille hierarkkiseksi organisaatioksi, jossa osaminen pikemmin kuin poliittinen ohjaus oli tärkeintä (Emmelin 2000). Hansson-Forman ym. (2018) väittävät myös, että Suomen ympäristöhallinto on ruotsalaiseen ja norjalaiseen verrattuna varsin keskitettyä. Suomessa tavoitteet asetetaan lähes kokonaan kansallisesti, ja vuorovaikutusten tapa määritellään keskitetysti. Myös merimetsohallinto on Suomessa määritetty suurelta osin ympäristöministeriön ja sen alueellisen toteuttajan ELY:n kautta, sekä ministeriön alaisen SYKEN asiantuntemuksen avulla. Keskittymisessä on myös sektoriulottuvuus: vaikka itse ongelma kytkeytyy sekä luonnonvarahallintoon että ympäristöhallintoon, päätöksenteko keskittyy ympäristöhallinnolle, koska merimetsa on suojeltu laji. Lisäksi haastatellun vanhemman virkamiehen mukaan ominaista Suomen merimetsohallinnolle on ollut, että ympäristöhallinnon keskeisissä asemissa olevat ihmiset ovat yksinkertaisesti kieltäytyneet sallimasta edes kokeellisia toimenpiteitä merimetsokantaan puuttumiseksi: ”On olemassa tällainen ystävyyksi”, joka on ”sidottu voimakkaasti omiin ja Birdlife Finlandin etuihin”. Nämä ovat pelkästään yhden virkamiehen väitteitä, mutta ne havainnollistavat keskusjohtoisen hallinnon haavoittuvuutta: poliittinen hallinto voi olla heikkoa,

jolloin sidosryhmillä on vaikeuksia päästä tasavertaisesti osallistumaan ongelman ja hallintakeinojen määrittelyyn.

Merenkurkun tapaustutkimus, samoin kuin muita alueita koskevat havainnot, osoittavat, että tekniset ja taloudelliset hallintakeinot eivät juurikaan helpota kiistaa. On myös tehty aloitteita merimetsojen metsästyksen sallimisesta. Se voisi helpottaa paikallisten turhautumista vaikutusmahdollisuuksien puutteeseen, mutta ei kuitenkaan toisi nopeaa ratkaisua merimetsokiistaan. Ammattikalastuksen tilanne on hälyttävä, sillä suuri osa kalastajista kertoi kasvaneista vaikeuksista harjoittaa toimintaansa. Tarvitaan tasapainoista vuoropuhelua. Viranomaisten antama kuva roolistaan kuitenkin on, että heidän on oltava passiivisia, mikä käytännössä vähentää mahdollisuuksia vastata ajankohtaisiin ongelmiin. Hallintamalli vaikeuttaa sekä koettujen ongelmien tunnistamista että ratkaisukeinojen hahmottamista.

Monipuolinen tietopohja

Poikkeuslupakäytäntöjä koskevat esimerkkimme osoittavat, että käytännön päätöksenteossa – kuten myös yleisemmin ongelman määrittelyssä – tärkeä rooli on ollut tiedolla ja todistustaakalla. Luonnontieteellistä tietoa painottavalla tietokäytännöllä on myös valtaulottuvuus: jos haittoja ei voida vedenpitävästi näyttää toteen ja ennakoita, niin toimenpiteisiin voidaan olla ryhtymättä – vaikka tiedollista ihannetilannetta harvoin voidaan saavuttaa. Merimetsan hallinnassa on ollut vallalla ajatusmalli, että kiista helpottuu tai ratkeaa lisäämällä tutkimustietoa, kuten kesyn ongelman osalta voisi olla mahdollista. Merimetsokiistan lieventämiseksi tarvittaisiin monipuolisempaa tietopohjaa, johon kuuluu tutkimustiedon ohella kalastajien tuottama paikallinen tieto. Yhteishallinnan periaatteiden mukaisesti erilaiset tiedon muodot täydentäisivät toisiaan.

Myös tutkimustiedon tulisi olla monipuolisempaa. Viime vuosina on tutkittu lähinnä merimetsan ravinnonkäyttöä ja kalakantavaikutuksia, mutta johtopäätökset ovat olleet ristiriitaisia. On toisaalta luonnollista, että tulokset eivät ole yhdenmukaisia, koska olosuhteet lintujen runsauden,

kalakantojen, kalastuksen ja vesialueiden osalta vaihtelevat alueittain ja ajankohdittain. Merimetson vaikutukset kalakantoihin ilmentävät vain pientä osaa kokonaisuudesta, kun vaikutuksia katsotaan ammattikalastajan tai rannikon asukkaan silmin. Kuten David Carss ja Mariella Marzano (2012) ovat todenneet, merimetsojen aiheuttamien vaikutusten ja kiistan lieventämismahdollisuuksien laajempi tunnistaminen edellyttää paitsi tasapainoista vuoropuhelua myös yhteiskunta- ja taloustieteellistä tutkimusta. Tutkijat voisivat esimerkiksi vertailla eri EU-maiden merimetsopoliittikkoja, joita periaatteessa ohjaa sama lintudirektiivi. Käytännön hallintamallit ja -keinot ovat eri maissa kuitenkin hyvin erilaisia. Mistä erot juontuvat? Yksi tekijä saattaa liittyä eri sidosryhmien saavuttamaan yhteiskunnalliseen asemaan. Suomessa kalastuselinkeinon ja sitä koskevan tietämyksen marginalisoituminen suhteessa muihin intressiryhmiin selittää osaltaan sen, miksi vuoropuhelu on ollut epätasapainoista ja ilkeä ongelma on jatkunut pitkään.

Kalastuselinkeinon kriisi – vai renessanssi?

Jälkituotannollisen kehityksen myötä kalastuselinkeinon painoarvo suomalaisessa yhteiskunnassa on hiipunut, ja vesien käytön uudet arvot ja intressit ovat vallalla. Samalla yhteiskunta on kaupungistunut, mikä muun muassa merkitsee sitä, että yhä pienemmällä osalla väestöstä on suora yhteys kalastusyhteisöihin. Kalastajat ovat tässä tilanteessa kokeneet, että korkeintaan lähiyhteisö tukee heidän mahdollisuuksiaan harjoittaa elinkeinoaan (Salmi 2005). Poliittisesti kala-ala on äärimmäisen syrjäytynyt: mikään poliittinen puolue ei näytä olevan erityisen kiinnostunut edustamaan kalastuskysymyksiä. Samalla ympäristö- ja suojelupäätökset ovat alkaneet yhä laajemmin vaikuttaa elinkeinon toimintaedellytyksiin ja päätöksentekoon – esimerkiksi haitaksi koettujen eläinten kantoihin puuttuminen – on siirtynyt paikalliselta ja alueelliselta tasolta yhä yleisemmin hierarkkisen tiedeperustaisen hallintajärjestelmän piiriin. Merimetsokiista ilmentää selvästi tätä kehitystä yhdessä hylkeiden aiheuttamien haittojen ja kalastuksen

tiukentuneiden säätelytoimien kanssa. Kestävästi pyydettyä lähikalaa saadaan yhä vähemmän kauppoihin. Samoin saaristo- ja rannikko-olosuhteisiin vuosisatojen aikoina sopeutunut rikas kalastuskulttuuri on vaakalaudalla.

Miksi paikallisesti pyydetyn kalan tarjonta tai kalastuskulttuurin jatkuvuus eivät ole poliittisesti merkittäviä kysymyksiä? Eikö näitä asioita pidetä tärkeinä? Vai olettavatko kansalaiset, että hallinto ottaa kalastusalan elinolosuhteet tasapainoisesti huomioon? Vai onko yksinkertaisesti niin, että toimijat, jotka asettavat poliittisen keskustelun agendan, erityisesti poliitikot ja journalistit, eivät tiedä, että alan olemassaolo on vaarassa? Miksi asia, ihan periaatteellisesti, on tärkeää? Ensinnäkin kyseessä on perustuslakikysymys: kalastajien sekä paikallisten asukkaiden, kuten kaikkien ihmisten, tulee voida ”osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen”. Toiseksi, keskeiset yhteiskunnalliset kysymykset tulevaisuudessa, eli ilmasto- ja ruokakriisit sekä luonnonvarojen niukkuus, ovat tässä yhteydessä merkityksellisiä. Tutkijat puhuvat nyt uudesta produktivistisesta maaseutukäsityksestä. Toisin sanoen, energian ja elintarvikkeiden tuotantoa on kasvatettava, samalla kun luonnonvarojen käytöstä on tultava kestävämpää. Tutkijat tarjoavat yhä useammin ratkaisuksi nykyistä paikallisempia ruokajärjestelmiä, eli sellaisia järjestelmiä, joissa taloudelliset, ekologiset ja sosiaaliset olosuhteet ovat vuorovaikutuksessa, mikä puolestaan vahvistaa kestävyyttä pitkällä aikavälillä (Marsden ym. 2018). Paikallisesti kestävä kalastus on luonnollinen osa tällaista järjestelmää.

Keskustelu pienimuotoisen kalastuksen merkityksestä erityisesti sosiaalisesti ja ekologisesti kestävässä elinkeinona on voimistunut globaalisti (Barragan-Paladines ym. 2017). Samalla tutkijat ovat ryhtyneet puhumaan yhä voimallisemmin pienkalastajien yleistävästä sosiaalisesta kamppailusta (*social struggle*), jolla pyritään edistämään oikeudenmukaisuutta ja turvaamaan vaikutusmahdollisuuksia. (Bavinck ym. 2018). Kuten edellä todettiin, Suomessa voimakkaita äänenpajia on toistaiseksi kuultu harvoin. Itämeren alueen kalatalousryhmien yhteistyöhanke voidaan kuitenkin nähdä esimerkkinä hylje- ja

merimetsokiistoihin kytkeytyvästä sosiaalisesta kamppailusta. Siinä eri alueiden edustajat pyrkivät yhteistuumiin löytämään ratkaisuja hyl-

keiden ja merimetsojen kalastukselle aiheuttamiin ongelmiin (Taani 2018).

Lähteet ja kirjallisuus

- Aalto, Tapio 2015. Merimetsaa koskevat Is-lain mukaiset poikkeusluvut V-S ELYn alueella. Alustus Merimetsotyöryhmässä 9.12.2015. Kalvosarja 14 s. <https://www.ymparisto.fi/download/noname/%7B21FF0512-79EA-4672-83FA-B0FF021BE6CB%7D/117767>
- Andersson, Kjell & Minna Lehtola 2011. Regulating the New Equine Industry in Finland. Wicked Problems, Governance Models and Gendered Power Structures. *Sociologia Ruralis* 51(4): 387–403.
- Balint, Peter, Stewart, Ronald, Desai, Anand & Walters, Lawrence 2011. Wicked Environmental Problems. Managing Uncertainty and Conflict. Island Press, Washington.
- Barragán-Paladines, María José, Ratana Chuenpagdee, Nicole Franz & Svein Jentoft (eds) 2017. The Small-Scale Fisheries Guidelines. Global Implementation. Mare Publication Series 14. Springer.
- Bavinck, Maarten, Svein Jentoft & Joeri Scholtens 2018. Fisheries as social struggle: A reinvigorated social science research agenda. *Marine Policy* 94: 46–52.
- Carss, David & Mariella Marzano 2012. Introduction and background to Intercafé's social, cultural and legal perspectives. In: Marzano, Mariella & Carss, David N. (eds) *Essential Social, Cultural and Legal Perspectives on Cormorant-fisheries Conflicts*. COST Action 635 Final Report IV. Pp 9–19.
- Cheyne, Ilona 2012. Legal institutions and instruments in EU law. In: Marzano, Mariella & Carss, David N. (eds) *Essential Social, Cultural and Legal Perspectives on Cormorant-fisheries Conflicts*. Intercafé-project. COST Action 635 Final Report IV. Pp. 87–97.
- Conklin, Jeff 2005. *Dialogue Mapping: Building Shared Understanding of Wicked Problems*. Wiley, New York.
- Eklund, Erland 1994. Kustfiskare och kustfiske i Finland under den industriella epoken. Studier i en yrkesgrupps yttre villkor, sociala skiktning och organisation 1860–1970. SSKH Skrifter 5. Universitetsstryckeriet, Helsingfors.
- Emmelin, Lars 2000. Nordisk miljöförvaltnings professionskultur och några aktuella frågeställningar i miljöpolitiken. *Tidskrift för Samfunnsforskning* 41(3): 486–517.
- Hansson-Forman, Katarina, Elsa Reimerson, Annelie Sjölander-Lindqvist & Camilla Sandström 2018. Governing Large Carnivores—Comparative Insights from Three Different Countries. *Society & Natural Resources*, 31(7): 837–852.
- Hiedanpää, Juha 2013. Institutional Misfits: Law and Habits in Finnish Wolf Policy. *Ecology and Society* 18(1). DOI: 10.5751/ES-05302-180124
- Kooiman, Jan 2003. *Governing as governance*. SAGE Publications, London. 249 s.
- Knight, John (toim.) 2000. *Natural Enemies: People-Wildlife Conflicts – An Anthropological Perspective*. Routledge, London ja New York.
- Leong, Kristen M., Daniel J. Decker, T. Bruce Lauber, Daniela B. Raik & William F. Siemer 2009. Overcoming jurisdictional boundaries through stakeholder engagement and collaborative governance: Lessons learned from White-tailed deer management in the U.S. Teoksessa: Kjell Andersson, Erland Eklund, Minna Lehtola & Pekka Salmi (toim.): *Beyond the rural-urban divide: Cross-continental perspectives on the differentiated countryside and its regulation*. Research in rural sociology and development vol. 14. Emerald. United Kingdom. Ss. 221–247.
- Ludwig, Donald 2001. The Era of Management Is Over. *Ecosystems* (4): 758–764.
- Marsden, Terry, Paul Hebinck & Erik Mathijs 2018. Re-building food systems: embedding assemblages, infrastructures and reflexive governance for food systems transformations in Europe. *Food Security* 10: 1301–1309.
- Merikarvian kunnan merimetsotyöryhmä 2014. Merimetsakolonioiden vaikutukset Merikarvialla v. 2014. Kyselyraportti.
- Merimetsotyöryhmä 2016. Työryhmän raportti 6.4.2016, Ympäristöministeriö. Saatavissa: <https://www.ymparisto.fi/download/noname/%7B7BEA039BD-F154-4E2B-8B85-D8B0F406B712%7D/117793> [2.4.2019.]
- Mitchell, Ronald, Bradley Agle & Donna Wood 1997. Towards a theory of stakeholder identification. Defining the principle of who and what really counts. *Academy of Management Review*, 22(4): 853–856.

- Munro, Jennifer, Joanna Pearce, Greg Brown, Halina Kobryn & Susan A. Moore 2017. Identifying 'public values' for marine and coastal planning: Are residents and non-residents really so different? In *Ocean & Coastal Management* 148: 9–21.
- Nordberg, Kenneth 2018. Skarvens och sälens socioekonomiska konsekvenser i Österbotten och Finland – En fallstudie av wicked problems, Närings-, trafik-, och miljöcentralen, Rapporter 5/2018.
- Nordberg, Kenneth & Pekka Salmi 2019. Addressing the gap between participatory ideals and the reality of environmental management: The case of the cormorant population in Finland. *Environmental Policy and Governance* 2019, 1–11.
- Nyqvist, Marina 2019. Miljöministeriet vägrar ge fiskerimyndigheterna plats i skarvarbetsgruppen. *Fiskarposten* 2019, s. 10.
- Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan alueellinen merimetsöyhteistyöryhmä 2017. Pohjanmaan rannikkoalueen merimetsön toimenpidesuunnitelma. Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus. Raportteja 60. http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/146312/Raportteja_60_2017.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Raisio, Harri 2010. Embracing the Wickedness of Health Care, Essays on Reforms, Wicked Problems and Public Deliberation, *Acta Wasaensia* No 228, Social and Health Management 5, Universitas Wasaensis.
- Rannikko, Pertti 2008. Postproduktivismi metsässä. Teoksessa: Karjalainen, Timo, Pentti Luoma & Kalle Reinikainen (toim.). *Ympäristösosiologian virrat ja verkostot*. Juhlakirja professori Timo Järvikosken 60-vuotispäivänä. Oulun yliopisto. 83–95.
- Rannikko, Pertti & Pekka Salmi 2018. Towards Neo-Productivism? – Finnish Paths in the Use of Forest and Sea. *Sociologia Ruralis* 58(3): 625–643.
- Ranta-aho, Kari 2016. Kokemuksia hylje- ja merimetsoneuvottelukunnan toiminnasta ja tavoitteista. Varsinais-Suomen ELY-keskus/Kalatalouspalvelut-yksikkö. Alustus merimetsöyryhmässä 4.1.2016. <https://docplayer.fi/38539450-Kokemuksia-hylje-ja-merimetsoneuvottelukunnan-toiminnasta-ja-tavoitteista.html>
- Rittel, Horst & Melvin Webber 1973. Dilemmas in a General Theory of Planning. *Policy Sciences* 4: 155–169.
- Ronkainen, Eila 2006. Onko merimetsä tervetullut lisä Satakunnan linnustoon? Alueen asukkaiden näkemyksiä merimetsöistä ja niiden vaikutuksista. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Kala- ja riistaraportteja nro 392.
- Russell, Ian, Bruce Broughton, Thomas Keller & David Carss 2012. The INTERCAFE Cormorant Management Toolbox. Methods for reducing Cormorant problems at European fisheries. INTERCAFE COST Action 635 Final Report III. http://www.intercafeproject.net/pdf/Cormorant_Toolbox_Manual_FOR_WEB.pdf
- Rönn, Carina 2013. Skarvens inverkan på fisket i kustområdet i Österbottens. Raportti. 47 s.
- Salmi, Juhani, Pekka Salmi & Pentti Moilanen 2010. Ammattikalastus ja merimetsä. Merestä elantoon hankkivien näkemyksiä. Riista- ja kalatalous – Selvityksiä 1/2010.
- Salmi, Pekka 2009. Rural resource use and environmentalisation: governance challenges in Finnish coastal fisheries. *Maaseudun uusi aika. Finnish Journal of Rural Research and Policy, Special Issue* 2/2009. Volume 17: 47–59.
- Salmi, Pekka 2013. Ohjauksesta vuorovaikutukseen – Kalastuksen hallinnan haasteet. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 64. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere. 58 s.
- Salmi, Pekka 2015. Lintu vai kala? Merimetsäkiistoista Euroopassa. *Kalastaja* 2/2015, s. 6–7.
- Salmi, Pekka & Juhani Mellanoura 2019. Finnish small-scale fisheries: marginalisation or revival? Teoksessa Pascual Fernandez, J., Pita, C. & Bavinck, M. (toim.) *Small-Scale Fisheries in Europe: Status, resilience and governance*. MARE publication series, Springer. In Print.
- Sarlin, Annastina 2002. Mellanskarvens (*Phalacrocorax carbo sinensis*) introduktion till Finland, ett välkommet tillskott till vårt ekosystem? Åbo Akademi. Seminarium i miljöbiologi. 17 s.
- Setälä, Jari, Hannu Harjunpää, Mikko Jaukkuri, Esa Lehtonen, Juhani Mellanoura, Jari Niukko, Tapio Keskinen, Pekka Salmi & Kaija Saarni 2019. Kalastuksen olosuhdekatsaus 2017. Kalvosarja. Luonnonvarakeskus (Luke). <https://merijakalatalous.fi/wp-content/uploads/Ammattikalastuksen-olosuhdekatsaus-2017.pdf>
- Song, Andrew M., Jahn P. Johnsen & Tiffany H. Morrison 2017. Reconstructing governability: How fisheries are made governable. *Fish and Fisheries*. 2017, 1–13.
- Strickland-Munro, Jennifer, Halina Kobryn, Greg Brown & Susan A. Moore 2016. Marine spatial planning for the future: Using Public Participation GIS (PPGIS) to inform the human dimension for large marine parks. *Marine Policy* <http://dx.doi.org/10.1016/j.marpol.2016.07.011>

- SYKE 2018. Merimetsoseuranta 2018. Suomen ympäristökeskus SYKE. Julkaistu 9.8.2018, päivitetty 7.11.2018 https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Lajit/Lajien_seuranta/Merimetsoseuranta
- Sörlin, Sverker 2013. Reconfiguring environmental expertise. *Environmental Science & Policy* 28: 14–24. DOI:10.1016/j.envsci.2012.11.006.
- Taanila, Esko 2018. Kalatalousryhmät yhteistyössä. *Kalastaja* 2018, s. 5.
- Weick, Karl & Karlene Roberts 1993. Collective Mind in Organizations: Heedful Interrelating on Flight Decks. *Administrative Science Quarterly* 38: 3, 357–381.
- Whitehouse, Andrew 2015. Anthropological approaches to conservation conflicts in *Conflict in Conservation – Navigating Towards Solutions*, Redpath Stephen, Gutierrez R. J., Wood Kevin, Young Juliette (Eds), Cambridge University Press: Cambridge.
- UNECE 1998. Convention on access to information, public participation in decision-making and access to justice in environmental matters. The United Nations Economic Commission for Europe, Aarhus.
- Ympäristöministeriö 2005. Merimetson kannanhoitosuunnitelma. Ympäristöministeriön moniste 161.
- Ympäristöministeriö 2010. Ohjekirje luonnonsuojelulain 49 §:n säännöksen soveltamisesta merimetsoa koskeviin poikkeuksiin lajirauhoitussäännöksistä (YM 1/5713/2010). 5 s. <https://docplayer.fi/2582496-Elinkeino-liikenne-ja-ymparistokeskukset.html>

MAIJA HALONEN
Ph.D, Early Stage Researcher
University of Eastern Finland

Booming, busting – turning, surviving?

Lectio praecursoria at the University of Eastern Finland, 18 October 2019

The latest Programme of the Finnish Government (2019, 7) states: “A dynamic, thriving and socially strong Finland, will be built on the combined successes of the Greater Helsinki region, growing city regions, sub-regions, and rural areas alike.” The same document also states: “Especially the metropolitan area and larger cities will be identified as strategically important areas of growth and sustainable development” (ibid., 109). The latter perspective is further emphasised in a comment (ELSA 5.3.2019) concerning the future focus of regional policies: “The new regional structure will be based on larger urban areas and fast connections between them.” Taken together, this easily leads to a question: “What is the point of feeding any more money there, to those kinds of regions, draining regions?” as has been asked by the member of parliament (Halonen 2019). Draining regions by statistics—which seem to be drowning after decades of declining population, employment, services and birth rates, such as the peripheries located in eastern Finland, Lieksa being one of them.

Peripheries in the waves of impulses

These comments describe the views of the contemporary societal environment through which the positions of different places are shaped and defined.

In principle, the success of peripheral rural areas is seen as a part of a dynamic Finnish society, but the strategic role and success of peripheries are less easy to qualify. Or is correct that only those rural peripheries, which manage to be resilient by a certain standard, will be part of this Finnish success story? As referring to the fuzzy concept of resilience that has been incorporated into the vocabulary of policies and research during the period in which this dissertation was written.

The sustainability and environmental concerns—aka the new drivers of the global revolution—are playing their part in this ensemble (e.g. Perez 2013; Kurki & Wilenius 2015). Again, the global drivers turn the heading of peripheries within resource-rich countries. Sustainable change that favours the replacement of harmful resources with less harmful materials may open up new economic possibilities. But on the other hand, climate change and the preservation of biodiversity may push in another direction—at least, towards a new way of thinking concerning the use of nature. The beliefs regarding biotechnology and renewable energy as future development areas might be shared, but the details of the upcoming evolution are very unpredictable (see Betz et al. 2019), even for forecasting and policy experts, let alone for actors making decisions about the future development in different localities.

This context reflects just a piece of global and national impulses that affect the peripheries and to which locals should adapt. My personal interest to this topic stems from simply wondering how these peripheries relate to their socio-economic environment, and what could be found when scrutinising the decline but also looking beyond this decline. When I began this research, peripheries as a research theme seemed anything but trendy in this highly urbanised time. However, that turned out to be the reason why this approach is significant and needs to be examined. The diversity of places may be acknowledged, but so often the focus is aimed at the urban centres and thus less at the rural peripheries. The debate on natural resources is highly topical right now, but rarely is the focus on peripheral communities—in the middle of those natural resources. We may remember, from stories or experiences, the massive structural change that threw people and jobs from forested peripheries to urban centres, but how many remember or know the previous or following steps? Can the present development be better understood by looking at the patterns of transformation and adaptation of the past?

Booming and busting in case of Lieksa

On the whole, these kinds of observations and questions led to the aim of this thesis: to increase the understanding of the socio-economic evolution and resilience of resource peripheries in the long-term. The frame was further narrowed to peripheries in advanced economies in the global North that are dominated by coniferous forests, which mostly concern parts of Canada, the Nordic countries, and Russia. Evolution and resilience were examined through an in-depth case study, that of Lieksa, which allowed paying attention to the context- and place-specific conditions and development patterns since the early 20th century.

The local industry life cycles were taken as the starting and ending point of the examination. These life cycles were ordered by the appearance of their booming pace, starting with the lake iron ore and ending with the potential new cycle of bio-

energy. Finally, four phases of development were revealed with specific crisis-ridden turning points. The first phase showed the evolution of the community from the lengthy pioneering period to the major boom of the forest sector. The second phase presented the major bust in the primary sector and the recovery by industrial growth. The third phase proceeded from the bust of manufacturing to problems with recovery. In the final, the fourth phase, a minor recovery with a potential new boom were identified.

Most commonly, the change has taken a different route in the periphery than at the centres: sometimes appearing with delay, at times influencing different industries and livelihoods, and at other times taking an opposing direction, or even bypassing the most significant effects of renewal. In conclusion, it can be stated that societal revolutions have also had major influences on peripheral industry life cycles, but the consequences have varied in space in both temporal and spatial dimensions.

The external impulses have flooded the periphery as forms of extreme shocks like wars and economic crises, global techno-economic revolutions and megatrends as Fordism and urbanisation, sectoral techno-economic progresses, and political changes in many scales. Yet without the existence of the special dependencies, capacities, and reactions of local actors, the local evolution would not have been possible. As found in previous research on peripheries—and as holds true in this case—the techno-economic shifts appeared as significant revolutionary drivers of mutation, but the local consequences were highly connected with the way institutions were harnessed to drive the mutation forward. The results also revealed that even if the techno-economic revolutions have such significant weight in evolution in general, a whole sector manifesting renewal might appear solely by an institutional basis. The dissertation concludes that the content and the weight of different mechanisms, as well as the relations between different mechanisms, vary not only according to different phases, but also according to different industries in a single phase.

As stated, local adaptation has not been influenced by local actors only, but it has also been assisted or hindered by factors that are under the agency of external actors. Nevertheless, the more failures and disruptions that have appeared in the external environment, the more resilient the local actors themselves have been pressured to be. For the locals, the adaptation has required increasing tolerance towards external impulses and constant renewal to bounce forward in spite of repetitive bursts and restructuring phases.

‘Visible renewal’ became observable when one industry increased while a previous one declined. In Lieksa, such visible renewal has appeared, for instance, when the lake iron ore was shaken out and the forest industries expanded, as well as when agriculture and forestry declined and manufacturing increased. ‘Invisible renewal’ has existed even if an industry or some other field in the community has been facing decline as a whole. In Lieksa, ‘invisible renewal’ has been observable when local actors have found new ways to survive through the turbulent times or have even benefited from the change. In such cases, renewal has varied from specialisation to process-innovation and reorganisation of services. Renewal has also often required adopting and exploiting new values and practices.

Interpretations through human geography

The long-term evolution of a periphery was approached through the lenses typical of human geographers (e.g. Boyle 2015). By concentrating on activities and population located in resource peripheries, this thesis sought to describe and explain one aspect of the variation of human activities and ways that human beings are geographically inhabited. Because of the variation, activities tend to be unevenly distributed, which was here seen as a part of explaining the development of peripheries, as well as their vulnerable position in a wider socio-economic context. In this dissertation, the focus was placed on peripheries whose major booms were highly guided by the possibility to expand the economic use of forests. Thus, without

paying attention to the relationship between humans and the natural environment, the understanding of the development of the *resource* periphery could not be reached.

Like any other place, Lieksa is located in certain coordinates that give the starting point for defining its geographical context. However, the *relative* location and how it changes are the key issues here. How relatively near or far is this periphery located from other places? How do the changes in distribution of economic activities, and in concentration and dispersion, shape the relative location? The changes in relative location are seen to be realised by the movements and connections of places which can be scrutinised by different types of diffusion. Here the physical relocation of people, jobs and businesses—in and out of the periphery—present diffusion through which the developmental changes can be described, whereas the spread of technological innovation, economic progress and institutional ideas are seen as different dimensions of expansion diffusion, through which the changes can be explained.

Although the generalities of certain types of resource peripheries created the frame, my focus was on the particularities of a periphery. This place was examined through the unique physical environment and ways that it is organised, the methods of acting and the direction of the development. Finland, as the societal context, created the formal region with which the development of a periphery has been highly connected. In addition, through social and economic processes, this periphery has become a part of various functional regions, which harks back to the idea of defining places by the variation of human activities and positions, as centres and peripheries.

General economic geographies and place-specific restructuring

This doctoral dissertation was conducted using the processual research design and built upon two scientific articles, three scientific book chapters and the synopsis. The examination has proceeded from a description of the phenomenon to deeper findings explaining different aspects and causalities.

The theory-conceptual framework in all five articles and the synopsis were based on evolutionary economic geography and regional resilience, through which this thesis was placed under the umbrella of economic geography. Evolutionary economic geography and resilience studies were regarded as originating from general, aspatial concepts which are relevant in explaining the development of different places, but which also need to be complemented with place- and time-specific reading. In practice, the 'voices from the periphery' were raised alongside the dominant voices producing theory (cf. Massey et al. 1999, 20).

The restructuring of peripheries was used as the context-conceptual framework that specified the nature of the examination and placed an emphasis on a certain type of place-specific approaches. This concept is linked to the transformation processes with destructive and renewing factors, which has led to new socio-economic structures. Such a framework has been utilised to describe and

explain, namely, the development of remote resource communities. For decades, this type of examination has been part of the interest of a group of researchers coming from the University of Eastern Finland, and the former University of Joensuu. For one's part, this dissertation continues its legacy.

Acknowledgements

This dissertation was supported by the Department of Geographical and Historical Studies, The Karelian Institute and the Department of Social Sciences. Thanks are also given to the Kone Foundation, the North Karelia Regional Fund of the Finnish Cultural Foundation, The Finnish Concordia Fund and the Kyösti Haataja Foundation for funding of this dissertation. Furthermore, an international research project "Transformation of resource towns and peripheries" had a major impact on carrying out of this doctoral thesis.

Halonen, Maija, 2019. *Booming, Busting – Turning, Surviving? Socio-economic evolution and resilience of a forested resource periphery in Finland*. Publications of the University of Eastern Finland Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 205. Available at http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-3200-6/urn_isbn_978-952-61-3200-6.pdf

Bibliography

- Betz, Ulrich A.K., Frederick Betz, Rachel Kim, Brendan Monks & Fred Phillips 2019. Surveying the future of science, technology and business – A 35 year perspective. *Technological Forecasting & Social Change* 144: 137–147. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2019.04.005>.
- Boyle, Mark 2015. *Human geography: a concise introduction*. Wiley Blackwell, Chichester & Malden.
- ELSA 5.3.2019. Etelä- ja Länsi-Suomen alueiden kannanotto EU:n alue- ja rakennepoliitiikan ohjelmakauden 2021–2027 valmisteluun. Saatavissa: https://www.uudenmaanliitto.fi/files/23403/ELSA-alueiden_kannanotto_ohjelmavalmisteluun.pdf. [Viitattu: 20.9.2019]
- Halonen, Maija 2019. The long-term adaptation of a resource periphery as narrated by local policy-makers in Lieksa. *Fennia* 197(1): 40–57. <https://doi.org/10.11143/fennia.74368>.

- Kurki, Sofi & Markku Wilenius 2015. Organisations and the sixth wave: Are ethics transforming our economies in the coming decades? *Futures* 71: 146–158. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2014.09.001>.
- Massey, Doreen, John Allen, Philip Sarre, Ed Hall, Steve Pile & Michael Pryke 1999. *Issues and debates*. Teoksessa: Massey, Doreen, John Allen & Philip Sarre (toim.) *Human Geography Today*. Polity Press, Cambridge.
- Perez, Carlota 2013. Unleashing a golden age after the financial collapse: Drawing lessons from history. *Environmental Innovation and Societal Transitions* 6: 9–23. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2012.12.004>.
- Programme of Prime Minister Antti Rinne's Government 2019. *Inclusive and competent Finland – a socially, economically and ecologically sustainable society*. Publications of the Finnish Government 2019:25. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161664/Inclusive%20and%20competent%20Finland_2019_WEB.pdf?sequence=7&isAllowed=y. [Viitattu: 15.9.2019]

ANTTI PUUPPONEN
YTT, yliopistonopettaja
Jyväskylän yliopisto

Huomisen maaseutu

Elina Hiltunen
Tulossa huomenna.
Miten megatrendit
muokkaavat
tulevaisuuttamme.
Docendo 2019.
336 sivua.

Futuristi ja kauppatieteiden tohtori Elina Hiltunen on kirjoittanut tulevaisuutta luotaavan tietokirjan: *Tulossa huomenna – Miten megatrendit muokkaavat tulevaisuuttamme*. Teoksen takakannessa esitetään lukuisa joukko tulevaisuuteen liittyviä kysymyksiä, joihin Hiltunen aikoo ottaa kantaa. Näistä tärkeimmäksi nousee kysymys: onko meillä toivoa? Tartuin kirjaan uteliaisuudella: löytyisikö sisällöstä uusia ajatuksia huomisen maaseudusta? Jokainen maaseutututkija on kuullut kaupungistumisen megatrendistä, johon joissakin puheenvuoroissa tuntuu sisältyvän myös ajatus syrjäseutujen vääjäämättömästä tyhjenemisestä ja maaseudun valojen sammumisesta. Mutta voisiko Hiltusen teoksesta löytyä uudenlaista toivoa myös maaseudulle?

Toisinaan tuntuu, että nykyään kaikki puhuvat megatrendeistä. Hiltunen toteaaakin, että megatrendeihin liittyy väärinymmärrystä ja koko termi on kokenut sen vuoksi inflaatiota. Vaikka rajanveto voikin olla välillä vaikeaa, niin on silti hyvä erottaa megatrendit muista trendeistä tai ohimenevistä muotioikuista. Päätöksenteon eri tasoilla kuitenkin tarkastellaan megatrendejä, ja isojaakin päätöksiä perustellaan oletetuilla megatrendeillä.

Hiltusen mukaan megatrendin käsitteen lanseerasi alun perin 1980-luvun alussa John Naisbitt, jonka aiheetta käsitellyt teos nousi bestselleriksi. Megatrendit muodostuvat hitaasti,

mutta toteutuessaan ne vaikuttavat elämään laajasti ja varsin pitkäkestoisesti. Hiltusen mielestä kymmenen tämän hetken keskeisintä megatrendiä ovat: 1) ilmastomuutos, 2) väestönkasvu, 3) väestörakenteen muutos, 4) kaupungistuminen, 5) globalisaatio, 6) varallisuuden ja kulutuksen kasvu, 7) eriarvoisuuden kasvu, 8) ympäristön saastuminen ja resurssien väheneminen, 9) digitalisaatio ja 10) teknologian kehitys.

Ilmastomuutos on selkeä megatrendi, joka vaikuttaa kaikkeen tekemiseen, eikä vähiten maaseutuun. Ilmastomuutoksen myötä Suomeen tulee uusia kasvi- ja eläinlajeja. Niiden ohella tulee uusia tuholaisia ja taudinaiheuttajia, joilla on vaikutusta ruoantuotantoon. Ilmastomuutoksen yhteydessä Hiltunen sivuaa myös hiilinielukeskustelua. Puuston kasvaminen ja pitkäikäiset puuvalmisteiset tuotteet ovat tässä mielessä tärkeitä. Sitä kautta maaseutu näyttäytyy entistä tärkeämmältä etenkin, kun puhutaan toiveikkaan tulevaisuuden luomisesta.

Maaseudun kannalta teoksen kiinnostavinta antia on luku Mitä syömme tulevaisuudessa? Hiltunen lähtee liikkeelle tunnetuista skenaarioista, kuinka ruoantuotannon täytyy kasvaa suhteessa maailman väkiluvun kasvuun. Arviot ovat hurjia, vuoteen 2050 tarvitaan merkittävää tuotannon lisäystä, jotta väki saadaan ruokittua, ja samalla tietysti hiilijalanjälki kasvaa. Hiltunen käy läpi myös monet muut ruokajärjestelmän ongelmat: ilmastomuutoksen, ruokahävikin, nälän ja liikaravitsemuksen. Hiltunen kritisoi epäsuorasti tuotannon tehokkuuden paradigmaa. Toisaalta hän pyrkii kumoamaan esimerkiksi tiettyjä luomutuotannon paremmuuteen liittyviä uskomuksia.

Hiltunen osallistuu teoksessaan myös ajankohtaiseen lihakeskusteluun. Hän osoittaa lukujen valossa selkeän lihantuotannon globaalin kasvun, ja edelleen vallalla olevan suuren lihankulutuksen, jonka kärkeimaita ovat etenkin Yhdysvallat ja Australia. Hiltunen ei juuri silittele kotimaistakaan eläintuotantoa, vaan toteaa yksiselitteisesti: "Lihan syöminen ja maitotuotteiden käyttäminen ei ole tulevaisuuden kannalta kestävä" (s. 109). Samalla hän myöntää kuitenkin, että tämänkaltaiset väitteet eivät miellytä kaikkia ja huoli liha-alan työllisyysnäköymistä on aiheellinen. Hiltunen uskoo, että ainakin osin ongelmia voidaan ratkoa teknologian avulla ja laboratoriolihankasvatuksella. Tässä yhteydessä maaseutututkija jää jotenkin kaipaamaan syvällisempää analyysiä eläintuotannosta ja sen yhteydestä maaseudun elämäntapaan (ks. esim. Luoma 2002, 269-270). Eläintuotannolla on kuitenkin talous- ja ympäristökysymysten ohella laajaa merkitystä koko maaseutukulttuurille. Samoin teoksessa olisi voinut pohtia pidemmällekin, miten paljon esimerkiksi maidontuotannossa tehdään tällä hetkellä työtä hiilineutraalisuustavoitteiden eteen koko tuotantoketjun osalta. Ainakin kotimaisilla markkinoilla operoivat Valio ja Arla ovat viime aikoina eri medioissa ilmoittaneet tavoittelevansa hiilineutraalia tuotantoketjua (mm. Maaseudun Tulevaisuus 2019, Taloussanomien 2019). Karjanlannan yhteydestä biokaasutuotantoon on kuitenkin teoksessa ansiokasta pohdintaa, niinpä Hiltunen kutsuukin lantaa hauskaasti tulevaisuuden "ruskeaksi kullaksi".

Teoksessa esitetään kritiikkiä elintarvikkeiden liiallista prosessointia kohtaan ja kuvataan muutamia laajasti kuohuttaneita ruokaskandaaleja. Hiltunen tekee mielenkiintoisia huomioita ruokaväärännöksistä ja elintarvikkeisiin liittyvästä rikollisuudesta. Ehkä nämä herättävät tulevaisuudessakin laajemman kiinnostuksen lähiruokaa ja paikallisuutta kohtaan, jotka näyttävät nousevan pintaan tietynlaisissa sykleissä. Hiltunen jättää tämän

ulottuvuuden kuitenkin omista pohdinnoissaan aika vähäiselle käsittelylle. Hän kyllä peräänkuuluttaa puhtaan tuotannon merkitystä, mutta samalla haluaa laittaa panoksia erityisesti innovointiin ja teknologiaan. Nämä eivät tietenkään ole toisiaan poissulkevia. Ehkä maaseutututkija miettii tässäkin, miten maaseutu voisi enemmän hyötyä paljon puhutuista ja trendikkäistä start-up-yrityksistä, joita elintarvikealallakin näyttää kehittyvän.

Teoksessa pohditaan laajasti myös veden ja luonnonresurssien riittävyyttä sekä muita ympäristökysymyksiä. Kiertotaloudesta Hiltunen on selvästi innostunut, ja hän kutsuukin sitä loistavaksi innovaatioksi. Kiertotalousajattelua käsitellään kuitenkin melko vähän maaseudun näkökulmasta. Sen sijaan Hiltunen kertoo mielenkiintoisen esimerkin saksalaisesta konsulttitoimisto Drees & Sommerista, joka perustaa rakennussuunnittelunsa omaperäiselle ajattelulle materiaalien kierrosta. Toimintamallin mukaan rakennusten materiaalit valitaan niin, että jo rakennusvaiheessa tiedetään niiden käyttöikä ja sen jälkeinen uusiokäyttökohde. Tällöin rakennuksen käyttäjän ei tarvitse omistaa rakennusta, vaan hän periaatteessa voi vuokrata rakennuksen materiaalit rakennuttajalta. Näin rakennuksen merkitys on aivan eri sen elinkaaren päässä verrattuna siihen, miten on totuttu ajattelemaan. Rakennus ei siis ole enää ongelmallinen ympäristön kannalta, vaan se toimii uusien tuotteiden valmistusmateriaalina. Tämän mallin uskoi olevan tulevaisuudessa sovellettavissa moneenkin paikkaan ja muokkaavaan niin rakennustapaa kuin ajatteluamme omistamisesta ja taloudesta.

Näiden teemojen lisäksi teoksessa otetaan kantaa maailmanlaajuisiin terveyskysymyksiin, globalisaatioon, digitaalisuuteen, tekoälyyn ja muuhun pitkälle vietyyn teknologiseen kehitykseen. Hiltunen kytkee näitä kysymyksiä myös päivänpoliittisiin aiheisiin, kuten populismin ja vihapuheen esiinnousuun. Näiltä ei ole tietysti suojassa kukaan, ja siten ne koskettavat myös toimintaa maaseudulla.

Kokonaisuutena Hiltusen teos on mielenkiintoista luettavaa. Teos on koottu laajasta ja ajankohtaisesta tausta-aineistosta. Hiltunen juoksuttaa lukijan nähtävälle valtavan tietomäärän. Insinööriataisena hän kertookin rakastavansa lukuja ja kaavoja. Niiden avulla on uskottavasti haettu perusteluja megatrendien kehittymiselle. Samanaikaisesti Hiltunen vaikuttaa olevan ajatuksiltaan myös varsin teknologiaoptimistinen. Niinpä teoksen voisikin ympäristöpolitiikan kentässä mieltää jatkavan niin kutsuttuja ekomodernisaatioteorioiden perinteitä. Näissä teorioissa on monesti kytkeytynyt yhteen teknologinen kehitys ja kulttuurinen muutos (ks. Massa 2009, 32–35).

Etukäteen ehkä odotin, että teos tarjoaisi enemmän suoraan maaseutuun kohdistuvia teemoja. Ei jää silti epäselväksi, että mainitut megatrendit vaikuttavat monella tapaa myös maaseutuun, ja niiden yhteisvaikutus voi olla voimakas ja arvaamatonkin. Megatrendeillä näyttääkin olevan paljon yhteisiä rajapintoja. Esimerkiksi ilmastonmuutos, väestömuutokset ja eriarvoisuuden kasvu itsestään selvästi kytkeytyvät aina jotenkin toisiinsa.

Teos inspiroi myös pohtimaan maaseudulla toimimisen edellytyksiä vallitsevien megatrendien maailmassa. Juuri tämä on ollut Hiltusen tarkoituksin. Teos on tarkoitettu nimenomaan ennakoituvuuden ja skenaarioiden pohtimisen apuvälineeksi. Siinä mielessä se soveltuu yhtä hyvin maaseudun kuin kaupunkienkin kehityksen tarkasteluun. Megatrendeistä ja maaseudusta puhuttaessa voisi ajatella, että juuri suomalaisella maaseudulla on nyt tarjota monia sellaisia asioita, joille on hektisessä ja uhkia täynnä olevassa maailmassa kysyntää: hiiliviljelyn ja puhtaiden vesivarojen ohella tähän lukeutuvat ainakin melusaasteen välttäminen, asumisen väljyys ja mahdollisuus pitkälle vietyyn omavaraisuuteen. Mikäli on uskominen vaihtoehtoihin talouden malleihin ja talouskasvun ongelmallisuuteen, niin näille voi olla tulevaisuudessa laajempaa kysyntää.

Hiltunen päättää teoksen luettelemalla YK:n Agenda 2030:een sisältyvän 17 tavoitteen listan. Tavoitteet ovat tulevaisuuden suhteen toiveikkaita. Hiltusen mukaan teknologia voi lopulta auttaa maailman suurten ongelmien ratkaisuihin paljonkin, mutta sen lisäksi tarvitaan yhteistyötä ja vaikeita poliittisia päätöksiä. Ajatus niistä sisältyy myös YK:n tavoitteisiin. Hiltusen mukaan tarvitaan kuitenkin ennen kaikkea oman ajattelun muuttamista. Se on toivoa herättävää myös maaseudun kannalta: maaseutu voi oikein ajateltuna olla ratkaisu moneenkin kysymykseen, joita megatrendit asettavat. Teoksen perusteella tuota ajatustyötä kannattaa jatkaa.

Kirjallisuus

- Hiltunen, Elina 2019. Tulossa huomenna. Miten megatrendit muokkaavat tulevaisuuttamme. Jyväskylä, Docendo Oy.
- Luoma, Pentti 2002. Vihreät viirit. Muutos ja pysyvyys Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliiton ympäristöpoliittisissa näkemyksissä vuosina 1980–2000 Maataloustuottaja -lehden valossa. Oulu, Oulu University Press.
- Maaseudun Tulevaisuus 2019. Arla tähtää hiilineutraaliksi ja kertoo miten aikoo onnistua – meijerijätit vihertävät imagoaan urakalla, 12.3.2019. <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/maatalous/artikkeli-1.393239> (viitattu 17.11.2019).
- Massa, Ilmo 2009. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen paradigmien ja keskeisimmät suuntaukset. Teoksessa Massa, Ilmo (toim.) Vihreä teoria – Ympäristö yhteiskuntateorioissa. Helsinki, Gaudeamus Helsinki University Press.
- Taloussanomien 2019. Valion uudella ohjelmajohtajalla on horjumaton luotto viljelijöiden ympäristötahtoon ja vuoteen 2035 – ”Uskon, että luomme uuden normaalin elintarvikealalle” <https://tinyurl.com/t7ol7ka> (viitattu 17.11.2019).

ANTTI PUUPPONEN
YTT, yliopistonopettaja
Jyväskylän yliopisto

KAISU KUMPULAINEN
YTT, yliopistonopettaja
Jyväskylän yliopisto

Enemmän vuorovaikutusta, vähemmän vastakkainasettelua

Palkittu maaseutugradu tarkastelee paikkaperustaista kehittämistä

Maaseudun uusi aika -yhdistyksen gradupalkinnosta on muodostunut vuosittainen perinne. Vuoden 2019 gradupalkinnon sai Nelli Eerikäinen Vaasan yliopistosta tutkielmallaan ”Paikkaperustaisen kehittämisen tekijät ja näkijät. Case YHYRES-yhdistys maaseudun kehittäjänä vuonna 2030”. Palkinto luovutettiin elokuun maaseutututkijatapaamisessa Ähtärissä.

Kilpailuun ilmoittautui viisi hyvätasoista gradua eri yliopistoista. Ehdolla olleiden gradujen perusteella maaseutututkimusta tehdään tällä hetkellä useilla eri tieteenaloilla. Monet, toisistaan poikkeavatkin, näkökulmat ja teoriasuuntaukset ovat siten sovellettavissa myös maaseutututkimuksessa.

Palkinnon saamisen keskeisempiä kriteerejä oli hyvien tieteellisten käytäntöjen lisäksi se, kuinka työssä käsiteltiin maaseutua ja miten maaseudun kehittymisen ja kehittämisen näkökulma tulee esiin. Palkinnon voittaneen Eerikäisen tutkielmassa tämä tapahtuu paikkaperustaisen kehittämisen kautta.

Keskustelu paikkaperusteisesta kehittämisestä on maaseutututkimuksessa ajankohtainen teema, johon liittyy paljon mahdollisuuksia maaseudun kehityksen vahvistamiseen. Paikkaperusteinen kehittäminen korostaa paikallista tietämystä maaseutualueiden käy-

töstä ja pyrkii kytkemään tämän entistä tiiviimmin osaksi alueiden kehittämistä. Näin paikkaperusteisessa kehittämisessä tunnustetaan alueiden erilaisuus, joka tehostaa kehittämisresurssien käyttöä ja parantaa aluekehittämisen vaikuttavuutta.

Paikkaperusteisesta kehittämisestä on parhaillaan meneillään paljon tutkimusta, mutta Eerikäinen tuo aiheeseen kuitenkin myös uutta näkökulmaa, joka tapahtuu pitkälti omaperäisen aineiston kautta. Erityisenä tarkastelun kohteena työssä oli YHYRES-yhdistyksen toiminta. Palkitsemisessa huomioitiin myös työn metodologinen vaatavuus, sillä Eerikäinen soveltaa onnistuneesti delfoi-menetelmää.

Nelli Eerikäinen oli iloinen saadessaan gradupalkinnon. Palkitsemisen jälkeen Eerikäistä pyydettiin kuvailemaan, mitä hän itse ajattelee työnsä tulokista. Eerikäinen toteaa:

– Paikkaperustaista kehittämistä tarvitaan maaseutujen elinvoiman ylläpitämiseen ja kehittämiseen myös tulevaisuudessa. YHYRES-yhdistys ja muut Leader-ryhmät ovat omien maaseutualueidensa asiantuntijoita ja niiden tulisi olla mukana laajemmalla aluekehittämisen asetelmassa ja vuorovaikutuksessa. Maaseutu-kaupunkiaselman kehittyminen nousi etenkin YHYRES-yhdistyksen alueen kannalta tärkeäksi tulevaisuudentekijäksi. Lisäksi on tärkeää tarkastella kehitykseen vaikuttavia sisäsyntyisiä ja ulkosyntyisiä tekijöitä tasapuolisesti.

Nelli Eerikäinen (oik.) ja Maaseudun uusi aika ry:n varapuheenjohtaja Olli Lehtonen.
Kuva: Katja Rinne-Koski

Eerikäinen toivoo, että työstä on ollut apua YHYRES-yhdistyksen uuden ohjelmakauden suunnittelussa ja erityisesti tutkielman kohdealueella Kyrönmaalla. Tutkimustuloksista on mahdollisesti apua erilaisten kehitykseen vaikuttavien tekijöiden tunnistamisessa.

Tutkielmansa johtopäätöksissä Eerikäinen korostaa erilaisten sidosryhmien merkitystä kehittämisestä onnistumiselle. Samalla hän näkee, että maaseudun ja kaupunkien vastakkainasettelun sijaan katse tulisi suunnata vuorovaikutteisuuteen ja laajempaan alueelliseen kehitykseen. Tästä lieeneekin maaseutututkijoiden piirissä laaja yksimielisyys. Nykyisessä keskusteluilmapiirissä on hyvä pysähtyä välillä miettimään, kenen etuja kärkevä ja polarisoiva keskustelu loppujen lopuksi palvelee.

Gradupalkinnon voittajan valitsivat tällä kertaa yhdistyksen puheenjohtaja Kaisu Kumpulainen ja Maaseudun uusi aika -lehden päätoimittaja Antti Puupponen. Palkinnon luovutti yhdistyksen varapuheenjohtaja Olli Lehtonen. Gradupalkinnolla Eerikäinen itse näkee olevan laajempaakin merkitystä:

- Oli mukava saada työstä kunnianosoitus Maaseudun uusi aika -yhdistykseltä, ja gradupalkinnosta on varmasti hyötyä

omaa koulutusta vastaavaa työtä hakiessa tai jatko-opintoja ajatellen.

Vastavalmistuneena aluetieteilijänä Eerikäisestä olisi mielenkiintoista tehdä tulevaisuudessa työtä alueiden ja maaseudun kehittämisen parissa, eikä hän pidä jatko-opintojakaan poissuljettuna vaihtoehtona.

Palkinnosta päättäneet Kumpulainen ja Puupponen puolestaan kiittävät kaikkia kilpailuun osallistuneita graduntekijöitä. He kannustavat tutkielmien tekijöitä myös tulevaisuudessa osallistumaan maaseutugradukilpailuun. Maaseutututkimus tarjoaa monia mielenkiintoisia ilmiökokonaisuuksia, jotka ovat sidoksissa ihmisten arkipäivään ja hyvinvointiin. Niissä riittää tutkittavaa myös tulevaisuudessa.

Nelli Eerikäisen palkittu gradu "Paikkaperustaisen kehittämisen tekijät ja näkijät: case YHYRES-yhdistys maaseudun kehittäjänä vuonna 2030" on luettavissa osoitteessa <https://osuva.uwasa.fi/handle/10024/9608>

Ruoka, maatalous ja kestävyysmurros puhuttivat tutkijoita Jyväskylässä

Ympäristö- ja ilmastokriisin saattaa aistia oveista ulos astuessaan. Ajatus kriisistä tulee kuitenkin toisinaan näkyville enemmän siinä, miten asiasta uutisoidaan tiedotusvälineissä tai miten siitä keskustellaan esimerkiksi sosiaalisen median palveluissa. Toisaalta paljon puhutaan myös totuuden jälkeisestä ajasta ja politiikasta, jossa pyritään kieltämään koko kriisin olemassaolo ja hämärtämään siihen liittyvän tiedon olemusta. Tiedon luotettavuus vaatii siis entistä enemmän varmistusta ja samalla oman näkökulman muodostaminen on tullut vaikeammaksi. Medialukutaidosta ja lähdekriittisyydestä onkin tulossa eräänlaisia kansalaisen perustaitoja, ainakin jos haluaa osallistua mihin tahansa yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Ovatko tieto ja viisaus siis kriisissä? Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran (YHYS) ry:n vuosittainen syyskollokvio järjestettiin tänä syksynä Jyväskylässä 21.-22.11.2019 juuri tämä teeman ympärille, otsikolla ”Wisdom in Crisis”. Aihetta käsiteltiin monipuolisissa yleisluennoissa, joista vastasivat apulaisprofessori Nicole Klenk Toronton yliopistosta, dosentti Tero Mustonen Itä-Suomen yliopistosta, professori Rolf Lidskog Örebron yliopistosta ja erikoistutkija Taru Peltola Suomen ympäristökeskuksesta. Lisäksi kollokviossa pidettiin työryhmien kokoontumisia kuudesta eri teemasta.

Olimme mukana järjestämässä työryhmää otsikolla ”Promoting Sustainable Food Systems”, jossa kiinnostuksen kohteena olivat kaikki erilaiset ruokajärjestelmään ja -politiikkaan liittyvät teoreettiset tai empiiriset tulokset. Kestävien ruokajärjestelmien

edistäminen on ollut viime aikoina jatkuvasti pinnalla, pääsyynä tähän on tietysti ilmastomuutoksesta käytävä keskustelu. Toisaalta ruoasta on tullut samalla todella herkkä ja politisoitunut aihe. Monesti kuulee sanottavan, että myös ruoan kautta tehdään identiteettipolitiikkaa. Tämä näkyy varmasti eniten tavoissa, joilla lihan- ja maidontuotantoa käsitellään julkisessa keskustelussa. Tuotannon tarkastelun kautta aihe linkittyy monissa kohdin myös maaseutuun.

Työryhmä kokoontui kahtena päivänä. Torstaina 21.11. kuultiin kaksi esitystä, jotka molemmat käsitelivät juuri alkutuotannon, maaseudun ja maanviljelijöiden asemaa ruokajärjestelmässä. Ensimmäisestä esityksestä vastasi Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulun tutkija Irene Kuhmonen. Esityksessä tarkasteltiin viljelijöiden rajoitunutta toimijuutta ruokajärjestelmässä ja teoreettisemmin kompleksisia adaptiivisia järjestelmiä. Kuhmonen pohti suomalaisen ruokajärjestelmän muutoksia ensin historiallisesta perspektiivistä lähtien liikkeelle 1800-luvun nälkävuosia edeltäneestä omavaraistaloudesta, josta hiljalleen siirryttiin enemmän vaihdantatalouteen, koneellistumiseen ja fossiilitalouteen sekä edelleen EU-jäsenyyden kautta enemmän talousliberaaliin maatalouden malliin, jossa myös ympäristöpoliittiset ulottuvuudet ovat vahvistuneet.

Empiirisesti Kuhmonen tutkimus pohjautui viljelijöiden vastauksista kerättyyn survey-aineistoon. Kiinnostuksen kohteena olivat erityisesti viljelijöiden toiminnan tavoitteet ja esteet. Yleisesti taloudelliset tavoitteet ovat aineiston perusteella

viljelijöiden mielessä päällimmäisenä. Tämä ei ole yllättävää, onhan kyseessä kuitenkin ensisijaisesti ammatinharjoittaminen ja elinkeino. Samoin toiminnan suurimmaksi esteeksi viljelijät kokevat juuri taloudelliset kysymykset ja markkinoiden toimivuuden. Kokonaisuutena Kuhmonen kuvasi viljelijöiden toimintamahdollisuuksia aineistonsa perusteella ohueksi: nykytilanteessa he kokevat olevansa usein kuin puun ja kuoren välissä.

Toisessa torstain esityksessä Luonnonvarakeskuksen tutkija Marja Jallinoja pureutui reaaliaikaisiin satotietoihin ja niiden hyödyntämiseen. Aihe on tärkeä ennen kaikkea ruokahävikin kannalta. Samalla kyse on tietysti resurssiviisaasta toimintatavasta – viisaudesta ja kriisistä kun yleisempänä teemana puhuttiin. Jallinoja esitteli Luke:n hanketta, jossa tutkittiin kolmen sesonkikasviksen (avomaankurkku, kesäkurpitsa ja varhaisperuna) reaaliaikaista saatavuutta ja parempaa hyödynnettävyyttä sadonkorjuun aikana. Hankkeessa kehitellään myös digitaalista sovellusta, jonka avulla eri toimijat pystyvät seuraamaan tuotteiden saatavuutta sesongin aikana. Hankkeesta saadut kokemukset vaikuttavat lupaavilta. Digitalisaatio voikin olla monin tavoin avuksi ruokajärjestelmän kestävien ratkaisujen edistämiseksi.

Perjantain 22.11. työryhmäkokoontumisessa keskusteltiin erityisesti elintarviketeollisuuden, ruokapalveluiden ja kuluttajien roolista kestävyysmurroksessa. Ensimmäisenä esiintynyt Åbo Akademin apulaisprofessori Nina Tynkkynen tekee yhdessä tutkija Kirsi Sonck-Raution kanssa tutkimusta muovipakkauksista ja erityisesti elintarvikkeiden pakkaamisesta. Resurssiviisaudesta puhuttaessa elintarvikepakkauksilla on keskeinen merkitys, sillä muovipakkauksista kaikkiaan noin 60 prosenttia käytetään juuri ruoan pakkaamiseen. Samalla esimerkiksi mikromuoveista ja niiden päättämisestä mereen ja muihin vesistöihin tiedetään yhä enemmän. Tynkkynen mukaan voidaan puhua varsinaisesta muoviongelmasta. Silti muovin käyttäminen on joissain tapauksissa yhä perusteltua, parempaakaan vaihtoehtoa kun ei ruoan säilyvyyden kannalta ole aina tarjolla.

Tynkkynen jälkeen ääneen pääsivät ravitsemusalan lehtorit Francesca Allievi ja Karoliina Väisänen Jyväskylän ammattikorkeakoulusta. Allievin ja Väisäsen tutkimus keskittyy kestävyysmurrokseen ruokapalveluissa, jossa he tarkastelevat erityisesti toimijoita ja

toimijuutta. Teoreettisen taustan työlle muodostavat kirjallisuus kestävyysmurroksesta sekä kysymykset sen hallinnasta tai suuntaamisesta (transition management). Allievin ja Väisäsen tutkimuskysymykset liittyvät yhtäältä ruokapalveluiden eri toimijoiden rooliin murroksessa ja toisaalta toimijoiden näkemyksiin toimijuudesta. Tutkimus on käynnistymisvaiheessa, ja sen aineistoksi on kaavailtu muun muassa koulujen ja sairaaloiden ruokapalveluista vastaavien henkilöiden haastatteluja. Tavoitteena on tunnistaa ruokapalveluissa paikkoja, joissa pienillä muutoksilla saadaan suuria vaikutuksia ja samalla kartoitetaan toimivia käytänteitä.

Suomen ympäristökeskuksen tutkijat Annika Lonkila ja Minna Kaljonen olivat valmistelleet esityksen tekemästään systemaattisesta kirjallisuuskatsauksesta liittyen liha- ja maitokorvikkeiden vaikutukseen ruokajärjestelmässä. Kasviproteiinituotteita ja laboratoriovalmisteisia korvikkeita käsittelevästä kirjallisuudesta tutkijat olivat sisällyttäneet analyysiin 110 artikkelia, joista keskeisinä teemoina nousivat kuluttajien mieltymykset, markkinalupaukset ja -jännitteet sekä politiikka ja etiikka. Kirjallisuuskatsaus paljasti tutkimusaukkoina kirjallisuuden vähäisen alkutuotantonäkökulman sekä politiikan ja hallinnon roolin kestävästä ruokajärjestelmän murroksessa (regime reconfiguration). Johtopäätöksissään Lonkila ja Kaljonen esittivät huomion kiinnittämistä ruokajärjestelmän ontologisiin jännitteisiin eläinperäisten ja vaihtoehtoisten tuotteiden välillä, maatalouden, maan ja proteiinituotannon välisiin kytköksiin sekä eettiseen näkökulmaan.

Kokonaisuutena kaksi työryhmätapaamista tarjosivat monipuolisen kattauksen ruokajärjestelmän eri toimintojen, toimijoiden ja toimijuuksien merkityksestä kestävyysmurroksessa. Samalla havainnollistuivat toimijoiden valtaan ja toimintamahdollisuuksiin liittyvät kysymykset. Ilmastonmuutoksen hillinnässä ja sopeutumisessa tarvitaan kaikkien toimijoiden panosta, ja kaikkia käytettävissä olevia keinoja tulisi hyödyntää. Teknisten ratkaisujen lisäksi tarvitaan erityisesti politiikkatoimia, ruokavaliomuutosta ja toimenpiteiden eettistä tarkastelua. Esitysten perusteella tietoa ja viisauttakin on siis edelleen olemassa, ja sitä voidaan selvästi jalostaa yhä parempaan muotoon.

Rural Truths

The 6th Nordic Conference for Rural Research

11.–13.5.2020 Break Sokos Hotel Tahko, Kuopio

Konferenssi on tarkoitettu kaikille pohjoisesta maaseudusta kiinnostuneille (esim. tutkijat, kehittäjät, virkamiehet, opiskelijat).

Kaikki ovat tervetulleita esittelemään niin tutkimus- kuin kehittämisprojekteja ja keskustelemaan niistä ja muista maaseutuun liittyvistä teemoista alan johtavien asiantuntijoiden kanssa. Maaseutututkija- ja kehittäjäyhteisölle konferenssi tarjoaa mahdollisuuden verkostoitua nimenomaan pohjoisen ulottuvuuden luomien maaseudun haasteiden ja mahdollisuuksien ympärille kehkeytyvän tematiikan ympärille.

Konferenssin kutsuesitelmien pitäjät:

1. **Ilkka Luoto**, yliopistonlehtori, Vaasan yliopisto (Suomi)
2. **Birgitte Romme Larsen**, associate professor in Anthropology at the Danish School of Education (DPU), Aarhus University, (Tanska)
3. **Guðbjörg Linda Rafnsdóttir**, professor of sociology, University of Iceland (Islanti)

Alateemat:

Kulttuurit, ihmiset, paikat ja identiteetit – Luonnonvarojen hallinta ja maisemanhoito – Maaseudun elinkeinot ja yrittäjyys – Maaseutupolitiikka ja politiikkatoimet

Esitelmäehdotukset 31.12.2019 mennessä. Lisätietoja:

ruralities.org

Liity MUA:n jäseneksi tai tilaa lehti

Maaseudun uusi aika -yhdistyksen jäseneksi voit hakea sivuillamme olevalla sähköisellä lomakkeella tai lähettämällä vastaavat tiedot sihteerille. Henkilöjäsenmaksu 25 euroa sisältää MUA-lehden. Yhteisöjäsenmaksu 100 euroa vuodessa sisältää viisi kappaletta MUA-lehteä yhteen osoitteeseen postitettuna.

Ilman jäsenyyttä *Maaseudun uusi aika* -lehden vuosikerran hinta on 30 euroa. Lehti ilmestyy kolme kertaa vuodessa. Tilaus hoituu mua.fi-sivujen kautta tai ottamalla yhteyttä yhdistyksen sihteeeriin.

Yhteystiedot

Puheenjohtaja Kaisu Kumpulainen: pj@mua.fi tai kaisu.kumpulainen@jyu.fi

Sihteerit: sihteerit@mua.fi

Pidä tietosi ajantasalla

Muista osoitteenmuutos, jotta lehtesi ja muut tärkeät tiedotteet tulevat perille.

Päivitä sähköpostiosoitteesi! Ilman ajantasalla olevaa osoitetta jäsenkirjeesi jää bittiavaruuteen.

Jos haluat erota yhdistyksestä, ilmoita asiasta kirjallisesti yhdistyksen hallitukselle.

MUA-LEHTI VERKOSSA

www.mua-lehti.fi

Kerrotaan muillekin!

Verkkotutut on helppo jakaa linkkeinä niillekin, jotka eivät vielä tunne MUA ry:tä tai MUA-lehteä.

Tieteellinen viitattavuus

Artikkelit ja katsaukset julkaistaan verkkolehdestä pdf-muodossa, joka on identtinen painetun lehden kanssa. Viitetiedot säilyvät samoina digi- ja printtiversiossa.

mua-lehti.fi

Maaseudun UUSI AIKA
-verkkolehti

Maaseudun UUSI AIKA

MAASEUTUTUTKIMUKSEN JA -POLITIIKAN AIKAKAUSLEHTI

TILAAMINEN

Lehden tilaukset, yhdistyksen jäsenhakemukset ja osoitteenmuutokset hoituvat netissä www.mua.fi tai yhdistyksen sihteerin kautta:

Maaseudun uusi aika -yhdistys
p. 044-3366910
tai sihteeri@mua.fi

Yhteyshenkilön yhteystiedot voit tarvittaessa tarkistaa yhdistyksen verkkosivuilta (www.mua.fi).

Lehden kolme numeroa käsittävän vuosikerran hinta on 30 euroa. Yhdistyksen henkilölle kuuluu lehti kuuluu jäsenmaksuun. Yhteisöjäsenet saavat viisi kappaletta kutakin numeroa postitettuna yhteen osoitteeseen. Lehtä voi tilata samaan osoitteeseen useamman kappaleen myös liittymättä yhdistyksen jäseneksi. Lisätietoja toimituksesta tai yhdistyksen sihteeriltä.

Lehden irtonumeron hinta on 10 euroa. Lehden aikaisempia numeroita on myös saatavana joitakin kappaleita. Voit tiedustella niitä toimitussihteeriltä.

KIRJOITUSOHJEET

löytyvät lehden verkkosivuilta osoitteesta <http://www.mua-lehti.fi/kirjoittajaohjeet/> sekä painettuna ohesta.

MUA VERKKOON

MUA-lehti julkaistaan numerosta 1/2015 alkaen ensisijaisesti verkossa osoitteessa <http://www.mua-lehti.fi>

Toimituksen yhteystiedot
katso sivu 1 tai <http://www.mua-lehti.fi/toimitus/>

MAASEUDUN UUSI AIKA on maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti. Lehti julkaisee tieteellisiä artikkeleita ja katsauksia, jotka avaavat uusia näkökulmia maaseudun muutokseen ja kehityksen kysymyksiin. Lehti on kiinnostunut artikkeleista, jotka koskevat ihmisiä ja identiteettejä, elinkeinoja ja luonnonvaroja, maaseudun määrittelyä ja merkityksiä sekä asiantuntijuutta ja politiikkaa. Lehti tarjoaa foorumin maaseutua koskevalle kipakalle keskustelulle, kirjallisuuden ja taiteen arvioinneille sekä pienille uutisille. Lehdestä julkaistaan myös teemanumeroita.

Julkaistavaksi tarjottava, valmis aineisto toimitetaan päätoimittajalle sähköpostitse (paatoimittaja@mua.fi) tallennettuna word-dokumentiksi.

ARTIKKELIT käsittelevät uusia empiirisiin tai teoreettisiin havaintoihin perustuvia tuloksia. Artikkelin tulee noudattaa soveltuvin osin tieteellisen tutkimuksen raportoinnin muotoa ja tyyliä ja se tulee kytkä tutkimuksen kannalta oleelliseen aiempaan tutkimukseen ja teoreettiseen keskusteluun. Lehden toimitus valitsee kaksi ulkopuolista asiantuntijaa, jotka arvioivat artikkelin julkaisukelpoisuuden. Artikkelin suosituspituus on 50 000 merkkiä välilyönteineen.

KATSAUKSET ovat analyttisiä kirjoituksia, jotka esittelevät uusia tutkimustuloksia, kysymyksenasetteluja tai maaseutututkimuksen kannalta keskeistä temaa tai kirjallisuutta. Lehden toimitus arvioi ja kommentoi kirjoitukset. (pituus n. 40 000 merkkiä)

PUHEENVUOROT ovat kiinnostavia näkökulmia, ideoita tai aloitteita, keskustelunavauksia ja kommentteja. Palstalla julkaistaan myös esitelmiä ja väitösluentoja. (pituus korkeintaan 30 000 merkkiä)

KOHTAAMISET -palstalla julkaistaan raportteja maaseutuaiheisista tapahtumista, seminaareista ja konferensseista sekä haastatteluja.

KIRJAT, ELOKUVAT, NÄYTTELYT -palstalla julkaistaan arvioita ja esittelyjä maaseutuaiheisista kirjoista, elokuvista ja näyttelyistä. (n. 10 000 merkkiä)

TIEDOKSI -palstalla tiedotetaan tulevista seminaareista ja tapahtumista sekä julkaistaan lyhyitä uutisia ja maksettua ilmoituksia.

KANSILEHTI

Kansilehdestä tulee käydä ilmi seuraavat tiedot:

- Kirjoituksen otsikko (lyhyt ja sisältöä kuvaava)
- Kirjoittajan tai kirjoittajien täydelliset yhteystiedot (maaposti, sähköposti ja puhelin)
- Kirjoittajan/kirjoittajien oppiarvo (FM, VTT), ammattinimike (tutkija, projektipäällikkö, professori, johtaja, taiteilija, tms.) ja toimipaikka (esim. yliopisto ja laitos)
- Kirja-, näyttely- ja elokuva-arvioissa arvioinnin kohteena olevan teoksen tiedot (teoksen nimi, tuottaja tai julkaisija, julkaisupaikka ja -aika sekä laajuus)

Toimitus tarvitsee em. tiedot yhteydenpitoa, kirjoittajien esittelyä ja lehden kirjoittajan kappaleiden lähettämistä varten.

KÄSIKIRJOITUS

Käsi kirjoitusten kieli on suomi. Teksti kirjoitetaan rivivälillä 1,5 ilman sisennyksiä ja vasen reuna tasatuna. Fonttina käytetään Times New Roman kokoa 12 pistettä. Artikkelikäsi kirjoituksesta tulee poistaa kaikki suorat viittaukset kirjoittajan tai kirjoittajien henkilöllisyyden tunnistamisen estämiseksi.

TIIVISTELMÄ

Artikkelikäsi kirjoitukseen liitetään noin 100 sanan mittainen tiivistelmä (korkeintaan 1200 merkkiä välilyönteineen) sekä 4–5 asiasanaa, jotka tiivistävät työn keskeisen sisällön.

OTSIKOINTI

Otsikoiden tulee olla lyhyitä ja selkeästi luvun sisältöä kuvaavia. Otsikot voi käsi kirjoitusvaiheessa numeroida ja otsikkotasoa voi olla kaksi. Lehdessä ylemmän tason otsikot painetaan lihavoituina ja alemman tason otsikot lihavoituna ja kursivoituna. Numerointia ei käytetä. Johdantolukua ei otsikoida.

TAULUKOT JA KUVAT

Mahdolliset taulukot ja kuvat (sisältää myös kaaviot) liitetään valmiiksi toivotuille paikoilleen tekstiin. Taulukoiden ja kuvien tulee olla tarkoituksenmukaisia, selkeitä ja väreinä voidaan käyttää harmaan sävyjä. Ne numeroidaan (Taulukko 2., Kuva 1.), nimetään ja sijoitetaan toivotuille paikoilleen tekstiin. Taulukon nimi sijoitetaan taulukon yläpuolelle, kuvan nimi alapuolelle ilman loppupisteitä. Taulukoissa käytetään fonttia Arial.

VALOKUVAT

Artikkelien ja katsausten yhteydessä voidaan julkaista korkealaatuisia mustavalkoisia valokuvia, mikäli niillä on erityinen artikkelin sisältöön liittyvä tehtävä. Muilla palstoilla valokuvien julkaiseminen on vapaampaa. Valokuvien julkaisemisesta päätetään ai tapauskohtaisesti. Kuvamateriaalin tarjoaja vastaa kuvien julkaisuoikeuksista. Valokuvat lähetetään tekstiin sijoitettujen kuvien lisäksi erillisinä painokelpoisina (resoluutio vähintään 300 dpi) kuvatiedostoina.

LÄHDEVIITTEET TEKSTISSÄ

- Tekstiviitteissä käytetään nimi ja vuosi -järjestelmää. Kirjoittajan sukunimen ja teoksen ilmestymisvuoden väliin ei kirjoiteta välimerkkiä.
- Kun viitteitä on useampia, ne erotetaan puolipisteellä ja järjestetään vanhimmasta uusimpaan (Kuusinen 2002; Mäntynen 2003; Koivunen 2009).
- Yhden kirjoittajan viite merkitään tekstin sisällä seuraavasti:

Kuusinen (1994) osoitti, että – –

xxxxx (Kuusinen 1994) on osoitettu, että – – .

- Saman kirjoittajan eri teoksiin viitattaessa ne luetaan aikajärjestyksessä alkaen vanhimmasta ja erotetaan toisistaan puolipisteellä (Pajunen 2003; 2004). Saman vuoden julkaisut erotellaan pienin kirjaimin a, b, c jne. (Pajunen 2004a; 2004b).
- Jos kirjoituksella on kaksi tekijää, molemmat mainitaan viitteessä. Tekstissä käytetään ja-sanaa, suluissa &-merkkiä:

Pihlajainen ja Haapanen (2010) toteavat

– – Tutkimuksen perusteella (Pihlajainen & Haapanen 2010) voidaan todeta – – .

- Jos kirjoituksella on kolme tai useampia kirjoittajia viite lyhennetään ym., esim. (Tamminen ym. 2004).
- Kun viittaus on selkeästi paikennettavissa sivunumerot merkitään pilkun jälkeen esim.:
(Leppänen 2004, 200)
- Jos samaa lähdettä käytetään uudestaan edellisen viittauksen välittömässä läheisyydessä siihen viitataan edellä mainittu teos = emt., esim. (emt.: 78)
- Jos teoksen kirjoittajaa ei ole mainittu, viitataan ensisijaisesti teoksen nimeen. Mikäli sitäkin ei ole

mainittu, viitataan julkaisijayhteisön nimeen ja sen puuttuessa sopivaan kuvailusanaan:

- – koulujen määrä (Suomen tilastollinen vuosikirja 2000), (OECD 2009), (Käsi- ja kirjallisuus 1943)
- Jos alkuperäislähdettä ei ole saatavilla tekstiin merkitään näkyviin, kenen ajatuksista on kyse ja teksti viitteeksi käytetty toissijainen lähde. Molemmat lähteet on mainittava lähdeluettelossa. Esimerkki tällaisesta tekstin sisäisestä viitteestä:
 - – Kuusinen (2004) on tutkinut tiedonhankinnan prosesseja (Mäntynen 2008, 98).
- Hyvin vanhoihin teoksiin viitattaessa käytetään suomenmukaisen tai käännöksen julkaisuvuotta, esimerkiksi Aristoteles (suom. 1931).
- Jos teoksen alkuperäinen julkaisuvuosi on tiedossa, se merkitään viitteeseen seuraavasti:
 - James (1890/1983) on todennut, että – –
- Lähdeviitteissä käytetään hyvän asiasuomen mukaisia lyhenteitä. Lyhenteet määrittävät viittauksen luonnetta, esim. ks. = katso; vrt. = vertaa.

LÄHDELUETTELO

- Otsikoidaan sanalla Lähteet.
- Kappalemuotoiluja ei käytetä.
- Tekstissä viitattujen lähteiden tulee esiintyä täydellisinä lähdeluettelossa. Poikkeuksen tekevät henkilökohtaiset kommunikaatiot (esim. haastattelut, tiedonannot, sähköpostiviestit, puhelinkeskustelut) ja muistiinpanot, jotka merkitään vain tekstin sisäisiin lähdeviitteisiin, mutta ei lähdeluetteloon.
- Lähdeluetteloon merkitään kirjoittajien koko etu- ja sukunimi (ensimmäinen tekijä käännettynä Sukunimi, Etunimi). Tekijät erotetaan toisistaan pilkulla ja kaksi viimeistä tekijää &-merkillä. Ensimmäisen kirjoittajan sukunimen ja etunimen väliin tulee pilkku ja välilyönti.
 - Esim. Aaltonen, Antti, Birgitta Berg & Cecilia Cederberg 2010.
- toimittajat merkitään (toim.) myös vieraskielisissä julkaisuissa, suomentajat Suom. etunimi sukunimi
- Kun on kyseessä kokoomateoksessa julkaistu artikkeli merkitään artikkeli ja teos seuraavasti, (julkaisijan jälkeen artikkelin sivunumerot):

Tekijä, Teppo 2010. Artikkelin nimi.

Teoksessa: Kirjailija, Kaija & Severi Suhonen (toim.). Kirjantekijän opas. Otava, Helsinki. 27–41.

- Jos lähde on hyväksytty julkaistavaksi, mutta ei vielä ilmestynyt, lähdeluetteloon merkitään julkaisuvuoden tilalle sulkuihin sana ”painossa”.
- Kustannustiedoissa mainitaan kustantajan nimi ja kustantajan kotipaikka (esim. Otava, Helsinki.).
- Elektronisista lähteistä mainitaan nimi- ja julkaisijatietojen ohella tarkka Internet-osoite sekä päivämäärä, jolloin teksti on luettu, esim.:
 - Suomen maaseutuverkosto. Saatavissa: <http://www.maaseutu.fi/fi/index/maaseutuverkosto.html>. [Viitattu 10.9.2009.]

MUITA KIRJOITUSOHJEITA

- Desimaalit merkitään pilkulla.
- Lainausmerkit ovat samanlaiset lainauksen alussa ja lopussa ”– ”. Puolilainausmerkit kuuluvat suomen kielessä vain lainauksen sisäiseen lainaukseen.
- Sitaatit haastatteluista ja pitkät lainaukset merkitään käsikirjoitukseen omiksi kappaleiksi, jotka erotetaan ennen ja jälkeen kappaletta olevilla tyhjillä riveillä. Sitaatti kirjoitetaan kursiivilla.
- Poisto ja lainauksen lyhennys merkitään kahdella ajatusviivalla – – (ei siis ellipsillä [...], kuten englannin kielessä).
- Vieraskieliset sanat (esim. kansainvälisessä tieteellisessä keskustelussa vakiintuneet käsitteet) kursivoidaan.
- Kauttaviivaa ei käytetä, jos se voidaan korvata esim. pilkulla tai sanalla ”tai”.
- Kirjojen nimet ja tyypittelyt kursivoidaan, leipätekstissä ei käytetä lihavoitinta.
- Typologisten tehokeinojen, kuten kursivoinnin ja lihavoinnin, käytössä pyritään säästeliäisyyteen, jotta ne eivät menettäisi tehoaan ja tekisi tekstistä visuaalisesti levotonta.
- Alaviitteitä pyritään välttämään.

KIITOKSET

Artikkelin lopussa, ennen lähdeluetteloa on mahdollista esittää kiitokset esim. tutkimuksen rahoittajille, tutkimusavustajille, ohjaajille ja käsikirjoituksen kommentoijille.

MAIJA HALONEN

Ph.D, Early Stage Researcher
University of Eastern Finland
maija.halonen@uef.fi

PÄIVI KUJALA

MMM, jatko-opiskelija
Vaasan yliopisto
paivi.kujala@student.uwasa.fi

KAISU KUMPULAINEN

MUA ry:n puheenjohtaja
YTT, yliopistonopettaja
Jyväskylän yliopisto
kaisu.kumpulainen@jyu.fi

ILKKA LUOTO

FT, yliopistonlehtori
Vaasan yliopisto
ilkka.luoto@univaasa.fi

KENNETH NORDBERG

YTT, tutkija
Åbo Akademi
kenneth.nordberg@abo.fi

ARI PALOVIITA

KTT, yliopistotutkija
Jyväskylän yliopisto
ari.paloviita@jyu.fi

ANTTI PUUPPONEN

YTT, yliopistonopettaja
Jyväskylän yliopisto
antti.h.puupponen@jyu.fi

PEKKA SALMI

YTT, tutkija
Luonnonvarakeskus
pekka.salmi@luke.fi

SEIJA VIRKKALA

HT, professori
Vaasan yliopisto
seija.virkkala@univaasa.fi